
“Narkoen ud af byen”

Evaluering af 14 model- kommuneprojekter

Sundhedsstyrelsen

April 2007

Indholdsfortegnelse

KONKLUSIONER OG ANBEFALINGER.....	2
1 BAGGRUND FOR PROJEKT "NARKOEN UD AF BYEN"	14
1.1 FORMÅLET MED PROJEKT "NARKOEN UD AF BYEN"	14
1.2 SUCCESKRITERIERNE FOR PROJEKT "NARKOEN UD AF BYEN"	14
1.3 RAMMERNE FOR PROJEKTET.....	15
2 EVALUERINGEN AF PROJEKT "NARKOEN UD AF BYEN"	17
2.1 FORMÅLET MED EVALUERINGEN AF PROJEKT "NARKOEN UD AF BYEN"	17
2.2 ANVENDTE METODER OG DATAGRUNDLAG.....	18
2.3 EVALUERINGSGRUNDLAGET	19
3 DE 14 MODELKOMMUNERS ARBEJDE MED "NARKOEN UD AF BYEN"	20
3.1 KOORDINERING AF DET RUSMIDDELFOREBYGGENDE ARBEJDE I KOMMUNEN.....	20
3.2 VURDERINGEN AF SAMARBEJDET I KOMMUNEN MELLEM AKTØRERNE	24
3.3 FORANKRINGEN AF MODELKOMMUNEPROJEKTERNE.....	26
3.4 BARRIERERNE FOR MODELKOMMUNEPROJEKTERNE	26
3.5 FAKTORER, DER HAR HAFT POSITIV BETYDNING FOR FREMDRIFTEN I MODELKOMMUNERNE.....	27
4 INDSATSER/AKTIVITETER INDEN FOR DE ANBEFALEDE FOREBYGGELSESMILJØER I DE 14 MODELKOMMUNER.....	29
4.1 GRUNDSKOLERNE	41
4.2 UNGDOMSUDDANNELSERNE	43
4.3 FESTMILJØET.....	45
4.4 INDSATS I FRITIDS- OG FORENINGSLIVET	46
4.5 INDIVIDUELLE INDSATSER OG SÆRLIGE BOLIGMILJØER.....	47
5 OPMÆRKSOMHED OG SYNLIGHED OMKRING PROJEKTET.....	48
5.1 FORHOLDET TIL PRESSEN/MEDIERNE I MODELKOMMUNEPROJEKTERNE	48
5.2 OPMÆRKSOMHED OG SYNLIGHED OMKRING INDSATS	49
6 SAMARBEJDET MELLEM MODELKOMMUNERNE OG SUNDHEDS-STYRELSEN	51
6.1 NETVÆRKSDANNELSE OG SAMARBEJDE	51
6.2 KOORDINATORERNES VURDERING AF SAMARBEJDET MED SUNDHEDSSTYRELSEN.....	51
7 OPFYLDELSE AF SUCCESKRITERIERNE FOR PROJEKT "NARKOEN UD AF BYEN" ..	53
7.1 UDDYBNING AF SUCCESKRITERIERNE	53
7.2 OPFYLDELSE AF SUCCESKRITERIERNE I MODELKOMMUNERNE.....	55
8 UDBREDELSEN AF STOFFER OG ALKOHOL BLANDT DE 15-20-ÅRIGE I DE 14 MODELKOMMUNER.....	63
8.1 DATAGRUNDLAG	66
8.2 UDVIKLINGEN I AFPRØVNINGEN AF HASH ELLER ANDRE STOFFER I DE 14	69
MODELKOMMUNER I LØBET AF DE SENESTE 1 ½ ÅR.....	69
8.3 UDVIKLING I DE UNGES HOLDNINGER OG VURDERINGER I FORHOLD TIL STOFFER.....	76
8.4 ØNSKER TIL INFORMATION, VEJLEDNING ETC. VEDRØRENDE STOFFER.....	79
8.5 UDVIKLING I TILGÆNGELIGHED	79
8.6 DE UNGES ALKOHOLVANER	81
8.7 FOKUS PÅ STOFFER I DE 14 MODELKOMMUNER	82

Konklusioner og anbefalinger

Modelkommuneprojektet ”Narkoen ud af byen” er en opfølgning af regeringens handlingsplan ”Kampen mod narko” fra oktober 2003. Modelkommuneprojektet, som omfatter 14 udvalgte modelkommuner fordelt over hele Danmark, har til formål:

1. at nedsætte tilgængeligheden af de illegale stoffer og begrænse unges brug af stoffer og de problemer, der knytter sig hertil i modelkommunerne
2. at skabe et systematisk samarbejde mellem relevante aktører på unge- og rusmiddelområdet i modelkommunerne og via dette samarbejde etablere en målrettet, koordineret og tværfaglig indsats i de 14 modelkommuner

Modelkommuneprojektet er gennemført i et samarbejde mellem Sundhedsstyrelsen og de udvalgte modelkommuner fra 2004 til 2007.

Modelkommunerne har forpligtet sig til følgende:

- at nedsætte en politisk forankret styregruppe på overordnet ledelsesniveau
- at udpege en kommunal projektkoordinator
- at deltage i kortlægning af unges brug af rusmidler
- at udarbejde en kommunal projektbeskrivelse til godkendelse i Sundhedsstyrelsen samt
- at arbejde målrettet og systematisk med projektet i forsøgsperioden.

Hver kommune har fået bevilget 1 million kroner til ansættelse af en koordinator og til igangsættelse af forskellige indsatser i projektperioden. Der har endvidere været mulighed for at søge om supplerende midler til projektet i Sundhedsstyrelsen.

Sundhedsstyrelsen har fungeret som projektsekretariat i forhold til modelkommunerne, herunder afholdt møder med koordinatorene og udarbejdet en vejledning for, hvorledes det forebyggende arbejde kan gribes an i kommunerne. Sundhedsstyrelsen har endvidere godkendt projektbeskrivelserne for hver kommune.

MUUSMANN Research & Consulting har på vegne af Sundhedsstyrelsen gennemført en evaluering af modelkommuneprojektet. Evalueringen omfatter en kortlægnings- og evalueringsdel. Den første kortlægning blev gennemført primo 2005 og den anden kortlægning ultimo 2006. Kortlægningerne er baseret på en række kvantitative og kvalitative data. Helt konkret er der blevet gennemført internetbaserede spørgeskemaundersøgelser blandt de 15-20-årige i første og anden kortlægning. Endvidere er der i første og anden kortlægning blevet gennemført fokusgruppeinterview med frivillige og professionelle aktører i kommunerne. I første kortlægning er der endvidere indsamlet en række oplysninger om kommunale forhold af relevans for rusmiddelforebyggelsen, herunder sager med stofmisbrug, behandlingstilbud m.v. for hver kommune. I anden kortlægning

er der ligeledes blevet gennemført individuelle interview med kommunekoordinatorerne.

På dette grundlag er der gennemført individuelle evalueringer af de enkelte modelkommuneprojekter og en samlet tværgående evaluering af modelkommuneprojekterne. Der har været fokus på at belyse erfaringerne fra modelkommunerne i projektperioden, herunder effekten af forebyggelsesindsatsen og positive elementer/barrierer for indsatsen i kommunerne. Fokus i projektet har primært været på illegale stoffer, men de unge er ligeledes i spørgeskemaundersøgelsen blevet stillet spørgsmål om deres alkoholforbrug. Der har ligeledes i de indsatser/aktiviteter, der er igangsat i kommunerne været fokus på rusmidler generelt - det vil sige både illegale stoffer og alkohol.

Resultater af evalueringen

Sundhedsstyrelsen har i forbindelse med projektets start opstillet 8 succeskriterier for modelkommuneprojekterne.

Den tværgående evaluering viser, at de otte opstillede succeskriterier for projekterne generelt er enten *helt* eller *delvist opfyldt* i de 14 modelkommuner i projektperioden.

Succeskriterium 1: Alle kommuner etablerer et samarbejde i kommunen omkring forebyggelse i projektperioden.

- 12 kommuner har opfyldt kriteriet om at etablere et samarbejde i kommunen omkring rusmiddelforebyggelse i projektperioden. Blandt de vigtigste resultater er:
 - Nye aktører er blevet inddraget i forebyggelsesarbejdet i kommunerne. Her skal specielt fremhæves samarbejde med lokale restauratører om en begrænsning i udbredelsen af stoffer i festmiljøet.
 - De aktører, som i forvejen havde kendskab til hinanden, har fået endnu større indsigt i hinandens kompetencer, arbejdsopgaver og handlemuligheder.
 - I de kommuner, hvor der ikke eksisterede et så velfunderet samarbejde inden for forebyggelse forud for projektet, er der skabt større kendskab til de kompetencer og muligheder, der eksisterer inden for forebyggelse i kommunerne.
 - Det udbyggede samarbejde har ført til en generel intensivering af forebyggelsesindsatsen i kommunerne i projektperioden.
- To modelkommuner har ikke i så udbredt grad som de andre modelkommuner opfyldt succeskriteriet om at etablere et samarbejde i kommunen omkring forebyggelse. Det manglende samarbejde skyldes primært manglende opbakning til projektet på flere niveauer i projektorganisationen.

Succeskriterium 2: Alle kommuner arbejder med forebyggelse inden for mindst 2 miljøer.

Sundhedsstyrelsen har anbefalet kommunerne at arbejde med rusmiddelforebyggelse inden for mindst to af følgende forebyggelsesmiljøer: Grundskolen, Ungdomsuddannelserne, fritids- og foreningslivet, festmiljøet, særlige boligområder og individuelle indsatser.

Alle 14 modelkommuner har arbejdet med forebyggelse inden for mindst 2 af Sundhedsstyrelsens anbefalede forebyggelsesmiljøer:

- 14 kommuner har arbejdet med grundskolen
- 14 kommuner har arbejdet med ungdomsuddannelserne
- 12 kommuner har arbejdet med festmiljøet
- 8 kommuner har arbejdet med fritids- og foreningslivet
- 4 kommuner har arbejdet med individuelle indsatser og særlige boligområder.

Succeskriterium 3: Alle kommuner inddrager mindst en af de anbefalede forebyggelsesmetoder i arbejdet med forebyggelse.

Sundhedsstyrelsen har anbefalet kommunerne at arbejde med mindst én af de af Sundhedsstyrelsen opstillede forebyggelsesmetoder inden for de respektive miljøer, herunder rusmiddelpolitik, rådgivning og vejledning, handleplaner etc. Dette succeskriterium er blevet opfyldt i alle 14 kommuner.

Arbejdet med de respektive forebyggelsesmetoder inden for forebyggelsesmiljøerne ser således ud:

- I *grundskolen* er undervisningsmaterialet Tackling blevet anvendt af 11 kommuner, og der er arbejdet med rådgivning og vejledning i 11 kommuner.
- På *ungdomsuddannelserne* har 12 kommuner arbejdet med udarbejdelse af rusmiddelpolitik, og 10 kommuner har arbejdet med rusmiddelundervisning og rådgivning og vejledning.
- I *festmiljøet* har 10 kommuner arbejdet med etablering af netværk, udarbejdelse af rusmiddelpolitik, uddannelse af personale mv.
- I *fritids- og foreningslivet* har tre kommuner arbejdet med rusmiddelpolitikker og rådgivning og vejledning.
- Inden for *særlige boligområder og individuelle indsatser* har fire kommuner arbejdet med udsatte unge og udsatte boligområder.

Succeskriterium 4: 75 % af kommunerne har en plan for rusmiddelforebyggelse efter endt projektperiode.

Et af Sundhedsstyrelsens succeskriterier har været, at 75 % af kommunerne har udarbejdet en plan for rusmiddelforebyggelse efter endt projektperiode. Det har dog vist

sig, at der i de fleste kommuner endnu ikke er vedtaget noget på politisk niveau primært i forhold til forankringen af diverse indsatser/aktiviteter.

Dette succeskriterium er derfor kun *delvist opfyldt* i projektperioden i størstedelen af de 14 modelkommuner:

- Tre af modelkommunerne har udarbejdet konkrete forslag til videreførelse og forankring af modelkommuneprojekterne. Hermed skal forstås, at det er beskrevet, hvilke indsatser/aktiviteter, man anbefaler, der skal videreføres, samt hvor disse indsatser/aktiviteter skal placeres.
- Seks kommuner har udarbejdet et mere overordnet forslag til videreførelse/forankring, herunder hvilke indsatser/aktiviteter, som man anbefaler at videreføre. I nogle af disse kommuner afventes det stadig, hvor forebyggelsen konkret kommer til at ligge i de nye kommuner. Dette kan umiddelbart få betydning for, hvilke indsatser/aktiviteter, der vil være hensigtsmæssige og ikke mindst realistiske at videreføre efter projektets afslutning.
- I fem af modelkommunerne videreføres indsatserne/aktiviteterne i den eksisterende SSP-organisation og indarbejdes sammen med de øvrige SSP-aktiviteter. Der er derfor ikke udarbejdet deciderede planer for rusmiddelforebyggelsen, idet eventuelle indsatser/aktiviteter fra projektet vil indgå i tilknytning til de eksisterende SSP-tiltag.

Succeskriterium 5: Tilgængeligheden og de unges brug af rusmidler falder inden for den 2 ½ årige projektperiode.

- Politiets registreringer af stofrelaterede overtrædelser samt de unges vurdering af tilgængeligheden viser, at tilgængeligheden generelt ikke er blevet reduceret i kommunerne i den 1 ½ år lange interventionsperiode.
- Målet om at begrænse de unges brug af stoffer er derimod blevet opfyldt i projektperioden. Den internetbaserede spørgeskemaundersøgelse blandt de 15-20-årige i kommunerne viser et fald i afprøvningen af hash eller andre stoffer fra første (35 %) til anden kortlægning (30 %) samlet for de 14 modelkommuner.
- Blandt drengene er der sket et fald i andelen, der har prøvet hash, fra 41 % i første kortlægning til 36 % i anden. For pigernes vedkommende er der tale om et fald fra 27 % i første kortlægning til 24 % i anden. Både for drengenes og pigernes vedkommende er der tale om en statistisk signifikant forskel fra første til anden kortlægning.

Samlet set kan der dokumenteres et signifikant fald i andelen, der har prøvet hash i dag sammenholdt med 2005, for de 15-årige grundskoleelever, og for de 16-, 18- og 19-årige elever på ungdomsuddannelserne. Status er uændret for de 17- og 20-årige.

- Målet om at begrænse de unges alkoholforbrug i projektperioden er *delvist* blevet opfyldt i projektperioden. Der ses således en mindre stigning i andelen af 16-19-årige drenge og piger, der har drukket 1-5 genstande mere end 5 gange inden for en

periode på 30 dage. Dog ses der blandt nogle af aldersgrupperne blandt pigerne og primært blandt drengene et fald i andelen, der har drukket 1-5 genstande mere end 6 gange inden for 30 dage.

Succeskriterium 6: Øget viden hos frontpersonale om forebyggelse og håndtering af uge med et overforbrug af illegale stoffer.

Dette succeskriterium er opfyldt i 12 af modelkommunerne og delvist opfyldt i de resterende to. Uddannelsen af frontpersonalet i kommunerne har resulteret i:

- Øget viden om stoffer generelt blandt forskellige målgrupper (blandt andet lærerne i grundskolerne og underviserne på ungdomsuddannelserne).
- Bedre kompetencer til at spotte unge der enten er påvirkede eller er ude i et misbrug (både lærere i grundskolerne, undervisere på ungdomsuddannelserne, restaurationspersonale samt andre frontpersoner).
- Mere åbenhed omkring stoffer blandt de forskellige aktører, f.eks. på ungdomsuddannelserne. Med større åbenhed skal forstås, at det f.eks. er normalt for underviserne og skoleledelsen at erkende, at der kan være elever, der har problemer med stoffer, i stedet for bare at "lukke øjnene for det". Der synes dog stadig i kommunerne at være et stykke vej endnu, førend denne anerkendelse af en generel åbenhed omkring stofproblematikken når ud på alle institutioner. Det er forhåbningen, at en fremtidig indsats kan bidrage hertil.

Succeskriterium 7: Øget viden om stoffer og skadesvirkninger blandt de 15-20-årige.

De unges viden om stoffer og skadesvirkninger er målt på baggrund af deres risikovurdering og informationsbehov. I 12 af modelkommunerne er der sket en positiv udvikling i de unges risikovurdering, mens der i to af modelkommuner er sket en delvis positiv udvikling. Med hensyn til de unges informationsbehov er der sket en udvikling i tre af modelkommunerne, mens der i de resterende 11 kommuner er sket en delvis udvikling. Dette succeskriterium er derfor *delvist* blevet opfyldt i modelkommunerne i projektperioden.

De individuelle evalueringer af modelkommuneprojekterne viser, at der generelt er sket en positiv udvikling i de unges risikovurdering. Således er der i modelkommunerne en tendens til:

- at de unge i spørgeskemaundersøgelsen vurderer risikoen ved jævnlig hashrygning eller afprøvning et par gange af amfetamin, kokain eller ecstasy til at være højere i anden end i første kortlægning.
- De unges informationsbehov (om de unge har behov for information om stoffer og deres virkning, et sted hvor de anonymt kan henvende sig etc.) synes at ligge nogenlunde stabilt i projektperioden. Samlet set var der i første kortlægning 18 % af de unge, der havde behov for information om stoffer og deres virkning, mens denne

andel var steget til 19 % i anden kortlægning. Der synes stadig at være nogle unge, der mener, at de har behov for information om stoffer.

Succeskriterium 8: Oplevet forbedring af situationen med stoffer blandt nøglepersoner i kommunen.

Dette succeskriterium er *delvist* opfyldt i projektperioden. I ni af modelkommunerne opleves der en forbedring af situationen med stoffer blandt nøglepersoner, ligesom der ikke opleves, at der er sket en stigning i udbredelsen af stoffer blandt de unge. I de resterende fem kommuner er der enten tale om, at der ikke opleves en så stor forbedring af situationen med den indsats, der er igangsat i perioden, eller der er uenighed om, hvorvidt der er sket et fald eller en stigning i udbredelsen af stoffer blandt de unge i projektperioden. Tendensen i de 14 modelkommuner viser dog, at;

- De professionelle og frivillige nøglepersoner i kommunerne generelt ikke vurderer, at der er sket en stigning i udbredelsen af stoffer blandt de unge i projektperioden.
- Der har i kommunerne været en generel opfattelse af, at indsatsen - og ikke mindst den koordinerende indsats i form af koordinatorernes rolle - har resulteret i et øget fokus på forebyggelse i projektperioden.

Samlet vurdering af opfyldelsen af succeskriterierne i de 14 modelkommuner

En samlet gennemgang af kommunernes indsatser viser, at der i forsøgsperioden er igangsat et ganske omfattende og tværgående samarbejde mellem lokale aktører, og at der er igangsat en række indsatser inden for forskellige forebyggelsesmiljøer. Der kan således ikke herske tvivl om at det lokale forebyggende arbejde er intensiveret betydeligt i en række af modelkommunerne.

I samme periode peger den internetbaserede spørgeskemaundersøgelse blandt de 15-20-årige i de 14 modelkommuner på, at der er sket et fald i andelen, der har prøvet hash eller andre stoffer. Endvidere er der i projektperioden sket en positiv udvikling i de 15-20-åriges risikovurdering. Faldet i de unges afprøvning af hash eller andre stoffer og den øgede risikovurdering kan være betinget af det intensiverede forebyggelsesarbejde i projektperioden. Tendenserne i afprøvningen af hash eller andre stoffer og i risikovurdering vil imidlertid også være påvirket af andre faktorer, der ikke har noget med modelkommuneprojektet at gøre. Endvidere er der ikke indgået kontrolkommuner i undersøgelsen, hvorfor der ikke kan drages entydige konklusioner om, hvilken betydning modelkommuneprojektet har haft for den tilsyneladende positive udvikling i afprøvningen/brugen af stoffer blandt de unge.

Modelkommunernes fortrukne forebyggelsesmiljøer har været grundskolen, ungdomsuddannelserne og festmiljøet.

Grundskolerne

Det er ikke umiddelbart overraskende, at alle kommuner har valgt at arbejde med grundskolerne. Kommunerne har driftsansvaret for skolerne. Forskellige former for

rusmiddelforebyggende arbejde foregår i forvejen på mange skoler. Der har i mange kommuner blandt andet gennem SSP og gennem samarbejde med amternes misbrugscentre været etableret strukturer for samarbejdet med skolerne. Det er bemærkelsesværdigt, at 11 kommuner har benyttet Sundhedsstyrelsens undervisningsmateriale Tackling, der er et evidensbaseret systematisk undervisningsforløb. Tackling adskiller sig fra mere eventagtige eller ad hoc prægede undervisningsforløb, som tidligere har været populære i det rusmiddelforebyggende arbejde, men som Sundhedsstyrelsen ikke anbefaler i sin vejledning til kommunerne. Det er forventningen, at brugen af Tackling kan øge kvaliteten og effekten af rusmiddelundervisningen i grundskolerne. Modelkommuneprojektet har klart faciliteret introduktionen af Tackling.

Det er endvidere bemærkelsesværdigt, at kun halvdelen af kommunerne har gennemført arrangementer, der inddrager forældrene. Der er derfor umiddelbart brug for at udvikle metoder til at fremme dette samarbejde, da forældrene udgør en meget vigtig aktør i forhold til dels at påvirke de unge til ikke at eksperimentere med stoffer og dels at kunne opfange eventuelle signaler fra de unge. .

Ungdomsuddannelserne.

Alle 14 kommuner har arbejdet med ungdomsuddannelserne, typisk i forbindelse med udarbejdelse af rusmiddelpolitikker og forskellige former for rusmiddelundervisning. Undervisningsaktiviteterne har dog ikke haft et systematisk præg, der kan sammenlignes med Tackling. Det er derfor næppe sandsynligt, at disse aktiviteter i så udbredt grad, som dem, der er iværksat i grundskolen, vil være forankrede efter projektperiodens udløb. Generelt er det vurderingen, at det har været svært for modelkommunerne at få fodfæste med rusmiddelforebyggelsen inden for ungdomsuddannelserne. Ungdomsuddannelserne har ingen formel pligt til at undervise i forebyggelse, og forældreengagementet er tydeligvis lavere. Samtidig er der i projektperioden gennemført en omfattende reform inden for gymnasieområdet, hvilket har nedsat mange gymnasiers velvillighed til at engagere sig i modelkommuneprojektet, blandt andet på grund af manglende tid.

Ungdomsuddannelserne er imidlertid et vigtigt forebyggelsesmiljø, og der er klart behov for at udvikle samarbejdet med ungdomsuddannelserne mere systematisk tilpasset af ungdomsuddannelsernes rammer og aldersgruppen.

Festmiljøet

Det er perspektivrigt, at 12 ud af 14 kommuner har arbejdet med festmiljøet, hvor brugen af stoffer forekommer forholdsvist hyppigt. Som forebyggelsesmiljø er festmiljøet kompliceret, fordi modelkommunerne skal samarbejde med restauratører, der samtidig er konkurrenter. Stofproblematikken er endvidere kontroversiel for den enkelte restauratør. En åben erkendelse af problemer i forbindelse med stoffer kan indebære sanktioner fra myndighedernes side og dårlig omtale i lokalmiljøet og dermed risiko for faldende omsætning. Nogle restauratører er bekymrede for, at det vil få betydning for deres omsætning, hvis de har for meget kontrol. Det er derfor vigtigt, at der udvikles en fælles holdning og politik i forhold til stoffer i festmiljøet. Her viser modelkommune-

projektet, at kommunerne faktisk kan spille en vigtig rolle ved at etablere et "neutralt" samarbejdsforum for restauratører ved at understøtte den enkelte restauratør med uddannelse af personale, udarbejdelse af oplysningsmateriale og i det hele taget hæve stofproblematikken ud af konkurrencen mellem restauratørerne. Erfaringen fra en række af modelkommunerne er, at mange restauratører gerne medvirker i et sådant samarbejde. Modelkommuneprojektet har således dokumenteret, at der er basis og interesse for at udvikle rusmiddelforebyggelse i festmiljøet, selvom dette samarbejde har haft varierende omfang og intensitet fra kommune til kommune.

Fritids- og foreningslivet

Otte kommuner har været aktive i forhold til fritids- og foreningslivet. Samarbejdspartnerne her er frivillige aktører for hvem forebyggelse i mange tilfælde er relativt perifer, ligesom handlemulighederne vil være begrænsede. En af indsatserne har været at hjælpe foreningerne med at spotte unge idrætsudøvere, der udviser en mistænkelig adfærd. En anden indsats har været at bidrage til at udvikle rusmiddelpolitikker for den enkelte forening. Det er vurderingen, at modelkommunernes indsats på dette område har haft en meget varierende karakter, og at det formentlig er stærkt præget af lokale forhold. Det er således vanskeligt og tidskrævende at udvikle et systematisk samarbejde om rusmiddelforebyggelse med fritids- og foreningslivet, om end nogle kommuner er lykkedes hermed. Erfaringerne tyder på, at kommunerne fremover måske skal satse på at udvikle et reaktivt beredskab, der kan træde til, når der opstår problemer.

Særlige boligområder

Særlige boligområder – eksempelvis kollegier, ungdomsboliger og udsatte boligkvarterer - er kun valgt af fire kommuner som forebyggelsesmiljø. Det hænger formentlig sammen med, at modelkommuneprojektet har haft fokus på det generelle forebyggende arbejde, og at Sundhedsstyrelsens anbefalinger i forhold til dette miljø ikke har været så konkrete som på de øvrige områder. En del kommuner har endvidere i forvejen – uafhængigt af modelkommuneprojektet - igangsat forskellige indsatser i særlige boligområder, hvorfor man i modelkommunerne har fravalgt dette miljø. Endelig har mange kommuner ikke særlige boligområder, der kan afgrænses på en sådan måde, at det vil være muligt at gennemføre en målrettet forebyggende indsats inden for dette forebyggelsesmiljø. Det gælder specielt mindre landkommuner.

Individuelle indsatser

Individuelle indsatser i form af rådgivningstilbud til unge på vej ud i misbrug og børn i misbrugsfamilier er kun udviklet af ganske få modelkommuner. Det hænger formentlig sammen med, at fokus i modelkommuneprojektet helt overvejende har været på den generelle forebyggelse, og at mange kommuner har rådgivningstilbud i forvejen. I forbindelse med modelkommuneprojektet er der gennemført forskellige indsatser specielt i grundskolen og på ungdomsuddannelserne, der har haft til formål at udvikle lokale kompetencer til at spotte unge med begyndende misbrugsproblemer og til at foretage indledende motiverende samtaler med de unge. Disse indsatser er derfor indgået som en del af de individuelle indsatser, da kompetenceudviklingen af frontpersoner på sigt skal være med til at opfange de udsatte unge.

Opsummering

En samlet vurdering viser, at modelkommunerne har satset på grundskolen, ungdomsuddannelserne og festmiljøet som de primære forebyggelsesmiljøer.

I grundskolen er den udbredte brug af Tackling bemærkelsesværdig, og det er vurderingen, at der er et væsentligt potentiale for systematisk at videreudvikle indsatserne i grundskolen i form af øget forældresamarbejde, kompetenceudvikling, og kvalitetssikring af undervisningen mv. Her er mange erfaringer at trække på fra modelkommunerne.

På ungdomsuddannelserne er problemet at få forankret indsatserne. Der er således uddannelsesinstitutionerne imellem store forskelle i viljen til at samarbejde omkring det rusmiddelforebyggende arbejde. Dette understreger behovet for mere overordnede politiske og ledelsesmæssige beslutninger om, hvilken rolle det rusmiddelforebyggende arbejde skal have i ungdomsuddannelserne. I øjeblikket er det således op til den enkelte uddannelsesinstitution at afgøre dette, og det er næppe foreneligt med et langsigtet og systematisk rusmiddelforebyggende arbejde i kommunerne.

Projekt "Narkoen ud af byen" har endelig vist, at det kan lade sig gøre at etablere et samarbejde med festmiljøet.

På disse tre områder synes der således at være basis for et systematisk forebyggende arbejde i alle kommuner med veldefinerede indsatser og rammer for samarbejdet. Samtidig er der behov for et fortsat udviklingsarbejde.

Indsatser i fritids- og foreningslivet og i særlige boligområder samt de individuelle indsatser har derimod haft en betydelig mere sporadisk karakter. Det vil formentlig være afhængigt af lokale forhold, hvorvidt kommunerne kan gennemføre indsatser i forhold til disse miljøer. Det er i så fald vigtigt, at kommunerne udvikler et beredskab, der vil kunne sættes i værk efter behov.

Anbefalinger til den fremtidige rusmiddelindsats i kommunerne

Erfaringerne fra modelkommuneprojektet kan omsættes til en række anbefalinger til den fremtidige rusmiddelindsats i kommunerne, hvor udfordringen vil være at overgå fra projekt til drift. Anbefalingerne drejer sig om rammerne for indsatsen, indholdet af indsatserne og samarbejdet med Sundhedsstyrelsen.

Rammerne for indsatsen

Koordinatorfunktionen skal sikres

Modelkommuneprojektet har vist, at ansættelse af en koordinator har afgørende betydning for udviklingen af det rusmiddelforebyggende arbejde i kommunerne. Koordinator-

ren har haft til opgave at sikre en tværgående og helhedsorienteret forebyggelsesindsats, herunder sikre løbende dialog og mødeaktivitet med lokale samarbejdspartnere, og deltage i Sundhedsstyrelsens faglige netværk. Det er således vigtigt, at der i kommunen udpeges en medarbejder/en gruppe af medarbejdere, der kan sikre varetagelsen af disse opgaver.

Organisatorisk forankring

Der bør sikres en klar organisatorisk forankring af det rusmiddelforebyggende arbejde, der kan bidrage til, at ansvaret placeres entydigt, og at der samtidig er rammer for det tværgående arbejde i forhold til kommunens forskellige forvaltninger og samarbejdspartnere i kommunen i øvrigt. Hermed sikres sammenhæng i kommunens samlede forebyggende arbejde, og medarbejderne på rusmiddelområdet vil kunne indgå i et relevant fagligt miljø, der kan understøtte det rusmiddelforebyggende arbejde.

Politisk og ledelsesmæssig opbakning

Et langsigtet og tværgående forebyggelsesarbejde forudsætter politisk og ledelsesmæssig opbakning. Denne opbakning har stor signalværdi over for de aktører, der skal gennemføre indsatserne. Manglende opbakning kan resultere i en nedprioritering af opgaven blandt nogle af samarbejdspartnerne.

Ressourcer

Der bør være fokus på, at der afsættes de fornødne ressourcer til at prioritere indsatserne tilstrækkeligt. Placering af det rusmiddelforebyggende arbejde i en projektorganisation, der i forvejen er overbebyrdet, vil få negativ betydning for forankringen og videreførelsen af relevante aktiviteter/indsatser.

Fagligt netværk

Med henblik på at sikre faglig udvikling er det vigtigt at medarbejdere, der har koordinatorfunktioner på rusmiddelområdet kan indgå i faglige netværk med tilsvarende medarbejdere fra andre kommuner. Dette er en vigtig erfaring fra modelkommuneprojektet, hvor der dels har været et nationalt netværk, som Sundhedsstyrelsen har drevet, dels et mere regionalt netværk af koordinatore.

Indholdet af indsatserne

Rusmiddelpolitik for kommunen

Kommunens indsats på rusmiddelområdet må tage udgangspunkt i en rusmiddelpolitik, der afstikker de overordnede mål på rusmiddelområdet, og som prioriterer de væsentligste indsatsområder, organiseringen og koordinationen af rusmiddelarbejdet samt en konkret handleplan for gennemførelse af rusmiddelpolitikken.

Systematisk indsats i grundskolen, ungdomsuddannelserne og festmiljøet

Med udgangspunkt i modelkommuneprojektet kan det anbefales, at en systematisk indsats i forhold til grundskolen, ungdomsuddannelserne og festmiljøet prioriteres i første række.

Evidensbaseret grundlag

Det anbefales, at indsatserne i videst muligt omfang bygger på evidens i form af dokumenterede erfaringer og videnskabelig indsigt. Forebyggelse på rusmiddelområdet er præget af mangelfuld viden, hvilket understreger behovet for et fagligt grundlag. En forebyggende indsats kan ikke alene være baseret på ildsjæle og intuition.

Sundhedsstyrelsens rolle

Sundhedsstyrelsen har i forbindelse med modelkommuneprojektet udarbejdet en omfattende faglig vejledning for modelkommunerne. I vejledningen anføres det, hvilke principper det forebyggende arbejde kan bygge på, og der peges på en række konkrete muligheder for indsatser i forskellige forebyggelsesmiljøer. Sundhedsstyrelsen har endvidere arrangeret periodiske koordinatormøder, hvor der er udvekslet erfaringer og givet faglige oplæg. Sundhedsstyrelsen har endvidere ydet faglig sparring til de enkelte modelkommuner.

Evalueringen viser, at der i modelkommunerne har været stor tilfredshed med disse initiativer, fordi det har givet kommunerne et fagligt grundlag for valg af indsatser, ligesom det har skabt en fælles ramme for alle kommuner. Modelkommunerne har kunnet fokusere på at omsætte den foreliggende viden til lokale indsatser.

Det anbefales, at Sundhedsstyrelsen også fremover varetager sådanne overordnede og tværgående opgaver og dermed bidrager til at sikre, at det rusmiddelforebyggende arbejde foregår på et evidensbaseret grundlag, og at der løbende foregår en erfaringsudveksling mellem kommunerne.

I en situation, hvor det rusmiddelforebyggende arbejde i kommunerne går fra at være projektorienteret til driftsorienteret, vil der være behov for, at der på nationalt plan løbende arbejdes med:

- faglige vejledninger til kommunerne med opsummering af den nyeste viden
- undervisningsmaterialer, oplysningsmateriale til brug for indsatser i forskellige forebyggelsesmiljøer
- metoder til monitorering af rusmiddelsituationen i kommunerne
- kvalitetssikring af indsatserne i de forskellige forebyggelsesmiljøer
- kompetenceudvikling af medarbejdere

Disse opgaver vil typisk overstige den enkelte kommunes kapacitet og fjerne fokus fra den centrale kommunale opgave, som er at implementere den forebyggende indsats.

Det er således vigtigt, hvis den fremtidige rusmiddelforebyggende indsats i kommunerne skal udvikles, at Sundhedsstyrelsen kan varetage disse opgaver – i samarbejde med kommunerne. Modelkommuneprojektet har vist, at denne arbejdsdeling mellem det nationale og lokale plan fungerer i praksis.

1 Baggrund for projekt "Narkoen ud af byen"

Modelkommuneprojektet "Narkoen ud af byen" er et forebyggende initiativ iværksat af Sundhedsstyrelsen (Center for Forebyggelse) i 2004 som opfølgning på regeringens handlingsplan "Kampen mod narko" fra 2003. Projektet har til formål at understøtte og udvikle en tværgående, koordineret og målrettet forebyggelsesindsats i 14 udvalgte modelkommuner: Ballerup, Bornholm, Hillerød, Holstebro, Kolding, Køge, Nakskov, Randers, Varde, Slagelse, Sønderborg, Svendborg, Viborg og Aars.

Den primære målgruppe for projektet er de 13-25-årige. Den sekundære målgruppe for projektet er forældre og voksne, der arbejder med de unge.

MUUSMANN Research & Consulting har i perioden fra november 2004 til marts 2007 på vegne af Sundhedsstyrelsen gennemført en kortlægning og evaluering af projekt "Narkoen ud af byen". For nærværende evaluering er målgruppen afgrænset til de 15-20 årige, idet enkelte kommuner dog har valgt at udvide gruppen med de 12-14 årige.

MUUSMANN gennemførte primo/medio 2005 første kortlægning i de 14 modelkommuner, mens anden kortlægning blev gennemført ultimo 2006. Resultaterne herfra indgår som grundlag i evalueringen af projekt "Narkoen ud af byen".

1.1 Formålet med projekt "Narkoen ud af byen"

Det overordnede formål med projekt "Narkoen ud af byen" er:

- at nedsætte tilgængeligheden af de illegale stoffer og begrænse unges brug af stofferne og de problemer, der knytter sig hertil.

Dette søges opnået gennem projektets delmål som er:

- at skabe et systematisk samarbejde mellem relevante aktører på unge- og rusmiddelområdet i modelkommunerne og via dette samarbejde etablere en målrettet, koordineret og tværfaglig indsats i de 14 modelkommuner.

1.2 Succeskriterierne for projekt "Narkoen ud af byen"

Der er fra Sundhedsstyrelsens side opstillet en række succeskriterier for projekt "Narkoen ud af byen" i de 14 modelkommuner. Disse succeskriterier udgør følgende:

- Alle kommuner etablerer et samarbejde i kommunen omkring forebyggelse i projektperioden.
- Alle kommuner arbejder med forebyggelse inden for mindst 2 forebyggelsesmiljøer, jf. ovenfor.

- Alle kommuner inddrager mindst en af de anbefalede forebyggelsesmetoder i arbejdet med forebyggelse.
- 75 % af kommunerne har en plan for rusmiddelforebyggelse efter endt projektperiode.
- Tilgængeligheden og de unges brug af illegale stoffer falder inden for projektperioden.
- Øget viden hos frontpersonale om forebyggelse og håndtering af uge med et overforbrug af illegale stoffer.
- Øget viden om stoffer og skadesvirkninger blandt de 15-20-årige.
- Oplevet forbedring af situationen med stoffer blandt nøglepersoner i kommunen.

1.3 Rammerne for projektet

1.3.1 Udgangspunktet for projektet

Grundtanken i projekt "Narkoen ud af byen" er, at rusmiddelforebyggelse bliver mere virksom ved at engagere alle lokale kræfter, såsom forvaltning, politi, forældre, grundskoler, ungdomsuddannelser, foreningslivet og det kommercielle festmiljø i et helhedsorienteret og forpligtende samarbejde.

1.3.2 Kommunernes tilsagn om deltagelse i modelkommuneprojekterne

14 modelkommuner er udpeget til at deltage i projektet og har forestået følgende:

- Nedsat en politisk forankret tværgående styregruppe på overordnet ledelsesniveau, som er ansvarlig for projektet.
- Udpeget/ansat en kommunekoordinator til at sikre en tværfaglig og helhedsorienteret forebyggelsesindsats, deltage i Sundhedsstyrelsens faglige netværk.
- Deltagelse i kortlægning af unges brug af rusmidler og problemopfattelsen hos lokale aktører i samarbejde med Sundhedsstyrelsen samt bidrage til evalueringen ved at stille data og erfaringer til rådighed.
- Udarbejdelse af kommunal projektbeskrivelse på baggrund af kortlægningen.
- Måleret og systematisk samt fagligt og organisatorisk arbejde med forebyggelsesindsatsen i projektperioden.

Hver af de 14 modelkommuner har fået bevilget 1.000.000 kr. til brug for aflønning af kommunekoordinatoren samt gennemførelse/igangsættelse af diverse tiltag/aktiviteter i projektperioden. Der har endvidere været mulighed for at søge ekstra puljemidler fra Sundhedsstyrelsen til diverse tiltag/aktiviteter.

1.3.3 Sundhedsstyrelsens anbefalinger vedrørende forebyggelsesmiljøer og -metoder

Sundhedsstyrelsen har i projekt "Narkoen ud af byen" fungeret som projektsekretariat med faglig sparring af kommunernes aktiviteter, rådgivning om metoder og koordinering af kommunernes erfaringer med projektsekretariatets anbefalinger.

Sundhedsstyrelsen har til dette arbejde udarbejdet en vejledning om de primære forebyggelsesmiljøer og -metoder med henblik på, hvilke principper, der anbefales, for den forebyggende indsats¹.

På den baggrund er der udpeget følgende forebyggelsesmiljøer og -metoder:

- **Grundskolen**
 - Rusmiddelpolitik
 - Forældresamarbejde
 - Undervisning
- **Ungdomsuddannelserne**
 - Rusmiddelpolitik
 - Rådgivning og vejledning
- **Fritids- og foreningslivet**
 - Klubber og ungdomsskoler
 - Idrætsforeninger og andre foreninger
- **Festmiljøet**
 - Aktiv bevillingspolitik
 - Diskoteker og barer
 - Halfester og private fester
- **Særlige boligmiljøer**
 - Samarbejde mellem relevante aktører
 - Iværksættelse af initiativer
- **Individuelle indsatser**
 - Tidlig indsats over for unge på vej ud i et misbrug
 - Børn i misbrugsfamilier

¹ Vejledning for modelkommunerne i Narkoen ud af byen, Sundhedsstyrelsen, maj 2005. Vejledningen findes på: http://www.sst.dk/publ/publ2005/CFF/nub_vejl/nub_vejl.pdf

2 Evalueringen af projekt "Narkoen ud af byen"

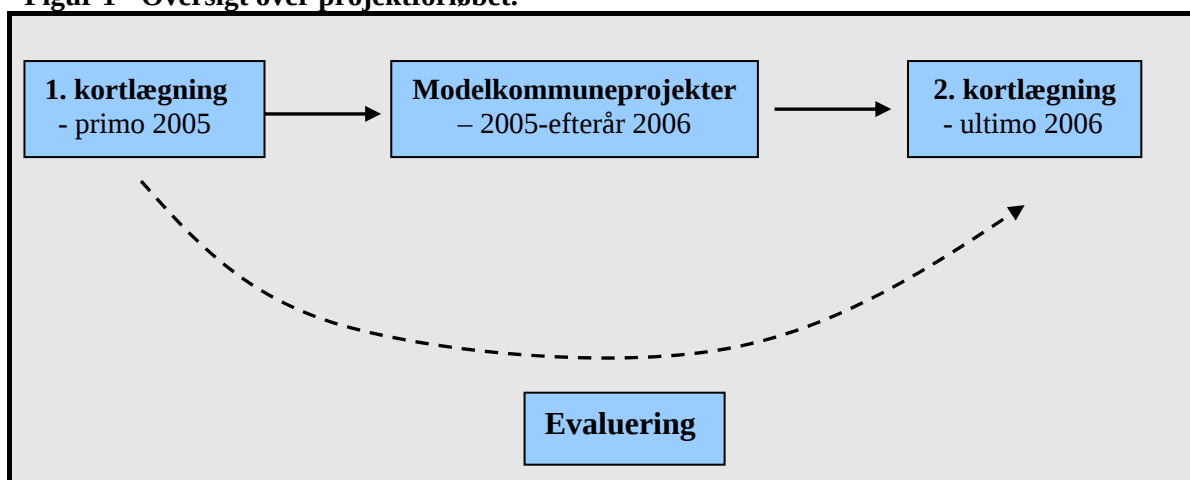
Evalueringen af projekt "Narkoen ud af byen" er baseret på en kortlægnings- og en evalueringsdel.

Kortlægningen indeholder en initial kortlægning af indsatser og status på rusmiddelområdet i de 14 kommuner før igangsættelse af modelkommuneprojekterne (1. kortlægning) og en tilsvarende kortlægning efter gennemførelsen af modelkommuneprojekterne (2. kortlægning).

Evalueringen tager udgangspunkt i et *før-efter design* med sammenligning af data fra de to kortlægninger (figur 1). Effekten af interventionsperioden med modelkommuneprojekterne i forhold til misbrugsproblematikken, de unges og andre aktørers holdninger afdækkes.

Interventionsperioden har været på ca. 1½ år, hvilket udgør evalueringens fokus.

Figur 1 - Oversigt over projektforsøget.



2.1 Formålet med evalueringen af projekt "Narkoen ud af byen"

Formålet med evalueringen af projekt "Narkoen ud af byen" er konkret at undersøge modelkommunernes effekt på:

- udbredelsen af illegale stoffer
- målgruppens problemopfattelse og holdninger til narkotika
- tilgængeligheden af illegale stoffer

Endvidere er målet at evaluere de enkelte modelkommuneprojekters opfyldelse af de succeskriterier, der er opstillet af Sundhedsstyrelsen.

Med et procesmæssigt og erfaringsbaseret fokus er målet med evalueringen desuden at vurdere den tværfaglige indsats i modelkommunerne, herunder om indsatsen har været målrettet og koordineret ud over at være tværfaglig. Endvidere er målet at vurdere, hvilken indflydelse modelkommuneprojektet har haft herpå. Mere konkret belyses:

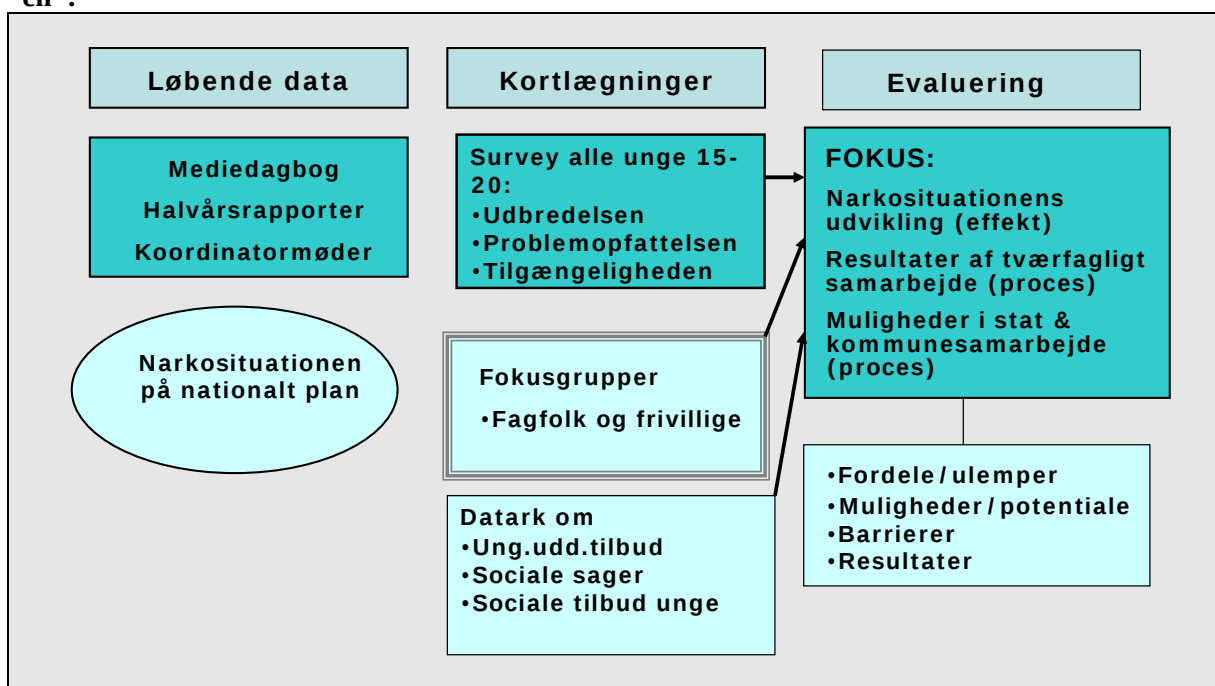
- o fordele/ulemper
- o muligheder/potentialer
- o barrierer og resultater opnået med en tværfaglig forebyggende indsats.

Endelig har evalueringen fokus på det direkte samarbejde mellem stat og kommune omkring rusmiddelforebyggelse i kommunen.

2.2 Anvendte metoder og datagrundlag

Nedenfor illustreres de anvendte dataindsamlingsmetoder i evalueringen (se endvidere bilag 1).

Figur 2 - Oversigt over de anvendte dataindsamlingsmetoder i projekt "Narkoen ud af byen".



2.3 Evalueringsgrundlaget

Ud over de identificerede effekter og konsekvenser af modelkommuneprojektet, som nærværende evaluering præsenterer, må der forventes yderligere effekter af de igangsatte indsatser ud over interventionsperioden på 1 ½ år. Sammenligningen af de kvantitative data fra modelkommuneprojekterne bidrager dog til at belyse, hvorvidt der er sket ændringer i de unges brug af stoffer samt holdningen til stoffer i projektperioden. De indsamlede kvalitative data belyser helt konkret opfattelserne og vurderingerne af den tværfaglige rusmiddelforebyggende indsats i modelkommunerne, idet der dog er tale om subjektive vurderinger i form af professionelle og frivillige aktørers vurderinger og opfattelser af de enkelte modelkommuneprojekter.

3 De 14 modelkommuners arbejde med "Narkoen ud af byen"

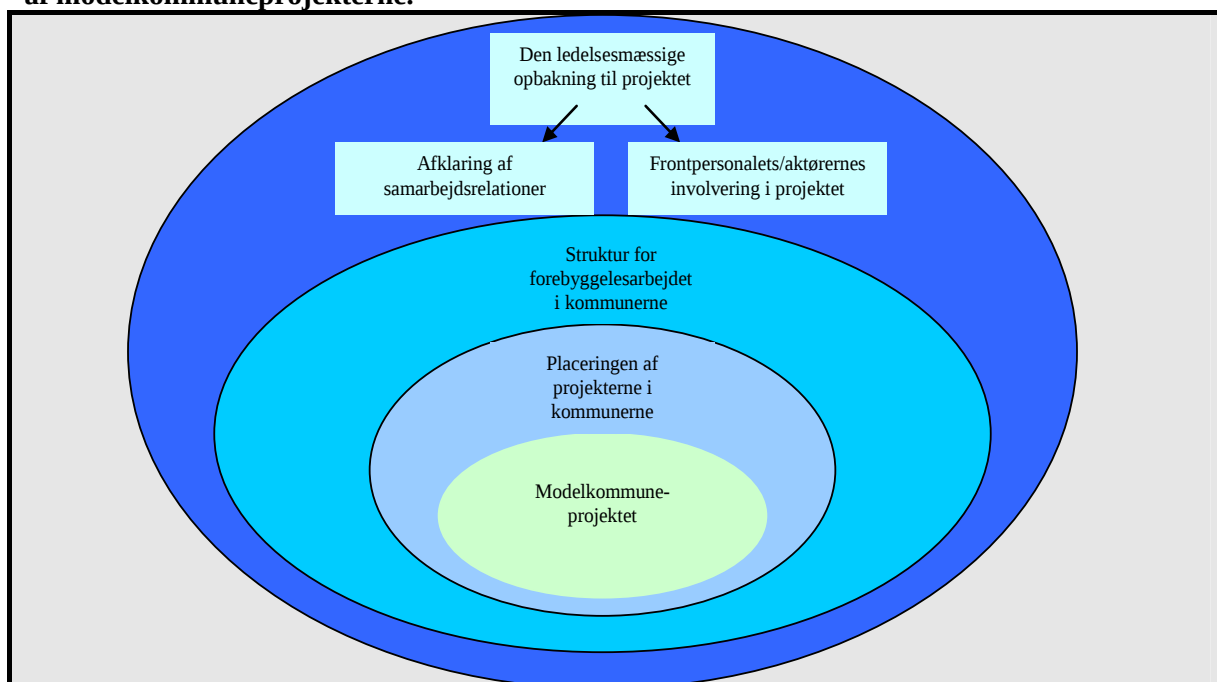
Forankring og koordinering har været centralt for arbejdet med rusmiddelforebyggelse i modelkommuneprojektet fra start.

3.1 Koordinering af det rusmiddelforebyggende arbejde i kommunen

Arbejdet med projekt "Narkoen ud af byen" i de 14 modelkommuner har illustreret, at der er en lang række faktorer, der vurderes at have haft betydning for gennemførelsen af projekterne. Forskellige organiseringer af projekterne i kommunerne har blandt andet vist sig at have spillet en betydelig rolle for blandt andet fremdriften i projekterne. Organiseringen forventes ligeledes at have spillet en rolle for projektets forankring.

I figur 3 nedenfor præsenteres nogle overordnede organisatoriske faktorer, der vurderes at have haft særlig betydning for gennemførelsen af modelkommuneprojekterne i de 14 kommuner.

Figur 3 - Organisatoriske faktorer, der vurderes at have haft betydning for gennemførelsen af modelkommuneprojekterne.



I det følgende gennemgås de enkelte elementer i figuren nærmere.

3.1.1 Ledelsesmæssig opbakning til projektet

Ledelsesmæssig opbakning til projekt "Narkoen ud af byen" kan være på det politiske og det administrative/driftsmæssige niveau. Eksempelvis kan dette udmøntes ved den ledelsesmæssige opbakning i lokalsamfundet til at deltage i projektet, f.eks. ledelsen på ungdomsuddannelserne, skoleledere etc.

Ledelsesmæssig opbakning til projektet vurderes endvidere at have stor betydning for afklaringen af samarbejdsrelationerne mellem aktørerne. Mangel på ledelsesmæssig opbakning kan gøre det svært at "få adgang" til relevante samarbejdspartnere inden for de respektive områder. Sidstnævnte er eksempelvis oplevet i flere kommuner i anden kortlægning i forhold til nogle af ungdomsuddannelserne. Der kan ligeledes være tale om manglende adgang til studievejledere eller elevråd, som kan være yderst relevante aktører i rusmiddelsamarbejdet. I sidste ende kan dette få konsekvenser for det generelle rusmiddelforebyggende samarbejde i kommunen, idet de relevante aktører, der netop har kontakten med børnene og de unge i dagligdagen, ikke involveres tilstrækkeligt i forebyggelsen.

Hvad angår den ledelsesmæssige opbakning til projektet i kommunerne på det politiske niveau, er det relevant at belyse styregruppens rolle i de respektive modelkommuneprojekter.

3.1.1.1 Styregruppens rolle i modelkommuneprojekterne

De 14 kommunekoordinatorer har forskellige opfattelser af, hvorvidt den nedsatte styregruppe for projekterne har spillet en rolle eller ej. En forskel, der ligeledes gør sig gældende i relation til de nedsatte arbejdsgrupper inden for forebyggelsesmiljøerne i nogle kommuner.

Enkelte kommuner har valgt at benytte den eksisterende SSP-arbejdsgruppe i kommunen som styregruppe for modelkommuneprojektet. Begrundelsen er, at man vil kunne udnytte det forudgående personkendskab deltagerne imellem.

I ca. en fjerdedel af modelkommunerne har den politiske styregruppe ikke deltaget specielt aktivt i projektet i projektperioden. I enkelte tilfælde er styregruppen endda opløst relativt hurtigt efter projektets opstart. Det vurderes dog i to af kommunerne ikke umiddelbart at have haft betydning for projektets gennemførelse, men måske nok for indsatsernes/aktiviteternes videre forankring.

3.1.1.2 Ledelsesmæssig opbakning i kommunen til at deltage i projektet

Set i lyset af det overordnede formål med projekt "Narkoen ud af byen" om *at opnå en effektiv forebyggelse af narkotikamisbruget ved at arbejde på tværs af de miljøer, hvor børn og unge færdes*, er det vigtigt, at der er den fornødne opbakning i lokalsamfundet

til at etablere et samarbejde med og opnå en fælles forståelse omkring rusmiddelforebyggelse i de miljøer, hvor de unge færdes. Hvis der ikke eksisterer den fornødne opbakning, kan det udgøre en barriere for gennemførelsen og ikke mindst for forankringen af de forebyggende indsatser.

De 14 modelkommuner har dog overvejende oplevet, at man har været positive over for projektet og mødt en velvilje til at deltage. Kommunalreformen har dog haft en vis betydning for denne opbakning til at deltage, f.eks. i forhold til at få samlet deltagere til styregruppen eller arbejdsgrupper, fordi de har været travlt optaget af reformen.

3.1.2 Struktur for forebyggelsesarbejdet i kommunerne

Strukturen for forebyggelsesarbejdet i modelkommunerne udgør tillige en organisatorisk faktor, der har haft betydning for gennemførelsen af modelkommuneprojekterne. Denne struktur er baseret på det forebyggelsesarbejde, der eksisterede i kommunen forud for projektet og hvilke netværk, der var etableret inden for forebyggelse i de enkelte kommuner. I den sammenhæng har det blandt andet spillet en rolle, om kommunekoordinatoren er blevet placeret inden for de eksisterende netværk, der arbejder med forebyggelse i kommunen.

I modelkommunerne har der været forskel på strukturen for forebyggelsesarbejdet, herunder hvor veletableret og struktureret forebyggelsen var forud for opstarten af modelkommuneprojekterne. Det kan dog ikke entydigt konkluderes, at en velstruktureret forebyggelse forud for projektperioden er ensbetydende med, at der er blevet iværksat/gennemført mere i disse kommuner i projektperioden end i de kommuner, hvor forebyggelsesarbejdet ikke var så velstruktureret forud for projektet. Der er dog en tendens til, at forebyggelsesstrukturen i modelkommunerne forud for projektet har haft en vis betydning for koordinatorernes ageren i nogle af modelkommuneprojekterne. Således har der i tre af modelkommunerne været tale om udskiftning af koordinatoren af forskellige årsager. Her har det været lettere at komme ind i de modelkommuneprojekter, hvor der i forvejen har eksisteret en stærk projektorganisation. Det vil sige, at der i forvejen har været etableret et godt netværk, som koordinatoren har kunnet sparre med, og som har kunnet samle op på koordinatorens manglende kendskab til projektet og dets indsatser/aktiviteter.

3.1.3 Placeringen af projekterne i modelkommunerne

De deltagende kommuner i projekt "Narkoen ud af byen" er forskelligt organiserede med forskellige forvaltningsmæssige strukturer. Der er derfor ikke nogen entydig rigtig placering af modelkommuneprojektet, da dette vil variere alt afhængig af de lokale forhold. SSP er dog som en lovbunden aktivitet ens i alle kommuner. Erfaringerne fra de 14 kommuners placering af modelkommuneprojektet er dog nyttige for andre kommuner, der står med overvejelser om placering af det rusmiddelforebyggende arbejde. Derfor vises i tabel 1 den organisatoriske placering af projekt "Narkoen ud af byen" i de 14 modelkommuner.

Tabel 1 - Oversigt over den organisatoriske placering af modelkommuneprojekterne.

Placering i kommunerne
• Ballerup (SSP-organisationen) • Bornholm (Familiecentervirksomheden) • Hillerød (Børn & kultur) • Holstebro (SSP-organisationen) • Kolding (Social & beskæftigelsesforvaltningen) • Køge (SSP-organisationen) • Nakskov (Direktionssekretariatet) • Randers (Ungdomsskolen) • Slagelse (Kulturforvaltningen) • Svendborg (Kulturel forvaltning, fritidsafdelingen) • Sønderborg (Børn & Uddannelse) • Varde (Socialforvaltningen) • Aars (Skole og Kulturforvaltningen) • Viborg (SSP-organisationen)

Som ovenstående oversigt viser, er projekterne blevet placeret forskellige steder i de 14 modelkommuner. I alle kommuner, på nær én (Randers, ungdomsskolen), er modelkommuneprojektet placeret i forvaltningsregi. Fire modelkommuner har valgt at organisere modelkommuneprojektet i direkte forlængelse af kommunens SSP-organisation. Endvidere har nogle af disse kommuner valgt at lade kommunens SSP-udvalg/politiske SSP-gruppe være identisk med styregruppen for projekt "Narkoen ud af byen". I de resterende kommuner er modelkommuneprojektet placeret i regi af skole, børn og/eller kulturel forvaltning, mens projektet har været placeret i socialforvaltningen i to kommuner.

Der har været forskellige måder at organisere modelkommuneprojekterne i kommunerne. Fælles for alle 14 modelkommuneprojekter er dog, at de har haft en politisk styregruppe, da det har været et af kriterierne for at kunne deltage i modelkommuneprojektet.

Et eksempel på en af de projektororganisationer, hvor der fra starten af projektet har været fokus på den videre drift af de enkelte indsatser efter afslutningen af modelkommuneprojektet, er Slagelse Kommune. Projektororganisationen i Slagelse har bestået af en politisk styregruppe, en projektstyregruppe og en række nedsatte arbejdsgrupper inden for de enkelte forebyggelsesmiljøer. Ifølge projektkoordinatoren har denne projektororganisation fungeret godt, idet koordinatoren har haft direkte kontakt til alle de aktører, der har været involveret i projektets mange indsatser/aktiviteter, ligesom aktørerne har fungeret som en god sparring. Projektstyregruppen har bestået af aktører, der har den største viden om selve målgruppen for projektet. Projektstyregruppen har derfor i samarbejde med de etablerede arbejdsgrupper kunnet igangsætte nogle indsatser/aktiviteter, der dels kunne intensivere forebyggelsesindsatsen over for de unge i projektperioden og dels kunne være med til at sikre videreførelsen af relevante indsatser/aktiviteter.

Fokus har dermed været at få inddraget alle relevante aktører i projektets organisation med henblik på at skabe ejerskab hos deltagerne.

Andre eksempler på organiseringen af modelkommuneprojekterne er Ballerup og Kolding kommuner. I Ballerup Kommune har man valgt at nedsætte et decideret projektsekretariat med placering i SSP-regi, hvor man ud over projektkoordinatoren har ansat en projektmedarbejder, der er finansieret af modelkommuneprojektet, til at gennemføre den mere praktiske del af projektet, mens koordinatoren har varetaget sine eksisterende funktioner ved siden af. I Kolding Kommune er der ligeledes ansat en projektmedarbejder til at gennemføre den mere praktiske del af projektet. Denne organisering gør det muligt at udnytte koordinatorens erfaring og netværk kombineret med en praktisk udøvende medarbejder. I Ballerup har det været den koordinerende og formidlingsmæssige del, som projektmedarbejderen har varetaget. For andre koordinatore gælder dog også, at de har varetaget eksisterende funktioner ved siden af.

Uden at der skal generaliseres, vurderes det, at der i alle kommuner, hvor modelkommuneprojektet har været placeret i SSP-regi, ikke har været meget "spildtid" med at få netværket på plads, da det eksisterede i forvejen. Koordinatorerne i disse kommuner har derfor kunnet koncentrere sig om de egentlige aktiviteter/indsatser i projektet fra starten. Dette har også været tilfældet i nogle af de andre kommuner, men et generelt fænomen i de fire kommuner, hvor modelkommuneprojektet organisatorisk har været placeret i SSP-regi.

3.2 Vurderingen af samarbejdet i kommunen mellem aktørerne²

Generelt er nedenstående positive parametre blevet fremhævet af alle kommuner i forhold til samarbejdet i kommunerne i projekterne:

- Der er skabt et godt samarbejde i kommunerne omkring forebyggelse i projektperioden. Opfattelsen af samarbejdet i projektperioden kan siges at være baseret på to organisatoriske forudsætninger for modelkommuneprojekterne:
 - 1) de kommuner, hvor der i forvejen eksisterede et veletableret samarbejde omkring forebyggelse i kommunen, og hvor dette samarbejde blot er videreført i projektperioden.
 - 2) de kommuner, hvor der ikke eksisterede et veletableret samarbejde, og hvor projektet har bidraget til at samle relevante aktører i kommunen i et rusmiddelforebyggende samarbejde.

I de kommuner, hvor der i forvejen eksisterede et samarbejde, har opfattelsen af et godt samarbejde i projektperioden primært været udtryk for en hyppigere mødeaktivitet end normalt. Den hyppigere mødeaktivitet har resulteret i øget kendskab til hinandens kompetencer og en mere dybdegående diskussion af forebyggelsesarbejdet i kommunen, herunder nye tiltag.

² Udsagnene/vurderingerne stammer fra fokusgruppeinterviewene.

I de kommuner, hvor der ikke eksisterede et udbredt samarbejde i forvejen, er oplevelsen af det gode samarbejde i projektperioden mere baseret på, at der er skabt et fundament for overhovedet at kunne samarbejde omkring forebyggelse i kommunen.

Af andre positive elementer for samarbejdet kan nævnes:

- Der er sket en udvikling i det tværfaglige samarbejde - udviklingen i det tværfaglige samarbejde synes primært at gøre sig gældende i de kommuner, hvor der ikke blot er sket en videreførelse af det eksisterende samarbejde. Opfattelsen af en udvikling i det tværgående samarbejde er baseret på et øget kendskab til de kræfter, der arbejder med forebyggelsen i kommunen. Hermed skal forstås, at aktørerne, der arbejder med forebyggelse har fået indsigt i andre aktører, som de ikke tidligere har samarbejdet med, og derfor ikke har indtænkt i forebyggelsesarbejdet. Der er derfor i disse kommuner skabt et overblik over aktørerne inden for forebyggelse, hvilket har forbedret det tværfaglige samarbejde.

Omvendt er der i nogle af de kommuner, hvor projektet har været etableret i SSP-regi, en tendens til, at modelkommuneprojektet ikke har bidraget til at forbedre det eksisterende samarbejde. Skal man derfor påpege noget negativt i forhold til at placere et modelkommuneprojekt i eksisterende organisationer som SSP kan det være, at det let har en begrænsning for udbyggelsen af samarbejde ud over de netværk, der traditionelt karakteriserer SSP

- Nye aktører i lokalsamfundet er blevet inddraget i forebyggelsesarbejdet i projektperioden - der kan her været tale om aktører, der ikke tidligere har været så velvillige til at indgå i et samarbejde eller aktører, der ikke er blevet inviteret til at deltage i et samarbejde. Eksempler herpå er restauratørerne og idrætsforeninger.

De udvalgte forebyggelsesmiljøer i modelkommunerne bærer tydeligt præg af, at nye aktører er blevet inddraget i forebyggelsessamarbejdet. Specielt indsatserne i fritids- og foreningslivet og i festmiljøet viser, at der er blevet taget hul på dialogen med disse aktører. Disse aktører er netop vigtige at få inddraget i forebyggelsesarbejdet, da de i høj grad møder de unge.

- Forebyggelse er blevet sat mere på dagsordenen i projektperioden - der er en generel opfattelse blandt modelkommunerne af, at forebyggelse er blevet sat mere på dagsordenen i projektperioden. Med mere på dagsordenen menes både internt i samarbejdet omkring forebyggelse i kommunen men også eksternt i forhold til at inddrage relevante aktører i samarbejdet. I forhold til det interne samarbejde er denne opfattelse baseret på den hyppigere mødeaktivitet omkring forebyggelsesarbejdet end normalt. I forhold til det eksterne samarbejde er der tale om inddragelse af relevante aktører i form af de indsatser/aktiviteter, der er igangsat i projektperioden.

3.3 Forankringen af modelkommuneprojekterne

Som de individuelle evalueringer af modelkommunerne viser, så har alle 14 modelkommuner arbejdet med mindst to af Sundhedsstyrelsens anbefalede forebyggelsesmiljøer. Endvidere har alle 14 modelkommuner arbejdet med flere af Sundhedsstyrelsens anbefalede forebyggelsesmiljøer. Dette betyder, at der i modelkommunerne er blevet igangsat nogle forebyggende indsatser, der er nået ud til forskellige aktører. Der synes således i kommunerne at være skabt nogle gode rammer for at sikre den lokale forankring og koordinering af narkotikamisbrug blandt de aktører, der beskæftiger sig med de unge.

Det bør i forhold til ovennævnte påpeges, at en del af de aktiviteter, der er sat i gang i kommunerne i projektperioden, ikke har kørt længe nok endnu i forhold til at måle en eventuel effekt heraf. Der forventes først at kunne måles en effekt nogle år ude i fremtiden. Hvis den lokale forankring af forebyggelsen skal sikres i kommunerne på baggrund af modelkommuneprojekterne, er det derfor vigtigt, at der blandt andet i forhold til disse mere langsigtede indsatser er fokus på den organisatoriske placering heraf. Dette ses blandt andet i enkelte af modelkommunerne, hvor der er udarbejdet en plan for, hvor de indsatser/aktiviteter, som man at videreføre, skal placeres. Enkelte kommuner har blandt andet forsøgt at sikre den videre drift ved at indtænke alle relevante aktører i projektet med det formål at sikre ejerskab på projektet og dermed skabe nogle gode rammer for videreførelsen af aktiviteterne/indsatserne efter projektperioden.

3.4 Barriererne for modelkommuneprojekterne

Koordinatorerne har nævnt få barrierer for gennemførelsen af modelkommuneprojekterne. Blandt de væsentligste er:

- Samarbejdet med aktørerne i kommunen - herunder ungdomsuddannelserne og fritids- og foreningslivet.
- Manglende bevillingsnævn

3.4.1 Samarbejdet med aktørerne i kommunen

3.4.1.1 Ungdomsuddannelserne

En del af primært ungdomsuddannelserne har ikke været så villige til at samarbejde om diverse indsatser, herunder udarbejdelse af rusmiddelpolitikker, i flere kommuner. Ligeledes har en række ungdomsuddannelser ikke ønsket at deltage i spørgeskemaundersøgelsen. Denne manglende opbakning skyldes ifølge koordinatorerne en række forskellige faktorer, som dog kan variere fra institution til institution:

- **Manglende åbenhed omkring stofrelaterede problemer** - denne manglende åbenhed kan skyldes, at institutionerne tror, at de sender de forkerte signaler til om-

verdenen ved at gå ind i et sådant projekt. Nogle institutioner har den opfattelse, at hvis de siger "ja" til f.eks. at udarbejde rusmiddelpolitikker, er det ensbetydende med, at de erkender, at de har et problem. En modvilje mod at udarbejde rusmiddelpolitikker kan dog tolkes, givetvis fejlagtigt, som om, at institutionen har "noget at skjule".

- **Manglende tid til at indgå i et samarbejde** - Antallet af afsatte timer til andet end undervisning gør, at det er svært for nogle af ungdomsuddannelserne at afsætte tid til at indgå i et samarbejde omkring et projekt som "Narkoen ud af byen". Der er som oftest en del forskellige tiltag i gang, der enten gennemføres eller evalueres sideløbende med undervisningen. Det bliver derfor for meget, hvis der kører flere tidsafgrænsede projekter på samme tid.

3.4.1.2 Samarbejdet med fritids- og foreningslivet

I en række af modelkommunerne er der blevet etableret et samarbejde omkring blandt andet udarbejdelse af rusmiddelpolitikker i idrætsforeninger. Problemet med dette miljø er dog, at de forskellige aktører i forvejen bruger meget af deres tid på frivilligt arbejde. De har derfor ikke de fornødne ressourcer til at påtage sig yderligere arbejde og dermed indgå i forebyggelsesarbejdet. De fleste har dog viljen hertil.

3.4.2 Manglende bevillingsnævn i nogle af kommunerne

I nogle af de kommuner, der har valgt at fokusere på stoffer i festmiljøet, blev det opfattet som et stort problem, at der ikke eksisterer et decideret bevillingsnævn i kommunerne. Dette betyder, at det er meget svært at få iværksat et samarbejde, og at det især er svært at forankre en fremadrettet indsats. En indsats i festmiljøet kan forankres eller støttes af bevillingsnævnet. Men findes det ikke, er det svært at sikre en fremadrettet indsats, hvor man kan placere en eventuel indkaldelse til møder nogle gange om året mellem politiet og restauratørerne. Problemet i forhold til at placere dette hos politiet er typisk, at der ikke er afsat ressourcer til indsatsen.

3.5 Faktorer, der har haft positiv betydning for fremdriften i modelkommunerne

Selv om enkelte kommuner har oplevet en manglende interesse fra enkelte aktører har engagementet generelt været stort fra de fleste aktører til at gøre en indsats og indgå i forebyggelsessamarbejdet.

En yderligere positiv faktor har været, at der har været øremærkede økonomiske midler til at gøre en indsats. Noget der har resulteret i, at kommunerne har haft mulighed for at afprøve indsatser inden for forebyggelsesmiljøer, der ikke i det daglige forebyggelsesarbejde er økonomiske eller menneskelige ressourcer til.

Derudover har samarbejdet mellem Sundhedsstyrelsen og kommunerne og i mellem de enkelte kommuner - for de flestes vedkommende - spillet en vigtig rolle i forhold til at gennemføre en række indsatser på baggrund af et solidt forebyggelsesmæssigt grundlag. Desuden har erfaringsudvekslingen mellem projekterne gjort arbejdet med projektet en del lettere.

4 Indsatser/aktiviteter inden for de anbefalede forebyggelsesmiljøer i de 14 modelkommuner

De indsatser/aktiviteter, der er igangsat/gennemført i de enkelte kommuner i projektperioden er nærmere beskrevet i forbindelse med evalueringen af de enkelte modelkommuneprojekter, jf. bilag 3A-N.

Nedenfor vises de igangsatte/gennemførte indsatser/aktiviteter på kommunebasis i de 14 modelkommuner i projektperioden.

Ballerup Kommune	
Aktiviteter/indsatser	Målgruppe/aktører
Grundskolen	
Præsentation af Tackling v/forfatter.	7. klasses lærere
Undervisning i Tackling i kommunens 7. og 8. klasser.	7. og 8. klasses elever og lærerne.
"Gå-hjem-møde" om SSP-håndbog samt folderen "rusmiddelkompetence.	SSP-kontaktlærere.
Ungdomsuddannelserne	
Rusmiddelpolitik - oplæg om rusmidler à 3 timer i alle nystartede handelsskoleklasser (7 HG-klasser og 5 HH-klasser).	Handelsskoleelever på 1. år.
Konferencedag (på vej mod en fælles rusmiddelpolitik).	Handelsskoleelever fra alle årgange på HH og HG.
Oplæg om hashsamtalet	HH og HG-undervisere med klasselærerfunktion.
Festmiljøet	
Stoffrie festmiljøer - dialogmøde	Politiet og repræsentanter fra Handelsskolen.
Spot-checks i 2 weekender (à 3 dage) med skærpet opmærksomhed på stoffernes tilgængelighed: øget bemanning på diskoteket samt ekstra afsatte ressourcer hos politiet.	
Tværfaglige indsatser (rådgivning for fagpersoner/kompetenceudvikling)	
Etablering af tværfaglig rådgivningsgruppe: Introduktioner til hhv. stoffer + metode	Socialrådgivere, psykolog, ungdomsvejleder, sagsbehandler, opsøgende medarbejder.
I alt 7 temadage om "Unge & Stoffer" for forskellige målgrupper.	Folkeskolelærere, undervisere og andet personale på Produktionshøjskolen og undervisningsprojekt på landbruget Grantoftegård, klubpersonale, sagsbehandlere, Kriminalforsorgen, ansatte ved Gladsaxe politi, herunder Flex-patruljen og den præventive afdeling.
Temaaften om "unge og stoffer".	Praktiserende læger
Oplæg à 3 timer om unge og stoffer	Undervisere på henholdsvis HH og HG
NUB-temaaften som afslutning på alle temadage, temaaften + oplæg.	Alle kursusedtagere + andre interesserede: gymnasiet, projektstyregruppen, ungdomspensionen.

Andet (Ung-til-ung)	
Open Air-koncert med Magtens Korridorer i Ungdomshuset Vognporten. Støttekoncert til fordel for delprojektet Ung-til-Ung	-
Weekendkursustur: oplæg om stoffer + introduktion til ung-til-ung-metode	Ungdomsrådet og andre brugere af Ungdomshuset
Temaaften om stoffer	Brugere af Ungdomshuset
Bornholms Regionskommune	
Aktiviteter/indsatser	Målgruppe/aktører
Grundskolen (Nexø)	
Tackling (undervisning af lærere)	7. klasselærere og den pædagogiske leder på Nexø skole.
Tackling	Undervisning er sket i to klassetrin på Nexø skole (7. og 8. klasse)
"Åben konsultation" på Nexø Skole	Lærerne og øvrigt frontpersonale kan henvende sig, hvis de har bekymringer for et barn.
Ungdomsuddannelserne	
Hash-samtalen. Undervisning ved Henrik Holst (gentages i marts måned ved Silas Charlotte Houlberg).	Studievejledere på 10. klassecentret, ungdomsuddannelserne, produktionshøjskolen og UU-vejledere
Udarbejdelse af folder "Det er ok at sladre"	Alle ungdomsuddannelser
Temadag om rusmiddelpolitik	Eleveråd fra alle UU samt studievejledere
Rusmiddelpolitik	Flere ungdomsuddannelser er konkret i gang med at udarbejde en rusmiddelpolitik
Individuelle indsatser (socialt udsatte børn og unge)	
Ansættelse af gademedarbejder	Socialt udsatte børn og unge i boligområde i Nexø
Udarbejdelse af rapport (Nexø rapporten)	Identifikation af indsatsområder i det konkrete boligområde
Sommerferietilbud til de unge (aktivitetstilbud i en 3 ugers periode over sommeren).	60 børn deltog
Tværfaglige indsatser	
Kursus i tavshedspligt og underretning	2 dages kursus for frontpersonale i Nexø
Kursus for at skabe overblik over "hvem der gør hvad" (Jf. Ballerup modellen)	Frontpersonale i Nexø.
To-dages kursus med psykolog Jytte Gandløse (samtaleteknik) i februar.	Frontpersonale
Hillerød Kommune	
Aktiviteter/indsatser	Målgruppe/aktører
Grundskolen	
Rusmiddelpolitik: Partnerskabsaftaler på syv grundskoler - et forsøg på at få fastholdt rusmiddelforebyggelse i en travl hverdag. Aftalen er blandt andet baseret på, hvor rusmiddelpolitikken skal ligge samt hvem, der skal følge op herpå. Aftalen er udarbejdet som en egentlig kontrakt.	Grundskolerne
Gennemført hashsamtal	Lærerne
Kursus for 6. og 7. classes lærere (undervisere: Misbrugscentret, SSP, koordinatoren for DRUG STOP 3400)	45 lærere

Tackling er blevet anvendt i 2006.	6. og 7. klasse.
2 dages kursus i rusmiddelforebyggelse	Lærere fra 6. og 8. klassetrin på 2 skoler samt SSP-koordinatorer fra samtlige skoler.
Fælles oplæg for alle 8. klasser.	Alle 8. classes elever i Hillerød.
Forældremøder kørt i to dele:	Forældre
1) Forældremøder i samarbejde med natteravnene (mere end 80 forældre).	
2) Forældremøder på grundskoleniveau	
Ungdomsuddannelserne	
Rusmiddelpolitik: Partnerskabsaftaler på to ungdomsuddannelser - et forsøg på at få fastholdt rusmiddelforebyggelse i en travl hverdag. Aftalen er blandt andet baseret på, hvor rusmiddelpolitikken skal ligge samt hvem, der skal følge op herpå. Aftalen er udarbejdet som en egentlig kontrakt.	-
Logo konkurrence (skabe opmærksomhed omkring projektet).	Ungdomsuddannelserne.
Festmiljøet	
Møde med bevillingshavere og politi.	Restaurationsejere, politi, politikere.
Udsendelse af klistermærker til restauratører etc. i festmiljøet med logoet: "Narko anmeldes til politiet". Er hængt op på restaurationerne samt andre steder i Hillerød.	-
Afholdelse af kursus i februar for samtlige restauratører i Hillerød. Kurset afholdes af politiet og SSP.	-
Tværfaglige indsatser	
DRUG STOP 3400 Konference	50 deltagere fra skole, klub, socialforvaltning, direktører, ledere, politikere m.v.
Uddeling af DRUG STOP handle-videns- og ruskort, samt hash-kasser og kasser til ungdomsuddannelser.	Samtlige skoler, skoleprojekter, huse, m.v. og ungdomsuddannelser m.v.
Møder vedrørende rusmiddelpolitikker	Grundskolerne og ungdomsuddannelserne
Andet	
Afholdelse af Xperimentet (alkoholfrit arrangement for de unge)	De 15-20-årige i Hillerød.
Udarbejdelse af streamers til ophæng i blandt andet butikkerne.	-
Holstebro, Ulfborg-Vemb og Vinderup kommuner	
Aktiviteter/indsatser	Målgruppe/aktører
Grundskolen	
Tackling	Præsentation for 25 skoleledere
Rusmiddelseminarer	14 seminarer er afholdt med 7-10 classes elever
Temadag om fakta og stoffer	9. klasser (82 elever)
Tackling kursus	Kurser for lærerne
	Der er indkøbt materiale til alle 7. klasser
Læseplan (arbejde i forhold til at udarbejde materiale til og evaluere forebyggende læseplan for grundskolerne 0-10 klasser)	Møder i nedsat arbejdsgruppe (skoleledere, SSP koordinator for politikreds og kommunen og leder af åben rådgivning)

Ungdomsuddannelserne	
Tema dag for Handelsskolen (oplæg om kommunens tilbud, NUB m.m.)	Ca. 200 elever og lærere på Handelsskolen
Rusmiddelpolitik Handelsskolen	Møde med trendsættere Procesdage med skolens elever
CVU seminarier	Oplæg om stoffer for pædagogstuderende
Rusmiddelpolitik Teknisk skole (hjælp i forbindelse med redigering af eksisterende rusmiddelpolitik)	Afdelingsleder Teknisk skole, Forebyggelseskon-sulent amtet, Koordinator
Festmiljøet	
Trygt natteliv	Nedsætte arbejdsgrupper vedrørende drug wipes og UV lys i nattelivet
Tværfaglige indsatser	
Orienteringsmøde med omegnskommuner omkring NUB, indsatser i projektet m.m.	SSP i Ulfborg-Vemb, politi m.m. (20 personer)
Kursus i den motiverende samtale (3 kurser)	Frontpersonale: lærere, politi, sundhedsplejerske, rådgivere m.m.
SSP kurser, oplæg i SSP+	Diverse frontpersonale i SSP
Temadage misbrugspolitik i Ny Holstebro Kommune	fagfolk, politikere m.m. På baggrund af mødet blev der nedsat en arbejds-gruppe, der skal komme med oplæg til misbrugs-politik der skal politisk godkendes
Rusmiddelpolitik friskole	Møde med "trendsættere" (udvalgte elever på skolen)
Kortlægning af brugen af illegale stoffer på kasernen og etablering af et samarbejde med kasernens socialrådgiver	Kasernen
SMASH (SMS/HASH program)-udsendelse af kort i kuverter til unge i ny Holstebro Kommune, plakater opsat m.m.	Udsendelse til minimum 3700 unge i Ny Holste-bro Kommune i alderen 15-19 år
Kolding Kommune	
Aktiviteter/indsatser	Målgruppe/aktører
Grundskolen	
Seminarer	SSP-skolegrupperne
Undervisning og dialog i relation til 7.-10.-klasse	(Tackling i 15 7. klasser og 24 8. klasser)
Dialogmøder	Forældre
Ungdomsuddannelserne	
Kampagnemotivering	-
Narkoen ud af byen - tematiseret projekt-unge/ung-til-ung korps..	Afholdt møde med elevrådene.
Udarbejdelse af rusmiddelpolitik	-
Ung-til-voksen	Forældrene
Fritids- og foreningslivet	
Inddrage interesserede idrætsforeninger og ungdomsklubber i forebyggelse, herunder fokusere på udarbejdelse af rusmiddelpolitikker (en idrætsforening har udarbejdet og en anden afventer)	
Individuelle indsatser	
I forbindelse med projektet har Kolding Kommune i samarbejde med Fredericia Kommune fået udarbejdet en rapport, som er en kortlægning og en anbefaling af problemet med misbrug hos unge under 18 år. Rapporten er netop offentliggjort og i den, er der nogle anbefalinger i forhold til den konkrete	

indsats i konkrete personsager. Disse erfaringer og den viden, der er opsamlet her, vil naturligvis indgå i det videre arbejde med "Narkoen ud af byen".

Andet

På Kolding Sygehus` skadestue er der endvidere to sygeplejersker, som i en forsøgsperiode frem til 1. januar 2007 laver en registrering og en undersøgelse af alle unge under 18 år, der kommer ind på skadestuen. Formålet med denne undersøgelse er at undersøge, hvor mange unge der har taget stoffer, inden de henvender sig på skadestuen.

Køge Kommune

Aktiviteter/indsatser	Målgruppe/aktører
Grundskolen	
Kurser i den svære samtale på grundskolen	SSP lærere, SFO medarbejdere og skolelærere
Kursus i Tackling for lærere og SSP lærere	-
Foldere til lærere i grundskolen vedrørende sociale overdrivelser	Lærere i grundskolen
Forældremøde med fokus på rusmidler	Forældre
Koncept om trivselsgrupper (forældresamarbejde) afprøves i grundskolen	Forældre og lærere
Forældremøder 6. og 7. klasser om teenageliv og rusmidler	Forældre
Opstart af trivselsgrupper i grundskolen	Lærere og forældre
Ungdomsuddannelserne	
Kurser i den svære samtale	Lærere på Handelsskolen
Kursus om rusmidler til ansatte på produktions-skolen	Lærere og pædagoger
Udarbejdelse af rusmiddelpolitik	Eleverne på HG2 på Handelsskolen
Fritids- og foreningslivet	
Ungdomslederforum (motivere ungdomsklubledere til at medvirke aktivt i NUB)	Klubledere og ungdomsskoleledere
Kursus om rusmidler til ansatte	Pædagoger
Festmiljøet	
Afholdelse af møder og overdragelse af fremtidig ansvar til netværket selv med politiet som koordinator	Nattelivsnetværket
Tværfaglige indsatser (UUV og familierådgivning)	
Kurser i den svære samtale	Vejledere, sagsbehandlere, socialrådgivere (30 deltagere)
Tema eftermiddag om "unge og rusmidler", psykisk syge	Rådgivere og vejledere i kommunen (143 deltagere)
Hotline funktion, hvor medarbejderne kan trække på koordinator ifht. afklaring, videreformidling og rådgivning ifht. rusmidler	Vejledere, sagsbehandlere, socialrådgivere
Andet	
Arrangement på Køge torv (fokus på rusmiddel-forebyggelse)	Lions Club, Natteravnene
Udvikling af mediestrategi for at gøre opmærksom på NUB	Koordinator og mediekonsulent
Kursus om rusmidler i boligområdet Hastrup	Frivillige voksne
Kursus om rusmidler til Skovbo ungdomsråd	Unge i alderen 14-17 år
Rusmiddelkampagne på Køge torv (gadeteater	Politiet, Lions Club, Natteravnene og Køge teater-

m.m.)	scene
Lektioner omkring rusmiddelforebyggelse, troværdige voksne og handlemuligheder	Pædagogstuderende på 5. semester på Gentofte Seminarium
Udarbejdelse af computerspil og to forebyggelsesfilm	Computerspil til alle unge, der er interesserede Forebyggelsesfilm til brug ved forældremøder/temamøder med forældre (tilgængeligt på www.sspmedier.dk)
Nakskov Kommune	
Aktiviteter/indsatser	Målgruppe/aktører
Grundskolen	
Teaterforestilling	De ældste klassetrin
Anvendelse af rusmiddelguide samt forældreguide	-
Ungdomsuddannelserne	
Udarbejdelse af rusmiddelpolitik	
Temadag på Uddannelsescentret m.fl. med workshops og oplæg.	
Festmiljøet	
Udarbejdelse af rusmiddelpolitik	
Fritids- og foreningslivet	
Udarbejdelse af rusmiddelpolitik	
Foredragsarrangement	
Andet	
Musikarrangement for de unge hvor der ligeledes blev uddelt armbånd.	
Randers Kommune	
Aktiviteter/indsatser	Målgruppe/aktører
Grundskolen	
Udarbejdelse af idékatalog	-
Etablering af sundhedsråd på folkeskolerne og til dels privatskolerne.	-
Udsendelse af vejledende materiale til rusmiddelpolitikker.	Skoleafdelingen og skolekonsulenten.
Ungdomsuddannelserne	
Uddannelsesrådet har vedtaget beslutning om at alle ungdomsuddannelser skal udarbejde en rusmiddepolitik.	-
Festmiljøet	
Temaaften med restauratører: "Gå sikkert i byen i Randers".	Formidlere: Randers Politi, restauratører, kommunekoordinatoren og repræsentanter fra bevillingsnævnet.
Fritids- og foreningslivet	
Indkaldt til møde med klubberne i samarbejde med koordinatoren for projekt gadeplan med det formål at etablere et fælles forum for klubberne - Klubbernes Fælles Forebyggelsesforum (KKF), hvor man kan drøfte kompetenceudvikling af medarbejdere, forslag til rusmiddelpolitik etc.	-
Vejledende materiale til udarbejdelse af rusmiddelpolitikker i klubber og foreninger.	Formidlet til den kommende Kulturdirektør.
UNG-UNG - kvalificeres og udvikles i løbet af	-

foråret 2007.

Andet

Den motiverende samtale Lærere+AKT-lærere, klubmedarbejdere og undervisere i Randers Ungdomsskole.

Alkohol frit arrangement for de unge i Randers
Festuge med kendte musiknavne. Der blev ligeledes uddelt armbånd til de unge, hvormed de signalerer stoffrit område og "nej tak" til stoffer, når de bærer dem.

Slagelse Kommune

Aktiviteter/indsatser

Målgruppe/aktører

Grundskolen

Udarbejdelse af rusmiddelpolitik	Ledelse, lærere og elever
Der er indkøbt Tackling til alle 7. klasserne i Slagelse, ligesom der er blevet afholdt et møde med lærerne om materialet.	7. classes elever og lærere
Evalueringsmøde - Tackling	Lærerne
Undervisningsmateriale om flertalsmisforståelser	
Etablering af forsøg med anonym rådgivning	Xclass (10. klassecenter)
Ungekonference - Sundhed, livsstil og dagligliv for unge i Slagelse 2006.	Lærere og elever.
Uddannelse af frontpersoner (uddannelser/opkvalificeringsforløb).	Ledelse og lærere
Afholdelse af møder for forældre	

Ungdomsuddannelserne

Udarbejdelse af rusmiddelpolitik, herunder vejledning vedrørende implementering af rusmiddelpolitik.	Ledelse, lærere og elever
Deltagelse af ungdomsuddannelserne i forbindelse med udarbejdelse af projektets vejledning om rusmiddelpolitik.	
Undervisningsmateriale om flertalsmisforståelser	Lærere og elever
Uddannelse af frontpersoner (uddannelser/opkvalificeringsforløb).	Lærere/undervisere på ungdomsuddannelserne.

Festmiljøet

Etablering af en bevillingsforening. (politi, borgmester og projektkoordinator var til stede).	Deltagere diskoteksejere, caféejere, idrætsforeninger etc.
Oprettelse af bevillingsforening. Der er på den stiftende generalforsamling i april godkendt vedtægter og valgt bestyrelse. Man kan orientere sig yderligere om foreningen på www.kortoggodtibyen.dk . Foreningen er af sammenlægningsudvalget for Ny Slagelse Kommune blevet tildelt en plads i det nye bevillingsnavn	Deltagere og aktører i festmiljøet

Individuelle indsatser

Etablering af ungeteam	Unge, der har svært ved at forblive inden for uddannelsessystemet.
------------------------	--

Tværfaglige indsatser	
Uddannelse/opkvalificering med fokus på unge og rusmidler (100 personer er uddannet i henholdsvis 2005 og 2006)	Nøglepersoner (pæd., klubfolk, sagsbehandlere, vejledere, politi mm.),
Andet	
Der er blevet udarbejdet en ny kriminalpræventiv læseplan "en forebyggende vejledning". Læseplanen skal evalueres inden længe.	-
Udarbejdelse af pjece: "Regler om rusmidler".	Forskellige aktører i kommunen.
Svendborg Kommune	
Aktiviteter/indsatser	Målgruppe/aktører
Grundskolen	
Forældrekursus i grundskolen	Forældre til elever i 6. klasse
Promovering af projekt "Stoffrit område" på skolerne i sammenlægningskommunerne.	Elever og lærere fra 7. klasse og opefter.
Teaterforestilling for de unge ("Jeg er sgu da ikke narkoman" - fokus på opture og nedture).	Alle kommunens 8. klasses elever og lærere i kommunen.
"Hjælp til selvhjælp": Arrangement på fire skoler i Svendborg for alle 7. og 8. klasses elever og deres forældre i Svendborg Kommune (fokus: hvor kan de unge og forældrene henvende sig, hvis der skulle opstå problemer med rusmidler). Har modtaget finansiering fra Det Kriminalpræventive Råd og eget SSP-udvalg.	Ca. 1100 7. og 8. klasses elever og deres forældre.
Ungdomsuddannelserne	
Misbrugsdag på Svendborg Erhvervsskole (temadag: "Stof til eftertanke" om primært hash, forskellige oplægsholdere)	Elever og lærere
Misbrugsdag på Gymnasiet - besøg af Henrik Rindom.	Elever og lærere.
Introture på ungdomsuddannelserne.	Eleverne på ungdomsuddannelserne
Festmiljøet	
Uddannelse af dørmænd og restaurationspersonale.(udvidet med stofrelateret undervisning af Fyns Amts Behandlingscenter/Ungeafdeling, Svendborg).	Dørmænd og restaurationspersonale
Individuelle indsatser	
Sommerferietur for 9 sårbare unge piger samt opfølgning med biograftur.	Piger, der havde brug for et pusterum fra hverdagen.
Tværfaglige indsatser	
Uddannelse af frontpersonale (kursusdage i hash-samtalen).	Professionelle og frivillige aktører (der er uddannet ca. 100 professionelle og 60 frivillige i hash-samtalen).
Andet	
Handlevejledningen (fra bekymring til handling)	Aktører og muligheder i kommunen i relation til stofrelaterede problemer.
Rusmiddelguide (fælles undervisningsmateriale)	Grundskole og ungdomsudd.
Bod med armbånd - skrift på armbånd "stoffrit	Kommunens borgere - primært de 15-25-årige.

område" (Open Air) (ca..400 armbånd uddelt mod en underskrift)	
Oplæg om projekt "Narkoen ud af byen"	Rotary Svendborg
Fyraftensmøde i Svendborg - Teater med Jens Arentsen og Ivan Mikkelsen.	Primært folkeskolelærere men ligeledes andre interesserede.
Happening	Opsendelse af balloner i forbindelse med åbningen af Svendborg festdage - symbol på "Narkoen ud af byen" og festdage uden stoffer.
Hjemmeside for projekt "Narkoen ud af byen" i Svendborg (www.narkoenudafbyen.dk)	Alle interesserede.

Sønderborg Kommune

Aktiviteter/indsatser	Målgruppe/aktører
Grundskolen	
Rusmiddelpolitik i grundskolen i Sønderborg Kommune godkendt. Skal indgå i den kommende børne-unge politik i Ny Sønderborg Kommune	Grundskoler i Sønderborg og fremadrettet Ny Sønderborg Kommune. Endelig godkendelse af politik på Skoleledermøde i forvaltningsregi.
Tackling	Alle klasselærere i 6-10. klasser har gennemført kursus i tackling
Elevarrangement	8 klasse elever og lærere (100 deltagere)
Forældremøde	Forældre og lærere til elever på 8. og 9. årgang (50 deltagere).
Ungdomsuddannelserne	
Rusmiddelpolitik	Teknisk skole EUC Syd har indført rusmiddelpolitik. På Handelsskolen er en rusmiddelpolitik under udarbejdelse.
Boligmiljøer	
Havefest i belastet boligområde (workshops, events, fællesspisning m.m.)	Unge og forældre til belastede unge i det konkrete boligområde.
Individuelle indsatser	
Kurser i brandbekæmpelse, redning og førstehjælp mhp. på styrkelse af selvværd.	Unge i en marginaliseringsproces
Festmiljøet	
Forpligtende aftale mellem restaurationer og politi vedrørende indsatsen i nattelivet	Restaurationer i Sønderborg og politi
Kursus i spotning af påvirkede gæster samt håndtering af disse).	Restaurationspersonale
Kampagnemateriale til brug i festmiljøet (plakater m.m.). Plakaterne opsættes på restaurationer i byen for at gøre opmærksom på "reglerne" i byen og konsekvenserne ved overtrædelse	Restaurationer i Sønderborg
Fritids- og foreningslivet	
Rusmiddelpolitik i ungdomsskole og ungdomsklubber i Sønderborg Kommune godkendt.	Ungdomsskole og ungdomsklubber i Sønderborg Kommune Endelige godkendelse af politik på Skoleledermøde i forvaltningsregi
Andet	
Udarbejdelse af hjemmeside med rådgivning for alle unge	alle unge
Internetbaseret spil til de unge (6. klasse)	Brug i klubber og væresteder for unge

Tværfaglige indsatser	
3 dages kursus for voksne som har unge kontakt (undervisning i kommunikationsredskaber m.m.)	Politi, PPR, produktionsskole, specialinstitutioner. repræsentanter fra Socialforvaltningen, familie- unge rådgivning m.m. 55 deltagere
Varde Kommune	
Aktiviteter/indsatser	Målgruppe/aktører
Grundskolen	
Rusmiddelforebyggende undervisningsplaner er udarbejdet	
"Alarm-projekt" -teaterstykke omhandlende det at venner sælger til venner (venne pusheri), og at venner påvirker venner	8. -10. klasserne i Varde Kommune
Introduktion i brugen af "tackling"	Klasselærere (7. klasser)
Arrangement om "hash og unge"	8. classes elever og deres forældre
Ungdomsuddannelserne	
Ungeinvolvering	Møde med 300 elever og lærere på ungdomsudd.
UNG NUB (ungeinvolvering)	Unge fra ungdomsuddannelserne
Rusmiddelpolitik	Handelsskolen
Ung event (24t): bud på fremtidig forebyggelse	Alle 15-20 årige
Festmiljøet	
Forpligtende samarbejdsaftale mellem festmiljø, politi og Varde Kommune	Bevillingsnævn, restauratører, politi og Varde Kommune
Kurser for bar- og restaurationspersonale omkring rusmidler, førstehjælp og lovgivning	Bar- og restaurationspersonale
Fritids- og foreningslivet	
Rusmiddelpolitik foreningslivet	Varde Håndboldklub, juniorafdelingen
Tværfaglige indsatser	
Forældrearrangement "Hvordan overlever man især som forældre med en teenager i huset?"	Forældre, teenagere
Forældrearrangement	Forældre til unge i grundskolen, skolebestyrelse, SSP, forebyggelseskonsulent
Forældrearrangement "Ung i Varde -grund til bekymring"	Paneldebat for alle interesserede forældre
Kick-off konference	SSP, politikere, sundhedsplejen, unge repræsentanter, pædagoger, foreningsfolk, embedsfolk, skolelærere, klubfolk m.m.
Etablering af netværk for X'ere	X'ere, KFUMs sociale arbejde, SSP, boligmiljøer
Kursus i hash-samtalen (3 kurser)	Studievejledere fra ungdomsuddannelserne, SSP, ungdomsklub, Socialforvaltning, skoler
Kampagne omkring brug af ID kort	Hele Ny Varde Kommune
Viborg Kommune	
Aktiviteter/indsatser	Målgruppe/aktører
Grundskolen	
Rusmiddelseminarer	7. -9. klassetrin (27 rusmiddelseminarer).
Kampagneaften om rusmidler for forældre	Forældre til unge i to 8 klasser.
Ungdomsuddannelserne	
Etableret samarbejde med Rusmiddelcenter	-
Viborg omkring tilbud om konsulentbistand til	

udvikling af rusmiddelpolitikker.	
Undervisnings- og inspirationsdag som optakt til aktiv rusmiddelpolitik	Viborg Kommunes 3 gymnasier, 14 afdelingsledere EUC midt, Viborg
Rusmiddelpolitik (Aktiv rusmiddelpolitik vedtaget og i proces hos alle gymnasier i Viborg Kommune samt for EUC Midt).	EUC midt og gymnasierne.
Kursus i Hash-samtalen	Undervisere ved produktionsskolen.
Festmiljøet	
Etablering af samarbejde politi/restauratører om uddannelsesforløb (DRUGWISE).	Politi og projektkoordinator
Workshop med restauratører	Restauratører, SSP, politi og Viborg Amts misbrugscenter
DRUGWISE afviklet 3 gange (40 ansatte fra diskotekerne ved hvert uddannelsesforløb)	40 ansatte på Viborgs diskoteker
Fritids- og foreningslivet	
Etableret samarbejde med Rusmiddelcenter Viborg omkring tilbud om konsulentbistand til udvikling af rusmiddelpolitikker.	-
Kontakt etableret med henblik på indførelse af rusmiddelpolitikker i sportsklubberne i Viborg Kommune (Aktiv rusmiddelpolitik vedtaget og i proces hos Karup-Kølvrå Idrætsklub).	Viborg Idrætsråd
Tværfaglige indsatser	
NUB-KO (samarbejde etableret).	Lærere, SSP nøglepersoner, ungdomsskoleledere, klubpædagoger etc. i sammenlægningskommunerne.
Unge seminar	28 unge i alderen 15-20 år hører om rusmidler
Kursus i Hash-samtalen	Ansatte i socialforvaltningen
Visionseminarer	De unge, professionelle og forældrene.
Andet	
Udgivelse af bogen "Tættere på os - helt ærligt!" om unges ufiltrerede meninger.	Udleveres gratis som inspiration til forældre til samtalen hjemme.
Udgivelse af bogen "Man skal kunne vinde noget" - om metoden rusmiddelseminaret.	Inspiration til professionelle
Foredrag om NUB og anerkendende rusmiddelundervisning	40 norske fagfolk
Aars Kommune	
Aktiviteter/indsatser	Målgruppe/aktører
Grundskolen	
Orientering om undervisningsmaterialet Tackling	Skoleledere og lærere
Brug af undervisningsmaterialet Tackling	7.-9.-klasse
Rusmiddelundervisning	8.-9.-klasse
Etablering af frontmedarbejderkorps	-
Forældrearrangement på Aars Skole vedrørende rusmidler	Forældre til elever i 8. og 9. klasse
Teaterstykke af 10. klassecentret: "Festen hos Malene".	-
Biografforestilling: Nordkraft	8.-10. klasserne

Ungdomsuddannelserne	
Visionsdag for unge i Aars (udgangspunkt: høre de unges visioner og idéer).	Overbygningsskolen og ungdomsuddannelserne
Udarbejdelse af rusmiddelpolitik	
Rusmiddelundervisning	-
Etablering af frontmedarbejderkorps på gymnasiet	-
På erhvervsskolen en gruppe bestående af fire lærere, der gennemfører forskellige arrangementer vedrørende rusmiddelforebyggelse.	-
Festmiljøet	
Samarbejde mellem festmiljøet og politiet: underskrevet kontrakt med erklæring om, at man vil samarbejde omkring indsatsen mod stoffer i nattelivet.	-
Rusmiddelpolitik, herunder mere sikre festmiljøer	-
Uddannelse af frontpersonale	-
Fritids- og foreningslivet	
Uddannelse af frontpersonale	-
Udsendelse af orienteringsskrivelse til bestyrelsen i de respektive foreninger med opfordring til udarbejdelse af rusmiddelpolitik.	-
Tværfaglige indsatser	
Uddannelsesdag for frontpersoner. Fokus: sikre at frontmedarbejderkorpset har en opdateret og fælles viden om illegale rusmidler og deres virkning.	Aktører fra grundskolerne, ungdomsuddannelserne, foreningslivet, festmiljøet m.fl.
Kursus i hashsamtalet	SSP-lærere, socialrådgivere, gadeplansmedarbejdere, lærere, undervisere, studievejledere m.fl.
Andet	
SMASH	-
Udarbejdelse af vejledning: "Unge og rusmidler". Fokus: den enkeltes handlemuligheder hvis en ung enten har taget stoffer eller formodes at have taget stoffer. Baseret på konkrete eksempler/cases.	-
Udarbejdelse af vejledning: "sundhed og idræt". Fokus på alkohol og rusmidler, herunder håndtering af diverse problemstillinger samt forebyggelse heraf. Måltrettet foreningslivet.	-
Uddeling af materiale om snifning og snifnings-skilte	Forretningsindehavere
Gennemførelse af logo konkurrence. Resultatet blev: "Narkoen ud af byen - narko - ikke her....så lad vær!". Der er ligeledes blevet udarbejdet klistermærker på baggrund heraf.	-

Indsatserne/aktiviteter i de 14 modelkommuner i projektperioden uddybes nærmere i de kommende afsnit opdelt på de forskellige forebyggelsesmiljøer og -metoder.

4.1 Grundskolerne

Et af modelkommunernes foretrukne forebyggelsesmiljøer i projektperioden har været grundskolerne.

Det er ikke overraskende, at alle 14 modelkommuner har valgt at arbejde med grundskolerne. Kommunerne har driftsansvar for skolerne. Forskellige former for undervisningsaktiviteter inden for forebyggelse foregår i forvejen på mange skoler, og der har i mange kommuner blandt andet gennem SSP og via samarbejde med amternes misbrugscentre været etablerede strukturer for samarbejdet med skolerne.

Indsatsen i grundskolerne har generelt i modelkommuneprojekterne taget udgangspunkt i tre målgrupper:

- Elever
- Lærere
- Forældre

4.1.1. Indsats over for eleverne

Der har generelt i modelkommunerne været fokus på at integrere forebyggelse i undervisningen i grundskolerne. I 11 af kommunerne er der blevet afholdt kurser for lærerne i anvendelsen af Tackling - et undervisningsmateriale udarbejdet af Sundhedsstyrelsen (se tekstboksen nedenfor). Endvidere er materialet blevet benyttet i undervisningen af elever på primært 6.-9. klassetrin. Tackling adskiller sig fra mere eventagtige eller ad hoc prægede undervisningsforløb, som har været meget populære i det rusmiddelforebyggende arbejde tidligere, men som Sundhedsstyrelsen ikke anbefaler i sin vejledning til kommunerne.

Af andre forebyggelsesmetoder, der er benyttet i undervisningen af eleverne i grundskolen, kan nævnes:

- Rusmiddelseminarer
- Rusmiddelpolitikker
- Flertalsmisforståelser/sociale overdrivelser
- Ungekonferencer/temadage
- Rusmiddelforebyggende undervisningsplaner

Tackling er et undervisningsmateriale til sundhedsundervisning på 7.-9. klassetrin. Tackling er en af de forebyggelsesmetoder, som Sundhedsstyrelsen har anbefalet kommunerne at anvende i grundskoleregi. Det kombinerer træning af personlige og sociale kompetencer med undervisning om tobak, alkohol og stoffer. Materialet er udarbejdet på baggrund af et amerikansk program og er baseret på international forskning om effektiv forebyggende undervisning.

Alle modelkommuner på nær en enkelt har enten indkøbt classesæt med Tackling til alle skolerne i kommunen, eller har valgt at indkøbe materialet til de klasser, der måtte være interesserede heri. De lærere, der har benyttet Tackling materialet synes ifølge koordinatorene at være meget tilfredse med materialet. Dog er der enkelte lærere, der har udtrykt, at Tackling materialet er for omfattende, og at det er for ressourcekrævende for lærerne at skulle sætte sig ind i materialet, nu hvor de ikke har ret meget tid afsat til de "bløde fag".

En af de faktorer, som man bør være opmærksom på i forhold til anvendelsen af Tackling materialet er, at det ikke på nuværende tidspunkt er muligt at måle, hvorvidt materialet rent faktisk har en effekt i forhold til de unge, da materialet kun er blevet anvendt i relativt kort tid. Generelt synes de unge dog at have den opfattelse, at der er kommet mere fokus på stoffer i forbindelse med undervisningen i skolen. Men det er ikke muligt at sige, hvorvidt det eksempelvis er i form af Tackling materialet, da der ikke er blevet spurgt direkte hertil i den gennemførte spørgeskemaundersøgelse. Endvidere er der en del af målgruppen for materialet - primært elever på 7. årgang - der ikke er indgået i spørgeskemaundersøgelsen, hvorfor det heller ikke har været muligt at belyse deres eventuelle holdning til materialet.

4.1.1.1 Arrangementer/aktiviteter for de unge

Der er ligeledes flere kommuner, der har iværksat nogle arrangementer/aktiviteter for eleverne i grundskolerne med det formål blandt andet at sætte fokus på rusmidler. Helt konkret er der blevet arrangeret teater- og biografforestillinger samt koncerter. Der er blandt andet i forbindelse med afholdelsen af koncerterne i en række af kommunerne blevet uddelt armbånd, som blandt andet har haft til formål at få de unge til at "tage stilling" til det at tage rusmidler. Helt konkret har formålet været at få de unge til at signalere, at de ikke tager stoffer, og at de generelt er imod rusmidler.

4.1.2. Kompetenceudvikling af lærerne

Syv af modelkommuner har i grundskoleregi fokuseret på dels at øge lærernes viden omkring stoffer og dels at uddanne/rådgive dem i forhold til at kunne håndtere unge, der har et overforbrug af illegale stoffer. Lærerne på grundskolerne har ligeledes i en række af kommunerne repræsenteret en del af målgruppen for de tværfaglige indsatser, der er gennemført i kommunerne. Der har blandt andet været tale om temadage om unge og stoffer samt oplæg fra relevante oplægsholdere.

Der er blandt andet blevet benyttet følgende forebyggelsesmetoder over for lærerne:

- Kurser i den svære samtale/hashsamtalen/den motiverende samtale for lærerne.
- "Gå-hjem-møder" om materialer, herunder foldere om unge og rusmidler.
- Åben konsultation for lærerne som kan benyttes, hvis de f.eks. er bekymrede for et barn.
- Kurser/seminarer for lærerne om unge og rusmidler.

I forhold til den direkte indsats over for eleverne er der i en række kommuner blevet etableret såkaldte frontmedarbejderkorps på grundskolerne bestående af blandt andet lærere og studievejledere. Disse korps har til formål at skabe et netværk på de enkelte skoler, hvor lærerne dels kan udveksle erfaringer og dels sikre en ensrettet håndtering af diverse mistanker/konkrete tiltag i forhold til stofrelaterede problemer.

Rådgivning og vejledning af lærerne i grundskolen er foretaget i forlængelse af den intensive indsats i grundskoleregi, som mange kommuner har satset på i projektperioden. Kompetenceudviklingen af lærerne kan dels ses som et led i det fremtidige arbejde med rusmiddelforebyggelse i grundskolerne. Lærerne er blevet "klædt på" til at indgå som et vigtigt led i forebyggelsen. Endvidere er det hensigten, at blandt andet undervisningen af eleverne med Tackling kombineret med lærernes øgede viden om stoffer og flere handlemuligheder vil have en positiv effekt på udbredelsen af stoffer blandt de unge om nogle år.

4.1.3. Indsats over for forældrene

Sundhedsstyrelsen anbefaler, at forældrene inddrages som en væsentlig aktør i forebyggelsesarbejdet. Syv af modelkommunerne har inddraget forældrene på grundskoleniveau. Der er blandt andet blevet afholdt en række forældrearrangementer/-møder og kurser på grundskolerne i nogle af kommunerne. Der har her været fokus på:

- Teenagere og rusmidler
- Anvisninger for hvor forældrene kan henvende sig, hvis de enten har mistanke om brugen af rusmidler blandt deres børn eller har kendskab til et egentligt forbrug.
- Forældresamarbejde i de yngre klasser
- Generel dialog med forældrene
- Uddeling af materiale, herunder forældreguide og rusmiddelguide.

Der var både i første og i anden kortlægning af modelkommuneprojekterne en opfattelse blandt de forskellige aktører af, at forældrene ikke spiller en så betydelig rolle, som de burde, i forhold til forebyggelsesindsatsen. Derfor har det ifølge en række af modelkommunerne været vigtigt at iværksætte en indsats over for denne målgruppe. Det var opfattelsen i de modelkommuner, som har fokuseret på forældrene som målgruppe i projektet, at diverse arrangementer og informationsmaterialer har skabt mere åbenhed omkring rusmidler blandt forældrene, ligesom der er skabt en dialog med forældrene omkring rusmidler og hjælp til at håndtere et eventuelt overforbrug af rusmidler hos deres børn.

4.2 Ungdomsuddannelserne

Alle 14 modelkommuner har ligeledes valgt at arbejde med ungdomsuddannelserne i projektperioden - typisk i forbindelse med udarbejdelse af rusmiddelpolitikker og forskellige former for rusmiddelundervisning.

Der er på ungdomsuddannelserne arbejdet med de tre samme målgrupper som i grundskolerne:

- Elever
- Lærere
- Forældre

4.2.1. Indsats over for eleverne

Et stort fokus i forhold til ungdomsuddannelserne i projektet har været på:

- Udarbejdelse af rusmiddelpolitikker
- Rusmiddelundervisning

Der er i 12 af modelkommunerne blevet arbejdet med udarbejdelse af rusmiddelpolitikker på ungdomsuddannelserne. En af modelkommunerne har endvidere udarbejdet en konkret vejledning vedrørende implementering af rusmiddelpolitik. Fokus har været på at skabe nogle rammer for blandt andet at komme i gang med at arbejde med forebyggelse på ungdomsuddannelserne, da en del af ungdomsuddannelserne ikke har udformet en skriftlig rusmiddelpolitik. Mange kommuner vurderes at have valgt denne forebyggelsesmetode, da den i et langsigtet perspektiv skal kunne være med til at skabe nogle gode rammer for eleverne ved f.eks. at få indarbejdet rusmiddelpolitikken i ungdomsuddannelsernes ordensregler.

Der har i nogle af modelkommunerne været fokus på at involvere de unge fra ungdomsuddannelserne i udarbejdelsen af rusmiddelpolitikkerne. Denne involvering af de unge har blandt andet haft til formål at sikre både involvering og medejerskab på politikkerne fra elevernes side, så de ikke bare føler, at politikken "trækkes ned over hovedet på dem". Endvidere er denne tilgang blevet anvendt for at sikre en lokal tilpasning af politikkerne til de enkelte institutioner. I forlængelse heraf har en af kommunerne afholdt en visionsdag for de unge på ungdomsuddannelserne med henblik på at høre de unges visioner og idéer i relation til forebyggelse.

I ti af modelkommunerne er der blevet arbejdet med rusmiddelundervisning på ungdomsuddannelserne. Der har blandt andet benyttet følgende metoder/aktiviteter:

- Oplæg/foredrag
- Konferencer
- Temadage
- Projektuger

Målet med denne rusmiddelundervisning har blandt andet været at "sætte nogle tanker" i gang hos de unge og samtidig gøre dem "rusmiddelkompetente". Fokus har dermed været på både de unge, som måske i forvejen eksperimenterer med stoffer men også på de unge, som befinder sig i risikogruppen.

4.2.2. Kompetenceudvikling af lærerne

Som tilfældet var på grundskolerne har der ligeledes på ungdomsuddannelserne i nogle af modelkommunerne været fokus på at etablere frontmedarbejderkorps samt gennemførelse af uddannelsesforløb/opkvalificering af frontpersoner generelt. Der er blandt andet blevet gennemført kurser i "hash-samtalen" og "den motiverende samtale" for lærere og studievejledere. Disse indsatser har ligeledes haft fokus på dels at uddanne frontpersoner til at håndtere dialogen med den unge, der eventuelt har problemer og dels at vejlede frontpersonerne i at opfange de unges signaler.

4.2.3. Indsats over for forældrene

Der er ikke på ungdomsuddannelserne igangsat lige så mange aktiviteter over for forældrene som i grundskolerne. Kun en enkelt modelkommune har forsøgt at iværksætte en indsats over for forældrene på ungdomsuddannelserne. Der var dog ikke den store opbakning hertil hverken fra ungdomsuddannelsernes eller forældrenes side.

Undervisningsaktiviteterne har ikke haft et helt så systematisk præg på ungdomsuddannelserne som i grundskolerne. Generelt er det vurderingen, at det har været svært for modelkommunerne at få fodfæste med rusmiddelforebyggelse inden for ungdomsuddannelserne. Ungdomsuddannelserne har ingen formel pligt til at undervise i forebyggelse, og forældreengagementet er tydeligvis lavere.

Ungdomsuddannelserne er imidlertid et vigtigt forebyggelsesmiljø, og der er klart behov for at udvikle samarbejdet med ungdomsuddannelserne mere systematisk tilpasset ungdomsuddannelsernes rammer og aldersgruppen.

4.3 Festmiljøet

I alt 12 af modelkommunerne har arbejdet med festmiljøet, hvor brug af stoffer forekommer forholdsvist hyppigt.

Der er arbejdet med følgende målgrupper inden for festmiljøet:

- Restauratører
- Medarbejdere på restaurationerne (bartendere, dørmænd)

Politiet har i en række af indsatserne i festmiljøet indgået som en central samarbejdspartner.

12 af modelkommunerne har iværksat en indsats inden for festmiljøet. I nogle kommuner bygger denne indsats på erfaringerne fra et tidligere gennemført initiativ i nattelivet, mens der i andre kommuner er tale om en indsats, der er startet helt fra bunden.

I festmiljøet er der blandt andet blevet arbejdet med følgende forebyggelsesmetoder:

- Udarbejdelse af rusmiddelpolitikker
- Etablering af bevillingsforening
- Uddannelse af frontpersonale
- Etablering af partnerskabskontrakter/samarbejdskontrakter mellem politiet og restauratørerne
- Udarbejdelse af kampagnematerialer.

I de kommuner, der har iværksat en indsats inden for festmiljøet, er det fokusgruppernes vurdering, at blandt andet koordinatorernes insistens på at få iværksat en indsats inden for dette område, har resulteret i et samarbejde. Et samarbejde som enten ikke tidligere fandtes, eller som ikke fungerede optimalt. Det er umiddelbart opfattelsen, at der inden for dette område både er sket fremskridt og er opnået nogle gode erfaringer, som man kan videreføres til andre kommuner.

Som forebyggelsesmiljø er festmiljøet kompliceret, fordi modelkommunerne skal samarbejde med restauratører, der internt er konkurrenter. Stofproblematikken er endvidere kontroversiel for den enkelte restauratør. Det er derfor vigtigt, at der udvikles en fælles holdning og politik i forhold til stoffer i festmiljøet. Her viser modelkommuneprojektet, at kommunerne faktisk kan spille en vigtig rolle ved at etablere et "neutralt" samarbejdsforum for restauratører og ved at understøtte den enkelte restauratør med uddannelse af personale, udarbejdelse af oplysningsmateriale.

4.4 Indsats i fritids- og foreningslivet

I fritids- og foreningslivet er der blevet arbejdet med følgende målgrupper:

- Idrætsforeninger og andre foreninger (trænere og udøvere)
- Klubber og ungdomsskoler (medarbejdere, de unge)

Otte modelkommuner har arbejdet med fritids- og foreningslivet i projektperioden. To af kommunerne har både arbejdet med idrætsforeninger og klubber og ungdomsskoler. Det har dog i en række af kommuner været svært at få etableret et egentligt samarbejde i specielt foreningslivet i projektperioden. Koordinatorernes oplevelse af denne manglende tilslutning dels er baseret på manglende tid hos den frivillige leder. Det opleves, at foreninger gør et så stort stykke frivilligt arbejde i forvejen, hvorfor der ikke er overskud til at indgå i forebyggelsesarbejdet. Endvidere har nogle kommuner oplevet, at der er foreninger, som mener, at det "ikke er deres bord". Den generelle opfattelse er dog, at der er velvilje til at gøre en indsats, men tiden mangler.

I fire af modelkommunerne er det lykkedes at få etableret et samarbejde med idrætsforeninger omkring udarbejdelse af en rusmiddelpolitik. Her har man blandt andet arbejdet med tildeling af sponsorater for at belønne de foreninger, der er indgået i et samarbejde, og for at få andre foreninger til at deltage. Endvidere har en af modelkommunerne arbejdet med at få de udarbejdede rusmiddelpolitikker indarbejdet i foreningernes

vedtægter med henblik på at sikre den fortsatte forankring af denne indsats. En enkelt kommune har ligeledes arbejdet med uddannelse af frontpersoner i foreningslivet.

Fem kommuner har arbejdet med klubber og ungdomsskoler i projektperioden. I en af kommunerne er der blevet arbejdet med rusmiddelpolitikker og i to er der arbejdet med rådgivning og vejledning.

Samarbejdspartnerne inden for dette forebyggelsesmiljø er frivillige aktører for hvem rusmiddelforebyggelse i mange tilfælde vil være forholdsvis perifer, ligesom handlemulighederne vil være begrænsede. Det er vurderingen, at modelkommunernes indsats på dette område har haft en meget varierende karakter, og at det formentlig er stærkt præget af lokale forhold. Det er således vanskeligt og tidskrævende at udvikle et systematisk samarbejde om rusmiddelforebyggelse med fritids- og foreningslivet, om end få af modelkommunerne har fået etableret et egentligt samarbejde på dette område.

4.5 Individuelle indsatser og særlige boligmiljøer

Målgrupperne for de individuelle indsatser og særlige boligmiljøer har været:

- Sårbare unge (primært piger med både dansk baggrund og anden etnisk baggrund end dansk).
- Unge i udsatte boligmiljøer.
- Unge der er svære at fastholde i uddannelsessystemet (etablering af ungeteam).

De individuelle indsatser og særlige boligmiljøer repræsenterer de forebyggelsesmiljøer, hvor der er iværksat færrest aktiviteter i projektperioden. Kun fire modelkommuner har arbejdet med disse forebyggelsesmiljøer i projektperioden.

Helt konkret er der inden for disse forebyggelsesmiljøer arbejdet med:

- Sociale indsatser i et belastet by- og boligområde (ansættelse af gademedarbejder, aktivitetstilbud i sommerferieperioden).
- Hjælp til unge, der har svært ved at blive i uddannelsessystemet (etablering af Ungeteam).
- Etableret en form for mentorordning for udsatte piger.

Den begrænsede tilslutning til forebyggelsesmiljøet *særlige boligområder og individuelle indsatser* hænger formentlig sammen med, at modelkommuneprojektet har haft fokus på det generelle forebyggende arbejde, og at Sundhedsstyrelsens anbefalinger i forhold til disse miljøer ikke har været så konkrete som på de øvrige områder. En del kommuner har endvidere i forvejen – uafhængigt af modelkommuneprojektet – igangsat forskellige indsatser inden for disse områder, hvorfor man i modelkommunerne har fravalgt dette miljø.

5 Opmærksomhed og synlighed omkring projektet

De 14 modelkommuner har været enige om, at det centrale i projekt "Narkoen ud af byen" ikke har været at skabe en masse bevidsthed og opmærksomhed omkring projektet blandt de unge ved blandt andet at lave en masse "happenings" såsom koncerter etc. Nogle kommuner har dog valgt at lave forskellige arrangementer for de unge, men det har generelt ikke været det bærende element i modelkommuneprojekterne.

Der har dog fra de fleste af koordinatorernes side været bevidsthed om, hvorledes man har grebet kontakten med pressen an i projektperioden. Dette for at undgå en masse sensationsprægede historier baseret på blandt andet resultaterne fra kortlægningsrapporterne.

5.1 Forholdet til pressen/medierne i modelkommuneprojekterne

Nogle af koordinatorerne har oplevet, at det til tider har været svært at få de lokale medier til at tage de informationer/budskaber til sig, som koordinatorerne har betragtet som værende mest centrale. Koordinatorerne har generelt fokuseret på at sende så korte og præcise informationer ud som muligt. Dette blandt andet for at undgå, at der i udbredt grad bliver tale om de såkaldte "flertalsmisforståelser", hvor der bliver foretaget en overdrevet fremlæggelse af, hvor mange unge der har prøvet stoffer.

Der har derfor for nogle koordinatorers vedkommende været tale om, at man f.eks. i forbindelse med offentliggørelsen af resultaterne fra kortlægningsrapporterne har præsenteret resultaterne i en passende sammenhæng, så medierne ikke har haft mulighed for at lægge en negativ vinkel på materialet med risiko for, at det var præget af flertalsmisforståelser.

Enkelte koordinatorer har haft nogle uheldige oplevelser med pressen, der blandt andet har resulteret i et uhensigtsmæssigt fokus på historien. Disse situationer opstod primært, fordi situationen tog en hurtig drejning, idet koordinatorerne ikke havde mulighed for at "styre/målrette" budskabet til pressen. Det er derfor i forhold til projekter, hvor der er en løbende kontakt med pressen, vigtigt, at man forsøger at være på forkant med begivenhederne og forsøger at præsentere budskabet på en sådan måde, at der ikke umiddelbart kan skabes en sensationshistorie ud af det. Derudover har en række af koordinatorerne fokuseret på enten at opretholde eller skabe et godt forhold til medierne i de enkelte kommuner, således at de har fået mulighed for at få noget spaltepads, når der har været noget relevant at formidle i projektet.

5.2 Opmærksomhed og synlighed omkring indsats

Samtlige modelkommuner har i projektperioden indsamlet diverse artikler og TV/radio indslag i form af en såkaldt mediedagbog. Formålet med mediedagbogen har været at tegne et overordnet billede af situationen med stoffer i de enkelte kommuner på baggrund af en række opstillede kriterier.

5.2.1 Mediedækningens sammenhæng med resultaterne fra dataindsamlingen

Størstedelen af mediedagbøgerne fra modelkommunerne viser, at der har været fokus på de indsatser, der er igangsat i projektperioden i kommunerne. Endvidere illustrerer størstedelen af mediedagbøgerne, at der har været fokus på de forskellige aktører, der er blevet involveret i projektet på baggrund af de udvalgte forebyggelsesmiljøer. Det generelle fokus, der har været dels på indsatserne og dels på de involverede aktører, hænger tæt sammen med fokusgruppedeltagernes udtalelser i modelkommunerne. Det generelle indtryk i kommunerne er, at forebyggelse er blevet sat på dagsordenen eller rykket højere op på dagsordenen i kommunerne. Derudover er det fokusgruppedeltagernes opfattelse i modelkommunerne, at projekterne har bidraget til dels en øget åbenhed og dels mere dialog omkring stoffer. Denne opfattelse er ligeledes i en række tilfælde baseret på den medieopmærksomhed, der har været på projekterne, om end den varierer fra kommune til kommune.

En række af mediedagbøgerne har ligeledes omhandlet resultaterne fra de første kortlægningsrapporter. Disse resultater er beskrevet forskelligt i medierne. I nogle medier beskrives resultaterne forholdsvis nøgternt uden nogen angivelse af holdning til, om det vurderes som værende meget eller lidt. Eftersom indsamlingen til mediedagbøgerne sluttede i kommunerne i efteråret 2006 har det ikke været muligt at se de artikler, der måtte være baseret på udsendelsen af anden kortlægningsrapport, hvilket muligvis kunne have afsløret, om der var fokus på en nedgang i de unges brug af stoffer i kommunerne.

5.2.2 Vinklen på de indsamlede artikler/indlæg

Umiddelbart har der kun været et enkelt tilfælde, hvor situationen med stoffer i kommunen, på baggrund af den første kortlægningsrapport, er blevet beskrevet meget dramatisk. Pressens fokus har derimod været på at omtale det forebyggende arbejde i kommunerne i form af blandt andet de indsatser, der er igangsat i projektperioden.

I mediedagbogen er der både blevet indsamlet artikler/indslag, der direkte vedrører projekt "Narkoen ud af byen" men også indirekte i form af stofrelaterede problemstillinger, der diskuteres. Disse eksempler er primært baseret på den mere behandlingsmæssige del af stofmisbrugere. Der er ligeledes eksempler på en række dramatiske skrækhistorier om unge, der har været ude i et misbrug. Om disse forskellige indslag i diverse medier, herunder diskussioner og fortælling af historier, skyldes et øget fokus, som projekt "Narkoen ud af byen" har skabt er svært at sige. Men der er ikke umiddelbart

nogen tvivl om, at de sensationsprægede historier fylder meget i mediernes bevidsthed, hvilket ligeledes illustreres via mediedagbøgerne.

Der er ligeledes en række artikler, der omhandler koordinatorenes brug af rollemodel-ler versus skrækhistorier i projektet over for de unge. Mediedagbøgerne viser ligeledes, at disse tiltag har haft mediernes interesse. I de fleste tilfælde er der i modelkommuner-ne blevet anvendt det, som karakteriseres som realitetsbaseret skræk. Denne metode kan ifølge Sundhedsstyrelsen have en effekt, såfremt den følges op af handleanvisnin-ger og træning i relevante sociale kompetencer, jf. *Sundhedsstyrelsens vejledning for modelkommunerne*. Der er her gennemgående tale om, at koordinatorene har inviteret personer, der enten har oplevet et misbrug i den nærmeste familier eller selv har været ude i et misbrug.

5.2.3 Mediernes rolle generelt i forhold til forebyggelse

"Vi ved, hvad vi skal lave, dagen efter at der har været station 2 i fjernsynet" (citater fokusgruppedeltager). Dette citat beskriver meget godt den negative rolle, som medierne kan have i forhold til arbejdet med forebyggelse. Et eksempel er eksempelvis snifning af lightergas og patroner til flødeskumsspray, som blandt andet blev vist i programmet Station 2 på TV2. Dagen efter var der i en af modelkommunerne en stigning i andelen af unge, der lige skulle prøve at sniffe disse patroner. Denne eksperimenteren med nye rusmidler er som oftest en "døgnflue" og går derfor hurtigt over igen, om end der gi-vetvis er nogle unge, der fortsætter. Umiddelbart kan man spørge sig selv, om de unge behøver at se det i fjernsynet for at skulle prøve nye rusmidler? Men faktum er, at me-diernes eksponering er stor i dag. Dette bevirker blandt andet, at de unge, hvis risikovil-lighed er meget høj, er nysgerrige nok til at prøve diverse nye rusmidler uden at tænke på konsekvenserne heraf.

6 Samarbejdet mellem modelkommunerne og Sundhedsstyrelsen

Sundhedsstyrelsen har med projekt "Narkoen ud af byen" afprøvet nye veje for samarbejdet med kommunerne om rusmiddelforebyggelse.

Samarbejdet med kommunerne har blandt andet givet en række inputs til Sundhedsstyrelsen, herunder:

- Indblik i kommunale processer ved blandt andet beslutninger, opgaveplacering etc.
- Kommunernes prioritering af forebyggelse.
- Indblik i barrierer i det rusmiddelforebyggende arbejde.
- Nye samarbejdspartnere.
- Adgang til sparring på Sundhedsstyrelsens materialer.

6.1 Netværksdannelse og samarbejde

Sundhedsstyrelsen har i samarbejde med modelkommunerne etableret et netværk, hvor man mødes til fire årlige koordinatormøder. Netværket har haft til formål at sikre erfaringsudveksling kommunerne imellem. Endvidere har fem modelkommuner etableret deres eget netværk, hvor der er blevet afholdt regelmæssige møder. Erfaringerne fra modelkommuneprojektet viser, at det etablerede netværk har spillet en vigtig rolle i forhold til at sikre samarbejdsrelationer og erfaringsudveksling mellem kommunerne.

Modelkommunerne har ligeledes ud over netværket brugt hinanden i deciderede ad hoc sammenhænge - f.eks. i forhold til konkrete opgaveløsninger, sparring på faglige problemstillinger og udveksling af materialer.

6.2 Koordinatorernes vurdering af samarbejdet med Sundhedsstyrelsen

Koordinatorerne har generelt udtrykt tilfredshed med samarbejdet med Sundhedsstyrelsen. Denne tilfredshed er baseret på en række positive elementer, som i høj grad vil være relevante at videreføre til fremtidige modelkommuneprojekter, og som man fremadrettet i Sundhedsstyrelsen vil kunne drage nytte af.

Nogle af de positive elementer, der er blevet fremhævet i projektet er følgende:

- Stor frihedsgrad i projekterne
- God evne til at agere i den "kommunale virkelighed"
- Ikke for stramme rammer for projekterne i kommunerne
- God og præcis formidling af Sundhedsstyrelsens anbefalinger
- Realistiske krav til projekterne
- Gode og udbytterige koordinatormøder

Der er dog delte meninger fra koordinatorenes side i forhold til styringen af projektet. Nogle kommuner mener, at styringen har været for stram, men størstedelen af kommunerne mener dog, at der har været en udbredt frihedsgrad i projekterne, hvilket vurderes som værende positivt. En enkelt kommune tilkendegiver samtidigt, at der godt kunne have været mere styring med projektet fra Sundhedsstyrelsens side. Koordinatoren erkender dog, at dette højst sandsynligt ville få nogle kommuner til at "bakke ud" af projektet igen.

7 Opfyldelse af succeskriterierne for projekt "Narkoen ud af byen"

I dette kapitel foretages en tværgående evaluering af de 14 modelkommuneprojekters opfyldelse af de opstillede succeskriterier for projektet. De enkelte modelkommuneprojekters opfyldelse af de opstillede succeskriterier er præsenteret i alfabetisk rækkefølge i bilag 3A-3N.

I det kommende afsnit gives en uddybende beskrivelse af nogle af de opstillede succeskriterier for modelkommuneprojekterne. Grunden til denne uddybning er, at det efter dataindsamlingsprocessen har vist sig, at det enten har været hensigtsmæssigt at revurdere de opstillede succeskriterier, eller det har krævet en uddybende kommentar i forhold til fortolkningen af succeskriterierne. Det vil blive nærmere belyst under uddybningen af de enkelte succeskriterier, hvilke revurderinger/ændringer, der er foretaget.³

7.1 Uddybning af succeskriterierne

Der er tale om følgende succeskriterier:

- Etablering af samarbejde omkring forebyggelse i projektperioden.
- Plan for rusmiddelforebyggelse efter endt projektperiode.
- Reduktion i tilgængeligheden af illegale stoffer i modelkommunerne.
- Frontpersonernes oplevede forbedring af situationen med stoffer blandt de unge i modelkommunerne.

7.1.1 Alle kommuner etablerer et samarbejde omkring forebyggelse i projektperioden

Med etablering af et samarbejde forstås et samarbejde inden for de organisatoriske rammer, der er fastsat af Sundhedsstyrelsen. Dette betyder:

- at der er nedsat en politisk forankret tværgående styregruppe, som har været ansvarlig for projektet.
- at relevante aktører i projektperioden er blevet involveret i et systematisk samarbejde.

Uanset om der før projektperioden eksisterede et samarbejde i kommunen, eller dette samarbejde først er blevet etableret i projektperioden, betragtes dette succeskriterium som værende opfyldt, hvis det lever op til ovenstående.

³ Disse revurderinger/ændringer er foretaget i samarbejde mellem Sundhedsstyrelsen og ekstern evaluatør.

7.1.2 75 % af kommunerne har en plan for rusmiddelforebyggelse efter endt projektperiode

Hensigten med dette succeskriterium var oprindeligt at tegne et billede af:

- hvor mange kommuner, der på baggrund af kommunens rusmiddelpolitik, har en handleplan for rusmiddelforebyggelse, herunder hvad der gøres inden for forskellige sektorer/institutioner, og hvem der har ansvaret for delområder og koordinering.
- hvor mange kommuner, der har planlagt at køre videre med de i projektperioden igangsatte indsatser, og hvor ansvaret for forankringen er placeret.

Det har vist sig, at der i størstedelen af kommunerne endnu ikke er vedtaget noget på politisk niveau primært i forhold til forankringen af diverse indsatser/aktiviteter. Dette skyldes blandt andet kommunalreformen, da det i nogle kommuner endnu ikke er vedtaget, hvor forebyggelsen vil blive placeret. Opfyldelsen af dette succeskriterium vil derfor være baseret på, om der for projektet er udarbejdet et notat eller en decideret plan for hvilke indsatser, man anbefaler at videreføre fremadrettet, og hvor disse bør/kan forankres.

7.1.3 Tilgængeligheden af illegale stoffer falder inden for den 2 ½ årige projektperiode

Tilgængeligheden af de illegale stoffer i kommunerne måles på politiets registreringer og resultaterne omkring tilgængelighed fra spørgeskemaundersøgelsen blandt de 15-20-årige.

Der er dog i forhold til tilgængeligheden af stoffer i de enkelte kommuner en række forskellige faktorer, der spiller ind. Politiets registreringer kan vise eventuelle tendenser i stofrelaterede lovovertrædelser i projektperioden, f.eks. stabilitet, fald eller stigning. Der er en række faktorer, der kan påvirke disse tal, hvilket ligeledes er blevet påpeget fra politiets side i flere af modelkommunerne. En stigning/fald i tilgængeligheden kan meget vel være et udtryk for, at politiet enten har op- eller nedprioriteret indsatsen mod stoffer i de enkelte kommuner. Registreringerne benyttes i rapporten som et fingerpeg om, hvorledes tendenserne er i de enkelte kommuner. Det vil ikke være muligt at sammenligne resultaterne fra de 14 modelkommuner detaljeret, da lovovertrædelserne opgøres forskelligt i kommunerne/politikredsene.

Med hensyn til de unges vurdering af tilgængeligheden skal det understreges, at der alene er tale om subjektive vurderinger. Det er derfor sandsynligt, at der er en del unge, som måske ikke selv har prøvet at tage stoffer, der har svaret, at de mener, at det i *høj grad* er nemt at skaffe stoffer. Dette kan f.eks. være baseret på, at de har fået det tilbudt eller har hørt om nogen, der har fået det tilbudt. Derfor kan det ikke udelukkes, at nogle af de unges vurderinger er baseret på de såkaldte sociale overdrivelser eller "flertalsmisforståelser".

7.1.4 Frontpersonernes oplevede forbedring af situationen med stoffer blandt de unge i kommunen

Målingen af dette succeskriterium skulle ske gennem fokusgruppeinterviews med personer, som er tæt på de unge. Det har vist sig, at fokusgruppeinterviewene ikke i tilstrækkelig grad har kunnet give sammenlignelige og systematiske data om denne problemstilling, så det var muligt at foretage entydige konklusioner. Dette succeskriterium er derfor i stedet baseret på fokusgruppedeltagernes oplevelse af den indsats, der er igangsat i projektperioden inden for de udvalgte forebyggelsesmiljøer.

7.2 Opfyldelse af succeskriterierne i modelkommunerne

Nedenfor vises den samlede opgørelse over modelkommunernes opfyldelse af de af Sundhedsstyrelsens opstillede succeskriterier. Der er valgt tre afkrydsningsmuligheder - henholdsvis 1) opfyldt, 2) delvist opfyldt og 3) ikke opfyldt.

Samlet oversigt over opfyldelse af succeskriterierne i de 14 modelkommuner.

	Opfyldt	Delvist opfyldt	Ikke opfyldt	Datakilde(r)
Succeskriterium 1 Alle kommuner etablerer et samarbejde omkring rusmiddelforebyggelse i projektperioden.	12	1	1	Projektbeskrivelsen samt de individuelle samtaler med koordinatoren og fokusgruppeinterviewene.
Succeskriterium 2 Alle kommuner arbejder med rusmiddelforebyggelse inden for mindst 2 miljøer/forebyggelsesmiljøer.	14			Projektbeskrivelsen samt de individuelle samtaler med koordinatoren og fokusgruppeinterviewene.
Succeskriterium 3 Alle kommuner inddrager mindst 1 af de anbefalede forebyggelsesmetoder i arbejdet med rusmiddelforebyggelse.	14			Projektbeskrivelsen og de individuelle samtaler med koordinatoren.
Succeskriterium 4 Kommunen har en plan for rusmiddelforebyggelse efter endt projektperiode (75 % af kommunerne).	3	11		Den individuelle samtale med koordinatoren.
Succeskriterium 5 Tilgængeligheden og de unges brug af stoffer falder inden for den 2 ½ årige projektperiode.	(brugen af stoffer) 11	(brugen af stoffer) 3 (tilgængeligheden) 11	(tilgængelighed) 3	Fokusgruppeinterviewene og spørgeskemaundersøgelsen blandt de unge.

Succeskriterium 6 Øget viden hos frontpersonale om rusmiddelforebyggelse og håndtering af unge med et overforbrug af illegale stoffer.	12	2		Fokusgruppeinterviewene og de individuelle samtaler med koordinatorene.
Succeskriterium 7 Øget viden om narko og skadesvirkninger blandt de 15-20-årige.	12 (risikovurdering)	2 (risikovurdering)		Fokusgruppeinterviewene og spørgeskemaundersøgelsen blandt de unge.
	3 (informationsbehov)	11 (informationsbehov)		
Succeskriterium 8 Oplevet forbedring af narkosituationen blandt nøglepersoner i kommunen.	9	5		Fokusgruppeinterviewene

Ovenstående opgørelse over modelkommunernes opfyldelse af succeskriterierne for projekt "Narkoen ud af byen" viser, at modelkommunerne, med enkelte undtagelser, har opfyldt de opstillede succeskriterier i projektperioden.

7.2.1 Succeskriterium 1- etablering af samarbejde omkring rusmiddelforebyggelse i projektperioden

Det første succeskriterium *etablering af samarbejde* viser, at de fleste kommuner har formået at skabe nogle gode samarbejdsrelationer i projektperioden. Samarbejdet er evalueret på baggrund af:

- samarbejdet med styregruppen
 - samarbejdet med eventuelle projektgrupper/ad hoc grupper
 - samarbejdet med de forskellige aktører, der er blevet involveret i forebyggelsesarbejdet i kommunerne i projektperioden.
- I alt 12 af modelkommunerne har formået at etablere et samarbejde omkring forebyggelse i projektperioden.
- To af modelkommunerne har ikke haft tilstrækkelig opbakning fra projektorganisationen på flere niveauer, hvorfor samarbejdet ikke har været så udbredt i projektperioden.

7.2.2 Succeskriterium 2 - arbejdet med forebyggelse inden for mindst to forebyggelsesmiljøer

Alle 14 modelkommuner har *arbejdet med forebyggelse inden for mindst to forebyggelsesmiljøer* i projektperioden. Den samlede evaluering viser, at det primært er *grundskolerne* og *ungdomsuddannelserne*, som modelkommunerne har arbejdet mest intensivt med.

De forebyggelsesmiljøer, som man har arbejdet mindst med er de *individuelle indsatser* samt *særlige boligmiljøer*.

Opgørelsen over de forebyggelsesmiljøer, som kommunerne har arbejdet med i projektperioden ser således ud:

- 14 kommuner har arbejdet med grundskolen
- 14 kommuner har arbejdet med ungdomsuddannelserne
- 12 kommuner har arbejdet med festmiljøet
- 8 kommuner har arbejdet med fritids- og foreningslivet
- 4 kommuner har arbejdet med individuelle indsatser og særlige boligområder.

7.2.3 Succeskriterium 3 - inddragelse af mindst en af de anbefalede forebyggelsesmetoder i arbejdet med rusmiddelforebyggelse

Alle 14 modelkommuner har ligeledes opfyldt succeskriteriet om *at arbejde med mindst en af de anbefalede forebyggelsesmetoder i projektperioden*.

Arbejdet med de respektive forebyggelsesmetoder inden for forebyggelsesmiljøerne ser således ud:

- I *grundskolen* er undervisningsmaterialet Tackling blevet anvendt af 11 kommuner, og der er arbejdet med rådgivning og vejledning i 11 kommuner.
- På *ungdomsuddannelserne* har 12 kommuner arbejdet med udarbejdelse af rusmiddelpolitik, og 10 kommuner har arbejdet med rusmiddelundervisning og rådgivning og vejledning.
- I *festmiljøet* har 10 kommuner arbejdet med etablering af netværk, udarbejdelse af rusmiddelpolitik, uddannelse af personale mv.
- I *fritids- og foreningslivet* har tre kommuner arbejdet med rusmiddelpolitikker og rådgivning og vejledning.
- Inden for *særlige boligområder* og *individuelle indsatser* har tre kommuner arbejdet med udsatte unge og udsatte boligområder.

7.2.4 Succeskriterium 4 - plan for rusmiddelforebyggelse efter endt projektperiode

Et af Sundhedsstyrelsens succeskriterier har været, at 75 % af kommunerne har udarbejdet en plan for rusmiddelforebyggelse efter endt projektperiode. Som tidligere

nævnt har det vist sig, at der i de fleste kommuner endnu ikke er vedtaget noget på politisk niveau primært i forhold til forankringen af diverse indsatser/aktiviteter.

Dette succeskriterium er kun *delvist* opfyldt i projektperioden i de fleste af de 14 modelkommuner:

- Tre af modelkommunerne har udarbejdet konkrete forslag til videreførelse og forankring af modelkommuneprojekterne. Hermed skal forstås, at det er beskrevet, hvilke indsatser/aktiviteter, man anbefaler, der skal videreføres, samt hvor disse indsatser/aktiviteter skal placeres.
- Seks kommuner har udarbejdet et mere overordnet forslag til videreførelse/forankring, herunder hvilke indsatser/aktiviteter, som man anbefaler at videreføre. I nogle af disse kommuner afventes det stadig, hvor forebyggelsen konkret kommer til at ligge i de nye kommuner. Dette kan få betydning for, hvilke indsatser/aktiviteter, der vil være hensigtsmæssige og ikke mindst realistiske at videreføre efter projektets afslutning.
- I fem af modelkommunerne videreføres indsatserne/aktiviteterne i den eksisterende SSP-organisation og indarbejdes sammen med de øvrige aktiviteter i SSP-regi. Der er derfor ikke udarbejdet deciderede planer for rusmiddelforebyggelsen.

7.2.5 Succeskriterium 5 - reduktion i tilgængeligheden af stoffer og de unges brug heraf

Tilgængeligheden af stoffer

- Den samlede evaluering viser, at en reduktion i tilgængeligheden er blevet delvist opfyldt i 11 af kommunerne, mens den i tre af kommunerne ikke er blevet opfyldt. Grunden til, at der er i alt 11 kommuner, hvor dette succeskriterium er delvist opfyldt, skyldes, at politiets registreringer og de unges opfattelser af tilgængeligheden i anden kortlægning varierer med politiets registreringer.
- I de tre kommuner, hvor en reduktion i tilgængeligheden ikke er opnået, har der dels været en stigning i registrerede lovovertrædelser fra politiets side, ligesom der er sket en stigning fra første til anden kortlægning i andelen af unge, der mener, at det *i høj grad* er nemt at skaffe stoffer.
- Hvis man kigger på de samlede resultater for de unges opfattelse af tilgængeligheden i henholdsvis første og anden kortlægning, ses der en stigning for begge køns vedkommende i andelen af unge som oplever at det er nemt at skaffe stoffer. Således var der i første kortlægning henholdsvis 28 % af drengene og 22 % af pigerne, der var af den opfattelse, at det *i høj grad* var nemt at skaffe stoffer i modelkommunerne, mens der i anden kortlægning var 31 % af drengene og 25 % af pigerne, der delte denne opfattelse.

De unges afprøvning af hash eller andre stoffer

Et af succeskriterierne og et af hovedformålene med projekt "Narkoen ud af byen" har været at begrænse de unges brug af stoffer i projektperioden.

- Samlet set er der 11 af modelkommunerne, der har oplevet en reduktion i brugen af både hash og andre stoffer inden for begge køn.
- Tre kommuner har oplevet en delvis reduktion i udbredelsen.

Samlet set ses det dermed, at der er sket en reduktion i de unges afprøvning af stoffer på landsplan. Både individuelt for modelkommunerne og samlet set må succeskriteriet om en reduktion i udbredelsen af stoffer derfor siges at være opfyldt.

- Den internetbaserede spørgeskemaundersøgelse blandt unge i kommunerne viser et fald i afprøvningen af hash eller andre stoffer fra første (35 %) til anden kortlægning (30 %) for de 14 modelkommuner.
- Ses der alene på afprøvningen af hash, viser de samlede resultater, at der blandt drengene er sket et fald fra første til anden kortlægning. Således havde 41 % af drengene prøvet at ryge hash i første kortlægning, mens der var tale om 36 % i anden. Der ses således et fald i andelen af drenge, der har prøvet at ryge hash på de 1 ½ år. For pigernes vedkommende er der tale om et fald fra 27 % i første kortlægning til 24 % i anden. Både for drengenes og pigernes vedkommende er der tale om en statistisk signifikant forskel mellem første og anden kortlægning.

Tabel 2 - 15-20-årige i de 14 modelkommuner, der har prøvet at ryge hash (%)

	(2005)	(2006)
Drenge	41 % (n=3.260)	36 % (n=2.221)
Piger	27 % (n=2.402)	24 % (n=1.773)
Total	34 % (n=5.662)	29 % (n=3.994)

Opdeles andelen af unge på henholdsvis grundskole og ungdomsuddannelse ses det, at der ligeledes er sket et fald i brugen af hash blandt drengene og pigerne på både grundskolerne og ungdomsuddannelserne. Opdelingen af afprøvningen af hash på henholdsvis grundskole- og ungdomsuddannelsesniveau viser ligeledes, at der generelt er en tendens til, at afprøvningen er størst på ungdomsuddannelserne specielt blandt drengene.

Tabel 3 - 15-20-årige i de 14 modelkommuner, der har prøvet hash opdelt på grundskole og ungdomsuddannelse

	Grundskole		Ungdomsuddannelse	
	(2005)	(2006)	(2005)	(2006)
Drenge	27 % (n=740)	20 % (n=404)	49 % (n=2.266)	43 % (n=1.790)
Piger	18 % (n=508)	17 % (n=301)	30 % (n=1.822)	26 % (n=1.442)
Total	23 % (n=1.248)	19 % (n=705)	38 % (n=4.056)	33 % (n=3.264)

De unges afprøvning af andre stoffer end hash viser ligeledes, at der er sket et fald fra første kortlægning, hvor 13 % af de 15-20-årige havde *prøvet andre stoffer end hash*, til anden kortlægning, hvor der var tale om 12 %.

7.2.6 Succeskriterium 6 - øget viden hos frontpersonale om rusmiddelforebyggelse og håndtering af unge med et overforbrug af illegale stoffer

Succeskriteriet om øget viden hos frontpersonale om rusmiddelforebyggelse og håndtering af unge med et overforbrug af illegale stoffer er *opfyldt* i 12 af modelkommunerne og *delvist opfyldt* i to kommuner.

Uddannelsen af frontpersonalet i kommunerne har resulteret i:

- Øget viden om stoffer generelt blandt forskellige målgrupper (blandt andet lærerne i grundskolerne og på ungdomsuddannelserne).
- Bedre kompetencer til at spotte unge der enten er påvirkede eller er ude i et misbrug (både lærere i grundskolerne, undervisere på ungdomsuddannelserne, restaurationspersonale samt andre frontpersoner).
- Mere åbenhed omkring rusmidler blandt de forskellige aktører, blandt andet på ungdomsuddannelserne. Med større åbenhed skal forstås, at det f.eks. er legalt for underviserne og skoleledelsen at erkende, at der kan være elever, der har problemer med stoffer, i stedet for bare at "lukke øjnene for det". Der synes dog stadig i kommunerne at være et stykke vej endnu, førend denne anerkendelse af en generel åbenhed omkring stofproblematikken når ud på alle institutioner. Det er forhåbningen, at en fremtidig indsats kan bidrage hertil.

7.2.7 Succeskriterium 7 - øget viden om stoffer og skadesvirkninger blandt de 15-20-årige

De unges viden om stoffer og skadesvirkninger er målt på baggrund af deres risikovurdering og informationsbehov. I 12 af modelkommuner er der sket en positiv udvikling i de unges risikovurdering, mens der i to af modelkommuner er sket en delvis positiv udvikling. Med hensyn til de unges informationsbehov er der sket en udvikling i tre af modelkommunerne, mens der i de resterende 11 kommuner er sket en delvis udvikling.

De unges risikovurdering

De individuelle evalueringer af modelkommuneprojekterne viser, at der generelt er sket en positiv udvikling i de unges risikovurdering. Således er der stort set i alle modelkommuner en tendens til:

- at flere unge i anden end i første kortlægning vurderer risikoen ved jævnlig hashrygning eller
- afprøvning et par gange af et af de ovennævnte stoffer til at være højere.

De unges risikovurdering varierer kommunerne imellem, men der er en forholdsvis stor del af kommunerne, hvor der er tale om en markant forskel, når man sammenligner resultaterne fra første til anden kortlægning. De samlede resultater for de 14 modelkommuner viser ligeledes, at de unges risikovillighed er reduceret i løbet af de 1 ½ år.

De unges informationsbehov

Hvad angår de unges informationsbehov viser de individuelle evalueringer af modelkommuneprojekterne, at der stadig er en del af de unge, der mener, at de har behov for information om blandt andet stoffer og deres virkning. Således mener de unge i 11 af modelkommunerne, at de stadig har behov for information om stoffer og deres virkning. Informationsbehovet ligger nogenlunde stabilt i de fleste af kommunerne i de to kortlægninger.

De samlede resultater viser:

- at der i første kortlægning var 18 % af de unge, der havde behov for information om stoffer og deres virkning, mens denne andel var steget til 19 % i anden kortlægning.

Evalueringen af dette succeskriterium er derfor baseret på, at informationsbehovet ikke synes at være blevet reduceret i projektperioden, og at nogle unge mener, at de stadig har behov for information. Dette informationsbehov kan til en vis grad være en indikator for, at en del unge ikke har fået den information, som de har haft brug for, hvorfor de heller ikke har fået en øget viden om stoffer og de dertil knyttede skadesvirkninger.

Omvendt kan dette delvise informationsbehov været et tegn på, at de unges informationsbehov er steget i takt med, at de har fået mere information om stoffer og deres virkning og derfor synes, at de har behov for yderligere indsigt heri. Informationsbehovet kan derfor ligeledes tolkes som, at de unge ikke er "mættet af informationer" på baggrund af de informationer, som de allerede har fået.

7.2.8 Succeskriterium 8 - oplevet forbedring af narkosituationen blandt nøglepersoner i kommunen

Som tidligere nævnt har det ikke været muligt at få tegnet et præcist billede i modelkommunerne af, hvorvidt der opleves en forbedring af narkosituationen blandt nøglepersonerne i kommunerne. Dette succeskriterium er *delvist* opfyldt i projektperioden. I ni af modelkommunerne opleves der en forbedring af situationen med stoffer blandt nøglepersoner, ligesom der ikke opleves, at der er sket en stigning i udbredelsen af stoffer blandt de unge. I de resterende fem kommuner er der enten tale om, at der ikke opleves en så stor forbedring af situationen med den indsats, der er igangsat i perioden, eller der er uenighed om, hvorvidt der er sket et fald eller en stigning i udbredelsen af stoffer blandt de unge i projektperioden.

Den generelle holdning blandt fokusgruppedeltagerne i kommunerne var:

- at udbredelsen af stoffer ikke umiddelbart er steget blandt de unge i løbet af de seneste 1 ½ år.
- Der har i kommunerne været en generel opfattelse af, at indsatsen - og ikke mindst den koordinerende indsats i form af koordinatorernes rolle - har resulteret i et øget fokus på forebyggelse i projektperioden.

Nogle af de positive faktorer, der blev oplevet som forbedringer af situationen var blandt andet:

- En oplevet åbenhed omkring stoffer fra de unges side. Flere unge stiller spørgsmål om stoffer, og det opleves som mere acceptabelt at erkende, hvis man har et problem og ikke mindst at bede om hjælp.
- Indsatserne i grundskolerne blev fremhævet som positive, idet der er en forventning om, at den tidlige indsats her vil kunne ses om nogle år på udbredelsen af stoffer blandt de unge.
- En oplevet positiv respons fra de unge over, at der igangsættes nogle indsatser/aktiviteter for dem.
- Fokus på forebyggelse i fora, hvor forebyggelsen hidtil ikke har været på dagsordenen, såsom idrætsforeninger.
- Bedre overblik over den viden, der eksisterer inden for forebyggelse i kommunerne og de indsatser, der er iværksat/gennemført på området.

8 Udbredelsen af stoffer og alkohol blandt de 15-20-årige i de 14 modelkommuner

Opsummering - udviklingen i de 14 modelkommuner

Baggrundsdata

- Der er ingen signifikante forskelle i kønsfordelingen mellem første og anden kortlægning.
- Der er signifikant forskel på gennemsnitsalderen i de to kortlægninger. Den er således faldet fra 17,1 år i første kortlægning til 16,9 år i anden kortlægning.
- Der er signifikant flere 15- og 16-årige, der har deltaget i anden kortlægning sammenlignet med første. Tilsvarende har signifikant færre 19- og 20-årige deltaget i anden end i første kortlægning.
- Respondenternes uddannelsesbaggrund er signifikant forskellig i de to kortlægninger. Således har flere respondenter fra ungdomsuddannelserne og færre fra grundskolerne deltaget i anden sammenlignet med første.
- Opdelt på aldersgrupper og grundskole og ungdomsuddannelse er der sket en stigning i andelen af 15-årige fra 55 % i første kortlægning til 68 % i anden kortlægning, der har deltaget fra grundskolerne. På ungdomsuddannelserne er der sket en stigning fra første til anden kortlægning i andelen af 16-årige, der har deltaget (fra 13 % til 20 %). For de 17-åriges vedkommende er der sket en stigning fra 31 % til 34 % og for de 18-årige et fald fra 31 % til 28 %.

Afprøvning af hash eller andre stoffer

- Der er sket et væsentligt (signifikant) fald i afprøvningen af hash eller andre stoffer blandt de adspurgte i alderen 15-20 år fra 35 % i første kortlægning til 30 % i anden.
- Mere specifikt, hvis der opdeles på aldersgrupper med kontrol for grundskole/ungdomsuddannelsesstatus, viser der sig følgende statistisk signifikante fald mellem de to kortlægninger i andelen, der har prøvet hash eller andre stoffer:
 - der er signifikant færre blandt de 15-årige grundskoleelever, der har prøvet hash eller andre stoffer (ændring fra 19 % til 15 %).
 - der er signifikant færre blandt de 16-, 18- og 19-årige elever på ungdomsuddannelserne, der har prøvet hash eller andre stoffer (ændringer fra 29 % til 26 %, fra 42 % til 38 %, og fra 48 % til 41 %).
 - for de 17 årige er billedet omvendt uændret.
- Drengene tegner sig stadig for den største afprøvning af hash eller andre stoffer.
- Afprøvningen af hash eller andre stoffer stiger med alderen, hvor de største andele der har prøvet, findes blandt de 19- og 20-årige.
- Der er en tendens til et større omfang af afprøvning af hash eller andre stoffer på ungdomsuddannelserne end i grundskolerne. Der ses dog et fald i afprøvningen af både hash og andre stoffer for begge køns både i grundskolerne og på ungdomsuddannelserne - primært blandt drengene.

Afprøvning af hash og hyppigheden herfor

- Hash er stadig det mest udbredte stof blandt de unge.
- Der ses fra første til anden kortlægning et væsentligt (signifikant) fald i andelen af både drenge og piger, der har prøvet at ryge hash. For pigernes vedkommende er der tale om et fald fra 27 % til 24 %, mens der for drengenes vedkommende er tale om et fald fra 41 % til 36 %.

- Mere specifikt, opdeles der på aldersgrupper med kontrol for grundskole/ungdomsuddannelses status ses følgende signifikante fald i andelen, der har prøvet hash:
 - der er signifikant færre blandt de 15-årige grundskoleelever, der har prøvet hash eller andre stoffer (ændring fra 18 % til 14 %).
 - der er signifikant færre blandt de 16-, 18- og 19-årige elever på ungdomsuddannelserne, der har prøvet hash eller andre stoffer (ændringer fra 28 % til 25 %, fra 40 % til 36 %, og fra 46 % til 40 %).
 - for de 17 årige er billedet omvendt uændret.
- Hash er mest udbredt på ungdomsuddannelserne og dermed blandt de ældste respondenter.
- Hyppigheden for hashrygning er reduceret for begge køns vedkommende fra første til anden kortlægning.

Afprøvning af andre stoffer end hash

- Hyppigheden for afprøvningen af andre stoffer end hash har ligget stabilt inden for første og anden kortlægning. Afprøvningen af andre stoffer end hash er stadig lav sammenlignet med hash.
- 13 % i første kortlægning og 12 % i anden kortlægning har prøvet andre stoffer end hash blandt de 15-20-årige.
- Afprøvningen af andre stoffer end hash er højere på ungdomsuddannelserne end i grundskolerne. Her ses der ligeledes for begge køns vedkommende et fald i afprøvningen fra første til anden kortlægning.
- Hyppigheden for afprøvningen af andre stoffer end hash viser, at der ikke er sket en væsentlig ændring fra første til anden kortlægning.
- Opdeles afprøvningen af andre stoffer end hash på køn ses det, at der for de fleste aldersgrupper vedkommende enten er tale om stabilitet eller et mindre fald mellem første og anden kortlægning. Dog ses der for de 20-årige drenge vedkommende en stigning fra 34 % til 42 % fra første kortlægning til anden kortlægning og for pigernes vedkommende en stigning fra 20 % til 24 %.

De unges risikovurdering

- De unges risikovurdering har udviklet sig i positiv retning fra første til anden kortlægning. Således er der flere unge i anden kortlægning end i første, der vurderer, at der er en *stor risiko* forbundet med jævnlig hashrygning (stigning fra 59 % til 66 %) eller afprøvning en eller to gange af amfetamin (stigning fra 49 % til 54 %), ecstasy (stigning fra 54 % til 58 %) eller kokain (stigning fra 45 % til 50 %). Der ses endvidere stadig en tendens til, at drengene er mere risikovillige end pigerne.

De unges informationsbehov

- Samlet set var der i første kortlægning 18 % af de unge, der havde behov for information om stoffer og deres virkning, mens denne andel var steget til 19 % i anden kortlægning. Der synes derfor stadig at være nogle af de unge, der mener, at de har behov for information om stoffer og deres virkning.

Tilgængeligheden af stoffer

- Tilgængeligheden af stoffer er ifølge de unge ikke blevet mindre i løbet af de seneste år. Der er sket en mindre stigning i andelen af både drenge og piger, der *i høj grad* mener, at det er nemt at skaffe stoffer. I forhold til tilgængeligheden er det vigtigt at understrege, at de unge i udbredt grad mener at kunne skaffe stoffer fra deres venner, ligesom der ses en stigning fra første til anden kortlægning i andelen af unge, der tilkendegiver dette.

- Ses der på hvorvidt de unge uopfordret har fået tilbudt stoffer, er det i både første og anden kortlægning mere end halvdelen af drengene, der har deltaget i undersøgelsen, der svarer, at de har fået tilbudt stoffer uopfordret, mens der er tale om en lidt mindre andel blandt pigerne. Endvidere er det værd at bemærke, at mere end en tredjedel af de unge i anden kortlægning stadig benytter "af deres venner" som dem mest anvendte svarkategori.

Fokus på stoffer

- I anden kortlægning er der inddraget de unges vurdering af udviklingen i fokus på brugen af stoffer i løbet af de seneste 1 ½ år. Resultaterne fra anden kortlægning viser, at der blandt lidt under to tredjedele af de 15-årige i modelkommunerne er en opfattelse af, at der er kommet et øget fokus på brugen af stoffer i løbet af de seneste 1 ½ år. Ifølge de unge er denne udvikling dels synlig i undervisningen i skolen, og dels snakker de unge generelt mere med deres venner herom.

De unges alkoholforbrug

- Målet om at begrænse de unges alkoholforbrug i projektperioden er *delvist* blevet opfyldt i projektperioden. Der ses således en mindre stigning i andelen af 16-19-årige drenge og piger, der har drukket 1-5 genstande mere end 5 gange inden for en periode på 30 dage. Dog ses der blandt nogle af aldersgrupperne blandt pigerne og primært blandt drengene et fald i andelen, der har drukket 1-5 genstande mere end 6 gange inden for 30 dage.

Der er i alle 14 modelkommuner blevet gennemført to totale spørgeskemaundersøgelser blandt de 15-20-årige⁴ i de 14 modelkommuner, der har haft mulighed for at deltage i undersøgelsen via deres grundskole, ungdomsuddannelse og andet, hvor undersøgelserne praktisk er blevet gennemført. Spørgeskemaundersøgelserne er blevet gennemført henholdsvis primo 2005 i forbindelse med første kortlægning af modelkommuneprojekterne og ultimo 2006 i forbindelse med anden kortlægning. Samarbejdet og kontakten til skoler og ungdomsuddannelser er blevet formidlet gennem modelkommunernes koordinators.

Eftersom der har været en periode på 1 ½ år mellem de to undersøgelser, er det ikke nødvendigvis de samme respondenter, der har udfyldt spørgeskemaet i anden kortlægning som i første. Kriterierne for deltagelse i spørgeskemaundersøgelsen i anden kortlægning har dog været de samme som i første kortlægning (15-20 år og tilknytning til grundskole, ungdomsuddannelse eller andet i kommunerne).⁵ Det har dog ikke været muligt at få inddraget alle grundskoler og ungdomsuddannelser i spørgeskemaundersøgelserne i modelkommunerne. Der er ligeledes i anden kortlægning sammenlignet med første sket et frafald i nogle af kommunerne i andelen af elever, der har deltaget fra grundskolerne og ungdomsuddannelserne. Hovedparten af frafaldet i anden kortlægning sammenlignet med første i forhold til den samlede aldersgruppe i kommunerne er således sket på institutionsniveau.

⁴ Nogle kommuner har valgt at udvide målgruppen med de 12-14-årige, men da der er tale om få kommuner, vil resultaterne for de 12-14-årige ikke indgå i den samlede evaluering, da de dermed ikke er repræsentative for alle 14 modelkommuner.

⁵ Der er for hver af de 14 modelkommuner udarbejdet kortlægningsrapporter for første og anden kortlægning. I anden kortlægningsrapport sammenlignes resultaterne fra anden kortlægning med første kortlægning. Der er ligeledes blevet udarbejdet en samlet kortlægningsrapport for første kortlægningsdel på baggrund af resultaterne fra spørgeskemaundersøgelserne i alle 14 modelkommuner.

Formålet med kortlægningerne har været at tegne et billede af tendenserne i udbredelsen af stoffer, alkohol og tobak blandt de 15-20-årige i de 14 modelkommuner.

I dette kapitel sammenlignes de samlede resultater for alle 14 modelkommuner fra første kortlægning og anden kortlægning. Denne sammenligning danner baggrund for den samlede evaluering af stoffernes udbredelse i de 14 modelkommuner, der har deltaget i projekt "Narkoen ud af byen". Formålet med at sammenligne resultaterne for første og anden kortlægning er at belyse interventionens effekt i modelkommuneprojekterne i forhold til blandt andet udbredelsen af stoffer, holdningen hertil og oplevelserne heraf blandt de unge.

Undersøgelsen af de unges relation og kendskab til stoffer er blevet gennemført som en internetbaseret spørgeskemaundersøgelse på grundskoler og uddannelsesinstitutioner. Undersøgelsen omfatter ligeledes spørgsmål om alkohol og tobak for at belyse sammenhængen mellem brug af disse, idet man fra andre undersøgelser ved, at der typisk er stor sammenhæng mellem forskellige former for risikobetonet sundhedsadfærd.

Der er i forbindelse med sammenligningen af resultaterne fra første og anden kortlægning blevet gennemført en række tests. En nærmere beskrivelse af de anvendte tests findes i bilag 4.

8.1 Datagrundlag

I første kortlægning besvarede 16.897 unge i alderen 15-20 år det internetbaserede spørgeskema. I anden kortlægning besvarede 13.713 unge i alderen 15-20 år spørgeskemaet. Der er således 3.184 færre respondenter, der har deltaget i anden end i første kortlægning. Denne forskel i antallet af besvarelser kan umiddelbart have betydning for sammenligningen af resultaterne i de to undersøgelser. Dette vil dog blive nærmere belyst i næste afsnit, hvor det vil blive testet statistisk, hvorvidt de to stikprøver er sammenlignelige.

I forhold til svarprocenten er det muligt, at de unge, som tilhører den mere tunge gruppe af misbrugere, ikke i så høj grad har udfyldt det pågældende spørgeskema. Det har dog ikke været muligt at tage forbehold for dette i denne undersøgelse, idet de unge har været anonyme i deres besvarelse. Repræsentativiteten af undersøgelsen er søgt opretholdt via inddragelse af 15-20-årige på grundskoler og ungdomsuddannelser i de 14 modelkommuner.

8.1.1 Baggrundsdata

I første kortlægning blev 47 % af besvarelserne foretaget af drenge og 53 % af pigerne. I anden kortlægning tegnede drengene sig for 46 % af samtlige besvarelser og pigerne

for 54 %. En test på køn i de to undersøgelser⁶ viser, at der ikke er nogen statistisk forskel på kønsfordelingen mellem første og anden kortlægning. Resultaterne i de to undersøgelser er således sammenlignelige hvad angår kønsfordeling.

Testes der på forskellen i gennemsnitsalderen mellem første og anden kortlægning⁷, ses der en væsentlig (signifikant) forskel. Gennemsnitsalderen var i første kortlægning 17,1 år og i anden kortlægning 16,9 år. Andelene af 15-, 16-, 17-, 19- og 20-årige, der har deltaget i spørgeskemaundersøgelserne, er ligeledes signifikant forskellige i første og anden kortlægning.

I anden kortlægning er der således en større andel af 15- og 16-årige drenge, der har deltaget i spørgeskemaundersøgelsen, end i første kortlægning. Denne tendens gør sig ligeledes delvist gældende blandt pigerne. Endvidere er der en lavere andel af 19- og 20-årige, der har deltaget i undersøgelsen i anden kortlægning sammenlignet med første kortlægning. Respondenterne i anden kortlægning er således yngre end respondenterne i første kortlægning.

Tabel 4- Alders- og kønsfordeling i undersøgelserne opdelt på 2005 og 2006.

	Drenge (2006)	Drenge (2005)	Piger (2006)	Piger (2005)
15 år	23 % (n=1.415)	19 % (n=1.528)	19 % (n=1.419)	18 % (n=1.602)
16 år	23 % (n=1.410)	19 % (n=1.525)	21 % (n=1.532)	20 % (n=1.829)
17 år	23 % (n=1.466)	22 % (n=1.738)	27 % (n=1.987)	23 % (n=2.070)
18 år	19 % (n=1.210)	20 % (n=1.581)	22 % (n=1.631)	21 % (n=1.894)
19 år	9 % (n=566)	13 % (n=1.013)	10 % (n=709)	14 % (n=1.229)
20 år	3 % (n=184)	6 % (n=481)	2 % (n=184)	5 % (n=407)
Total	6.251	7.866	7.462	9.031

Fordelingen af besvarelserne på de tre uddannelses-/beskæftigelses kategorier er illustreret i *figur 4 nedenfor*. I anden kortlægning er der flest besvarelser fra ungdomsuddannelserne (71 %), mens antallet af besvarelser fra grundskolerne udgør 28 % af samtlige besvarelser. Til sammenligning udgjorde ungdomsuddannelserne i første kortlægning 63 % af besvarelserne, mens grundskolerne tegnede sig for 33 %. Der er dermed flere respondenter fra ungdomsuddannelserne, der har deltaget i første kortlægning end i anden, mens der er færre grundskoleelever, der har deltaget. En test viser, at andelen af respondenter fra både grundskolerne og ungdomsuddannelserne er signifikant forskellige i de to kortlægninger.

⁶ Chi²-test på et 5 % signifikansniveau

⁷ T-test

Figur 4 - Fordelingen af respondenter på grundskole, ungdomsuddannelse og andet i de 14 modelkommuner(%).



En sammenligning af aldersfordelingen fordelt på grundskole og ungdomsuddannelse viser, at der fra første til anden kortlægning er sket en stigning i andelen af 15-årige grundskoleelever, der har deltaget i undersøgelsen. Således er der fra første til anden kortlægning sket en stigning fra 55 % til 68 %. Andelen af 16-årige grundskoleelever, der har deltaget, er faldet fra 35 % i første kortlægning til 26 % i anden.

Ses der på ungdomsuddannelserne er der sket en stigning fra 13 % i første kortlægning til 20 % i anden i andelen af 16-årige, der har deltaget fra ungdomsuddannelserne. Blandt de 17- og 18-årige elever på ungdomsuddannelserne, er der tale om knapt så markante ændringer i andelen, som har deltaget. Blandt de 17-årige er der sket en stigning fra 31 % til 34 % og blandt de 18-årige et fald fra 31 % til 28 %.

Sammenfatning

Der er ingen væsentlig forskel i den overordnede kønsfordeling mellem henholdsvis første kortlægning og anden kortlægning. Gennemsnitsalderen afviger derimod i de to kortlægninger, idet respondenterne er yngre i anden kortlægning end i første kortlægning. Endvidere har en større andel 15- og 16-årige drenge og piger deltaget i anden kortlægning end i første kortlægning. Andelen af unge fra henholdsvis grundskolerne og ungdomsuddannelserne afviger signifikant mellem de to kortlægninger.

Med henblik på at belyse forskellene i aldersfordelingen i første og anden kortlægning er der foretaget en række aldersopdelte statistiske tests i de efterfølgende afsnit. Dette er gjort for kunne afgøre mere præcist, hvor forskellene mellem første kortlægning og anden kortlægning ligger, når der ses på tendenserne i afprøvningen af hash eller andre stoffer.

Nedenfor skitseres tendenserne i udviklingen af afprøvning af hash eller andre stoffer, holdningen til stoffer, opfattelsen af tilgængeligheden af stoffer samt alkoholforbruget

blandt de 15-20-årige i de 14 modelkommuner. Resultaterne er baseret på en sammenligning af resultaterne i spørgeskemaundersøgelserne i første og anden kortlægning.

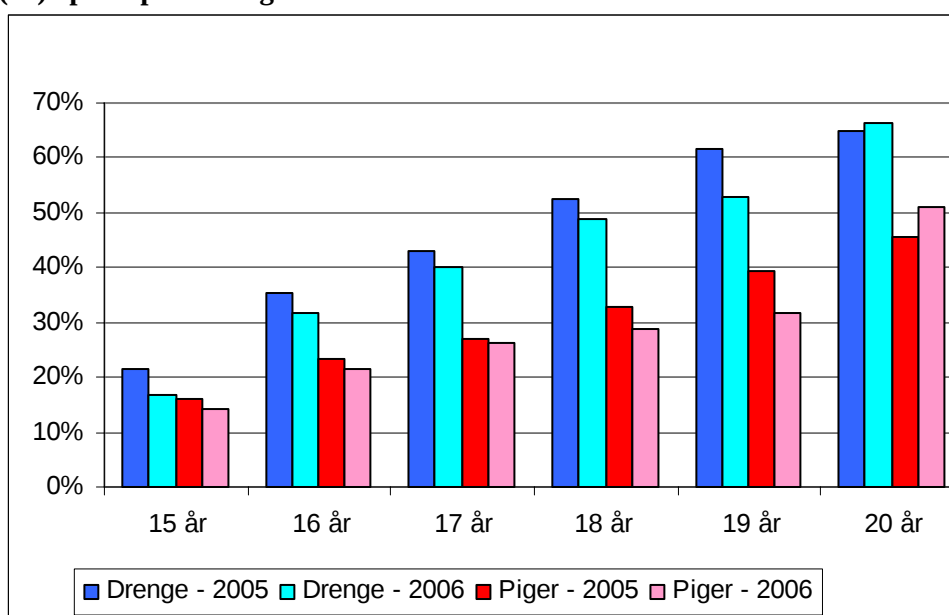
8.2 Udviklingen i afprøvningen af hash eller andre stoffer i de 14 modelkommuner i løbet af de seneste 1 ½ år

På spørgsmålet ”Har du nogensinde prøvet hash (pot, marihuana) eller andre stoffer” svarede 30 % (n=4.139) ”ja” til sammenligning med 35 % (n=5.921) i første kortlægning, og 70 % (n=9.574) svarede ”nej” til sammenligning med 65 % (n=10.974) i første kortlægning. Der er således tale om et fald fra 35 % til 30 % i de unges forbrug af hash eller andre stoffer. En Chi²-test viser, at der er sket et væsentligt (signifikant) fald fra første til anden kortlægning i andelen af unge, som har prøvet hash eller andre stoffer.

Dette fald kan være betinget af det intensiverede forebyggelsesarbejde i projektperioden. Faldet vil imidlertid også være påvirket af andre faktorer, der ikke har noget med modelkommuneprojektet at gøre. Der kan derfor ikke drages entydige konklusioner om, hvilken betydning modelkommuneprojektet har haft for den tilsyneladende positive udvikling i afprøvningen/brugen af stoffer blandt de unge.

Som det fremgår af figur 5 nedenfor, er der i anden kortlægning den samme tendens som i første kortlægning, der viser, at en større andel af drengene har prøvet at ryge hash eller tage andre stoffer end pigerne. Desuden ses det, at andelen af både drenge og piger, der har prøvet at ryge hash eller tage andre stoffer, stiger med alderen, idet de største andele skal findes blandt de 19-20-årige.

Figur 5 - Procentdel af unge i de 14 modelkommuner, der har prøvet hash eller andre stoffer (%) opdelt på 2005 og 2006.



Set i lyset af at alderssammensætningen og fordelingen på grundskole og ungdomsuddannelse har været lidt skæv mellem første og anden kortlægning, jf. oven for, er der derfor yderligere analyseret i forhold til de enkelte aldersgrupper med kontrol for grundskole/ungdomsuddannelsesstatus.

Statistiske tests (chi²-test) dokumenterer, at der er væsentligt (signifikant) færre 15-årige grundskoleelever, der har prøvet hash eller andre stoffer mellem første og anden kortlægning (ændring fra 19 % til 15 %), såvel som der er væsentligt (signifikant) færre 16-, 18-, og 19-årige elever på ungdomsuddannelserne, der har prøvet hash eller andre stoffer i dag (anden kortlægning) sammenlignet med første kortlægning (ændringer fra 29 % til 26 %, fra 42 % til 38 %, og fra 48 % til 41 %).

På nær for de 17-årige, hvor status er uændret, og for de 20-årige, hvor datamaterialet er lille, så kan det konkluderes, at der er tale om færre unge, der i dag sammenholdt med første kortlægning i 2005 har prøvet hash eller andre stoffer i de 14 modelkommuner.

8.2.1. Afprøvning af hash blandt de 15-20-årige

En sammenligning mellem de to kortlægninger i afprøvningen af hash blandt de unge viser den samme tendens som ved afprøvningen af hash eller andre stoffer.

Der er fra første til anden kortlægning sket et fald i andelen af 15-20-årige både drenge og piger, der har prøvet hash.

Tabel 5- 15-20-årige, der har prøvet hash

	(2005)	(2006)
Drenge	41 % (n=3.260)	36 % (n=2.221)
Piger	27 % (n=2.402)	24 % (n=1.773)
Total	34 % (n=5.662)	29 % (n=3.994)

For drengenes vedkommende er der sket et fald fra 41 % i første kortlægning til 36 % i anden. Blandt pigerne er der tale om et fald fra 27 % til 24 %. Der er således i anden kortlægning sket et væsentligt (signifikant) fald i andelen af både drenge og piger, som har prøvet at ryge hash.

I *tabel 6* nedenfor ses det, at der er sket et fald i andelen af unge, der har røget hash blandt de fleste af aldersgrupperne både blandt pigerne og drengene. For begge køns vedkommende er der sket et fald i alle aldersgrupper på nær blandt de 20-årige, hvor der er sket en stigning fra 62 % til 65 % blandt drengene og en stigning blandt pigerne fra 43 % til 49 %.

Tabel 6 – Andelen af unge i de 14 modelkommuner, der har prøvet hash (%).

	Drenge (2006)	Drenge (2005)	Piger (2006)	Piger (2005)
15 år	16 %	21 %	14 %	15 %

16 år	30 %	34 %	21 %	22 %
17 år	40 %	42 %	25 %	26 %
18 år	48 %	51 %	28 %	31 %
19 år	51 %	60 %	31 %	37 %
20 år	65 %	62 %	49 %	43 %

Opdeles andelen af unge på henholdsvis grundskole og ungdomsuddannelse ses det, at der ligeledes er sket et fald i afprøvningen af hash blandt drengene og pigerne på både grundskolerne og ungdomsuddannelserne.

I både grundskolen og på ungdomsuddannelserne er faldet mest markant blandt drengene. Således er der i grundskolen for drengenes vedkommende sket et fald fra 27 % til 20 %, mens der på ungdomsuddannelserne er tale om et fald fra

Tabel 7 - 15-20-årige, der har prøvet hash opdelt på grundskole og ungdomsuddannelse

	Grundskole		Ungdomsuddannelse	
	(2005)	(2006)	(2005)	(2006)
Drenge	27 % (n=740)	20 % (n=404)	49 % (n=2.266)	43 % (n=1.790)
Piger	18 % (n=508)	17 % (n=301)	30 % (n=1.822)	26 % (n=1.442)
Total	23 % (n=1.248)	19 % (n=705)	38 % (n=4.088)	33 % (n=3.232)

Opdelingen af afprøvningen af hash på henholdsvis grundskole- og ungdomsuddannelsesniveau viser ligeledes, at der generelt er en tendens til, at afprøvningen er størst på ungdomsuddannelserne specielt blandt drengene.

Igen er der pga. den skæve alderssammensætningen, etc. mellem første og anden kortlægning analyseret yderligere med brug af statistiske tests i forhold til de enkelte aldersgrupper med kontrol for grundskole/ungdomsuddannelsesstatus.

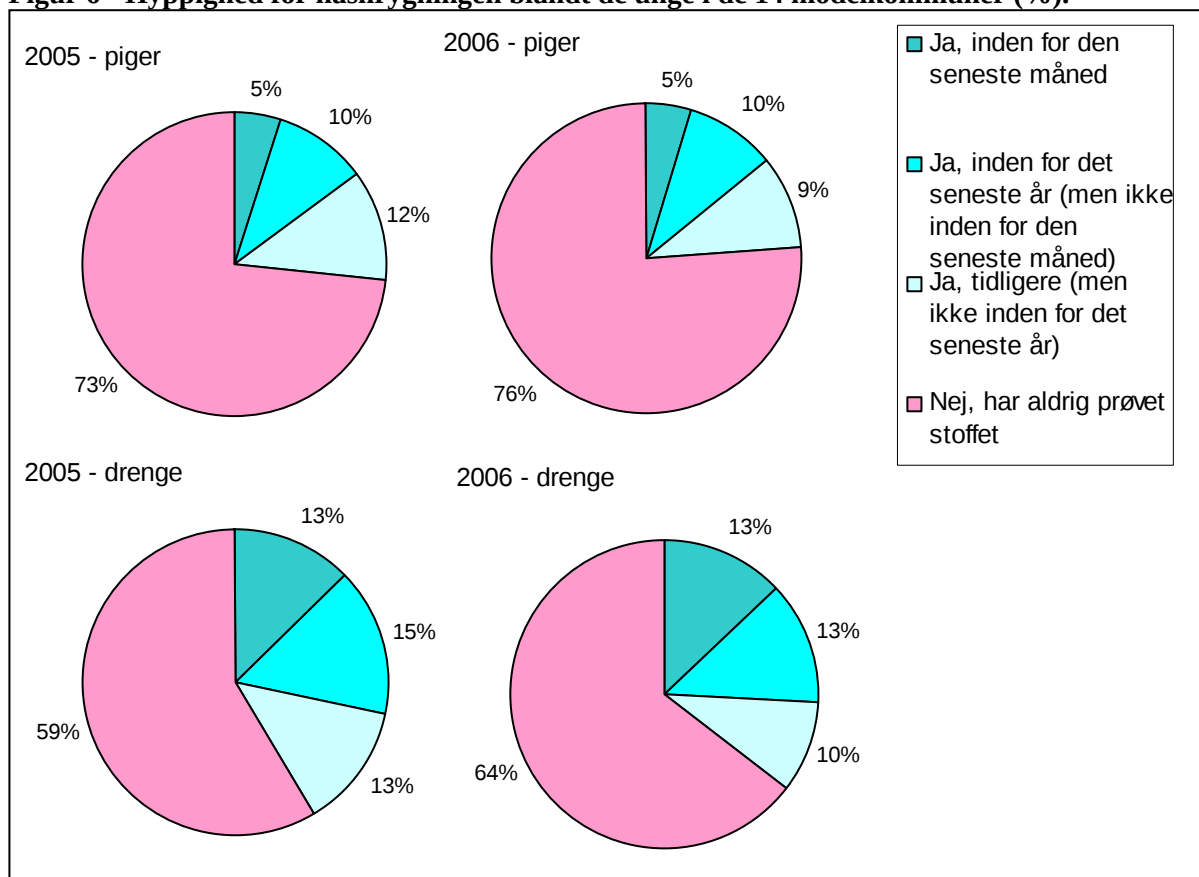
Disse tests viser, at de er signifikant færre 15-årige på grundskolen, der har prøvet hash i dag sammenholdt med første kortlægning (ændring fra 18 % til 14 %), og signifikant færre 16-, 18- og 19-årige elever på ungdomsuddannelserne i dag sammenlignet med 2005, der har prøvet hash (ændringer fra 28 % til 25 %, fra 40 % til 36 %, fra 46 % til 40 %). Et resultat på linje med ovenfor for afprøvningen af hash og andre stoffer.

Det kan altså her konkluderes, at der i de 14 modelkommuner samlet kan dokumenteres et fald blandt de 15-, 16-, 18- og 19-årige siden 2005 og til i dag i forhold til hvor stor en andel, der har prøvet hash, men ikke blandt de 17-årige og 20-årige.

8.2.2. Hyppighed for hashrygning blandt de 15-20-årige i modelkommunerne

Opdeles hyppigheden for hashrygning blandt de 15-20-årige på henholdsvis køn og første/anden kortlægning, jf. figur 6 nedenfor ses det, at der for begge køns vedkommende er flere i anden end i første kortlægning, der har svaret, at de ikke har prøvet at ryge hash. Der ses ligeledes for begge køn en reduktion i andelen, der angiver, at de *har prøvet hash tidligere men ikke inden for det seneste år*. Der ses endvidere for drengenes vedkommende et fald i andelen, der angiver, at de *har prøvet hash inden for det seneste år men ikke inden for den seneste måned*. Der ses således et fald i hyppigheden af hashrygning blandt begge køn i de 14 modelkommuner.

Figur 6 - Hyppighed for hashrygningen blandt de unge i de 14 modelkommuner (%).



8.2.3. Afprøvning af andre stoffer end hash

Samlet set har 12 % af de unge i de 14 modelkommuner prøvet andre stoffer end hash i 2006. Opdelt på køn drejer det sig om 15 % af drengene og 9 % af pigerne. Dette bekræfter den samme tendens som ved hash - at det er mest udbredt blandt drengene. Sammenlignet med første kortlægning er både drengenes og pigernes afprøvning af andre stoffer end hash faldet i anden kortlægning. I første kortlægning var der 17 % af drengene og 10 % af pigerne, der angav, at de havde prøvet andre stoffer end hash. Samlet set angav 13 % i første kortlægning, at de havde prøvet andre stoffer end hash. Der er dermed sket et væsentligt fald i andelen af unge, som angiver at de har prøvet andre stoffer end hash i anden kortlægning sammenlignet med første kortlægning (forskellen er statistisk signifikant).

Andelene af både piger og drenge, der har prøvet forskellige typer stoffer, har været faldende stort set over hele linien. Dette fald er dog i de fleste tilfælde ikke statistisk signifikant, jf. tabel 8 nedenfor. Man bør her tage hensyn til, at aldersfordelingen, som tidligere nævnt, afviger i de to kortlægninger, hvilket kan være en forklaring på det observerede fald fra første til anden kortlægning i afprøvningen af andre stoffer end hash.

Tabel 8 - Andel piger og drenge der har prøvet forskellige typer stoffer (%).

	Piger 2005	Piger 2006	Signifikant forskel	Drenge 2005	Drenge 2006	Signifikant forskel
Amfetamin	6,2	5,5	Nej	11,1	10,6	Nej
Ecstasy	4,3	3,8	Nej	7,6	6,7	Ja
Kokain	3,4	3,4	Nej	7,0	6,7	Nej
LSD	1,3	1,3	Nej	2,8	2,6	Nej
Heroin	0,9	0,9	Nej	1,7	1,6	Nej
Rygeheroin	1,1	1,0	Nej	1,8	1,8	Nej
Psilicybin- svampe	1,8	1,3	Ja	4,5	3,9	Nej
Snifning	3,6	3,1	Nej	6,5	5,1	Ja
Nerve- og sove- medicin	-	2,2	-	-	3,7	-
Andet	2,8	3,0	Nej	5,8	5,5	Nej

Opdeles afprøvningen af andre stoffer end hash på grundskoler og ungdomsuddannelser ses der den samme tendens som ved afprøvningen af hash. Således er andre stoffer end hash generelt mere udbredt på ungdomsuddannelserne end på grundskolerne. Der ses endvidere et fald i afprøvningen blandt begge køn på både grundskolerne og ungdomsuddannelserne inden for de fleste af de forskellige stoffer. Igen skal der dog tages højde for aldersforskellen for respondenterne i de to kortlægninger. Drengene tegner sig igen - specielt på ungdomsuddannelserne - for en noget højere afprøvning af de forskellige stoffer end pigerne.

Tabel 9 nedenfor viser andelen af unge, som har prøvet andre stoffer end hash opdelt efter tidspunkt for afprøvningen. Sammenlignet med hash er der tale om få unge, der har prøvet de forskellige andre stoffer, og endnu færre har et nyligt forbrug. Hash er altså klart det mest udbredte stof blandt de unge. Afprøvningen af stoffer ligger nogenlunde stabilt, når der sammenlignes mellem første og anden kortlægning. Således er der ikke sket nogen væsentlig ændring i hyppigheden af afprøvning af andre stoffer end hash.

Tabel 9 – Unge som har prøvet andre stoffer end hash (%) opdelt på 2005 og 2006.

	Ja, inden for den seneste måned		Ja, inden for det seneste år (men ikke inden for den seneste måned)		Ja, tidligere (men ikke inden for det seneste år)		Nej, har aldrig prøvet stoffet	
	2005	2006	2005	2006	2005	2006	2005	2006
Amfetamin	2,5	2,4	3,0	2,8	3,0	2,7	91,5	92,2
Ecstasy	1,5	1,5	1,9	1,7	2,4	2,0	94,1	94,9
Kokain	1,5	1,5	1,8	1,7	1,8	1,7	94,9	95,1
LSD	0,6	0,6	0,5	0,4	0,9	0,8	98,0	98,1
Heroin	0,6	0,6	0,2	0,3	0,4	0,4	98,8	98,8
Rygeheroin	0,6	0,6	0,3	0,3	0,6	0,5	98,6	98,6
Psilicybin-svampe	0,8	0,7	0,8	0,7	1,5	1,1	96,9	97,5
Snifning	1,0	0,8	1,1	0,8	2,8	2,3	95,1	96,0
Nerve- og sove-medicin	-	1,0	-	0,9	-	1,0	-	97,1
Andet	1,4	1,3	1,1	1,3	1,7	1,5	95,8	95,9

Nedenfor vises udviklingen i andre stoffer end hash fra første til anden kortlægning opdelt på køn og alder.

Tabel 10 - Udviklingen i afprøvningen af andre stoffer end hash (%).

	Drenge (2006)	Drenge (2005)	Piger (2006)	Piger (2005)
15 år	6 %	7 %	6 %	6 %
16 år	13 %	14 %	7 %	9 %
17 år	16 %	17 %	10 %	9 %
18 år	20 %	20 %	9 %	11 %
19 år	23 %	25 %	11 %	15 %
20 år	42 %	34 %	24 %	20 %

Ovenstående resultater viser, at der inden for nogle af aldersgrupperne for begge køns vedkommende er tale om enten stabilitet i afprøvningen af andre stoffer end hash eller et mindre fald. Der, hvor der umiddelbart ses en markant ændring i afprøvningen af andre stoffer fra første til anden kortlægning, er blandt de 20-årige drenge og til dels pigerne. Således er der for de 20-årige drenge vedkommende tale om en stigning fra 34 % til 42 % fra første til anden kortlægning, mens der for pigernes vedkommende ses en stigning fra 20 % til 24 %. Som tilfældet var med afprøvningen af hash ses det ligeledes, at de 20-årige for begge køns vedkommende tegner sig for den største afprøvning.

Opdeles der på både aldersgrupper og uddannelsestype viser χ^2 -tests, at der ikke er nogen statistisk signifikant forskel for nogen af aldersgrupperne blandt grundskoleeleverne. Blandt eleverne på ungdomsuddannelserne er der en statistisk signifikant forskel

mellem første og anden kortlægning blandt de 19-årige. Således er afprøvningen af andre stoffer end hash faldet fra 19 % i første kortlægning til 16 % i anden.

8.2.4. Debutalder

Nedenfor i tabel 11 angives de unges debutalder for hash og andre stoffer end hash.

Tabel 11 – Debutalder for henholdsvis hash og andre stoffer opdelt på køn og første og anden kortlægning (år)

	Drenge (2006)	Drenge (2005)	Piger (2006)	Piger (2005)
Hash	14,88	14,94	14,92	15,02
Andre stoffer end hash	15,24	15,43	14,91	15,08

Gennemsnitsalderen for drengenes hashdebut, er faldet fra 14,94 år i første kortlægning til 14,88 år i anden kortlægning. For pigernes vedkommende er gennemsnitsalderen ligeledes faldet fra 15,02 år til 14,92 år. En statistisk test viser, at faldet i debutalder er væsentligt (statistisk signifikant fald) for pigernes vedkommende, mens dette ikke er tilfældet for drengene.

Gennemsnitsalderen for drengenes debut med andre stoffer end hash er faldet fra 15,43 år i første kortlægning til 15,24 år i anden kortlægning. Blandt pigerne er gennemsnitsalderen ligeledes faldet fra 15,08 år til 14,91 år. Ved en t-test for forskel i gennemsnit ses det, at faldet for drengene ikke er statistisk signifikant.⁸

8.3 Udvikling i de unges holdninger og vurderinger i forhold til stoffer

Med hensyn til de unges risikovurdering synes der generelt at være sket en udvikling fra første kortlægning til anden kortlægning, *jf. tabel 12 nedenfor*. Der ses generelt en stigning i de unges risikovurdering i forhold til primært jævnlig hashrygning samt afprøvning af kokain, ecstasy eller amfetamin én eller to gange. Således er der flere af de 15-20-årige, der i anden kortlægning vurderer risikoen ved brug/afprøvning af disse stoffer til at være høj sammenlignet med første kortlægning.

⁸ Dog er forskellen statistisk signifikant på et 10 % signifikansniveau.

Tabel 12 – De unges vurdering af risiko ved diverse rusmidler opdelt på 2005 og 2006 (%).

Grad af risiko ved at man...	Ingen eller lille risiko		Nogen risiko		Stor risiko		Ved ikke	
	2005	2006	2005	2006	2005	2006	2005	2006
Ryger en eller flere pakker cigaretter om dagen	9	8	29	29	60	61	2	2
Drikker 5 eller flere genstande én eller flere gange hver weekend	37	31	43	45	17	21	3	3
Jævnligt ryger hash (pot, marihuana)	11	9	28	23	59	66	3	3
Prøver kokain en eller to gange	21	17	30	29	45	50	5	4
Prøver ecstasy en eller to gange	15	13	27	26	54	58	5	4
Prøver amfetamin en eller to gange	17	14	28	27	49	54	6	5

Der blev foretaget en samlet Mann-Whitney test for drenge og piger for hvert risikovurderingsspørgsmål for at teste om, der er sket en statistisk signifikant ændring fra første kortlægning til anden kortlægning. Det viser sig, at der for alle risikovurderingsspørgsmål er sket en signifikant ændring. Endvidere blev der foretaget Mann-Whitney tests opdelt på de enkelte aldersgrupper opsplittet på henholdsvis grundskole og ungdomsuddannelse. Resultaterne viste, at for de 15-årige i grundskolerne var der statistisk signifikant ændring fra første kortlægning til anden kortlægning i alle kategorierne. Dette gjorde sig ikke gældende for de 16-årige i grundskolerne, hvor der udelukkende var statistisk signifikant forskel mht. drikker 5 eller flere genstande samt for jævnlig hashrygning. For de 17-årige var det udelukkende tale om en statistisk signifikant forskel mellem første kortlægning og anden kortlægning for drikker 5 eller flere genstande. For de 16-årige på ungdomsuddannelserne er der signifikant forskel mellem første kortlægning og anden kortlægning for spørgsmålene omkring risikovurdering af at drikke 5 eller flere genstande, jævnlig hashrygning samt afprøvning af kokain. For de 17- og 18-årige på ungdomsuddannelserne er der tale om en statistisk signifikant forskel mellem første kortlægning og anden kortlægning for alle spørgsmålene på nær for rygning af en eller flere pakker cigaretter om dagen.

Ses der alene på henholdsvis drengenes og pigernes risikovurdering ses det, at drengene generelt er mere risikovillige end pigerne, *jf. tabellerne 10 og 11 nedenfor*. Denne forskel i risikovillighed afspejles ligeledes i afprøvningen af henholdsvis hash og/eller andre stoffer, idet drengene generelt tegner sig for en større afprøvning end pigerne. Resultaterne viser dog ligeledes, at der for begge køns vedkommende er tale om en ændring i risikovurderingen, idet begge køn generelt er blevet mindre risikovillige. Dog er det for pigernes vedkommende værd at bemærke i forhold til risikovurderingen ved afprøvning af kokain en eller to gange, at pigernes risikovurdering som den eneste er faldet markant fra første til anden kortlægning.

Tabel 13 – Drengenes risikovurdering ved diverse rusmidler fordelt på køn (%).

Grad af risiko ved at man...	Ingen eller lille risiko		Nogen risiko		Stor risiko		Ved ikke	
	2005	2006	2005	2006	2005	2006	2005	2006
Ryger en eller flere pakker cigaretter om dagen	10	10	30	30	57	58	3	3
Drikker 5 eller flere genstande én eller flere gange hver weekend	48	41	37	39	12	17	3	3
Jævnligt ryger hash (pot, marihuana)	15	13	29	24	53	60	4	3
Prøver kokain en eller to gange	23	19	27	26	45	50	5	5
Prøver ecstasy en eller to gange	18	14	25	23	52	58	6	5
Prøver amfetamin en eller to gange	21	17	26	25	47	53	7	6

Tabel 14 – Pigers risikovurdering ved diverse rusmidler fordelt på køn (%).

Grad af risiko ved at man...	Ingen eller lille risiko		Nogen risiko		Stor risiko		Ved ikke	
	2005	2006	2005	2006	2005	2006	2005	2006
Ryger en eller flere pakker cigaretter om dagen	7	6	29	28	63	64	1	2
Drikker 5 eller flere genstande én eller flere gange hver weekend	28	23	49	51	21	24	2	3
Jævnligt ryger hash (pot, marihuana)	7	5	27	22	64	71	2	2
Prøver kokain en eller to gange	19	15	32	12	45	31	4	50
Prøver ecstasy en eller to gange	13	11	28	28	55	57	4	4
Prøver amfetamin en eller to gange	14	12	31	29	50	54	5	5

8.4 Ønsker til information, vejledning etc. vedrørende stoffer

De unge er blevet bedt om at angive, hvorvidt de har ønsker vedrørende yderligere information, vejledning etc. angående stoffer. Resultatet fremgår af tabel 15 nedenfor.

Tabel 15 – de unges behov for yderligere information, vejledning etc. (%).

	2006	2005	2006	2005	2006	2005
	Ja		Nej		Ved ikke	
Information om stoffer og deres virkning?	19	18	67	73	13	10
Nogen at tale med omkring misbrugsproblemer	9	9	76	80	15	11
Hjælp til at komme ud af et stofmisbrug?	11	10	73	79	15	11
Mere kontrol med stoffer i det miljø, hvor du færdes?	30	30	53	55	17	14
Et sted hvor man anonymt kan stille spørgsmål omkring stoffer (f.eks. via telefon eller på Internettet).	21	22	60	63	19	15

Det bemærkes, at en større andel af de unge ønsker *information om stoffer og deres virkning* samt *hjælp til at komme ud af et stofmisbrug* i anden kortlægning sammenlignet med første kortlægning. Derudover ses det, at der i alle spørgsmål er en større andel af de unge, som har valgt svarkategorien "ved ikke".

8.5 Udvikling i tilgængelighed

De unge er ligeledes i spørgeskemaundersøgelsen blevet spurgt til deres opfattelse af tilgængeligheden af stoffer i de 14 modelkommuner. De unges svar på hvorvidt de ved, hvor man kan købe hash eller andre stoffer i kommunen, fremgår af tabel 15 nedenfor. Bemærk, at det var muligt at afgive flere svarmuligheder til dette spørgsmål. Hvad der er værd at bemærke ved de unges angivelse af steder, hvor de mener at kunne skaffe stoffer, er, at kategorien *hos venner* er den mest benyttede kategori for både drengenes og pigernes vedkommende. Det bør endvidere bemærkes, at der er en større andel af både drenge og piger i anden end i første kortlægning, der vælger denne svarkategori.

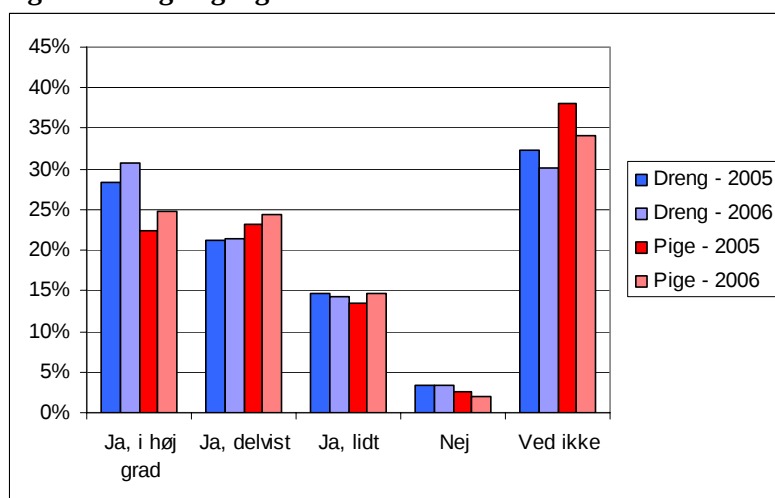
Tabel 15 – Steder hvor man kan købe hash eller andre stoffer i modelkommunerne (%).

	Dreng (2006)	Dreng (2005)	Pige (2006)	Pige (2005)
Jeg kender ikke nogen steder, hvor man kan købe hash eller andre stoffer	44 %	45 %	52 %	55 %
På gaden, i en park og lignende steder	20 %	16 %	15 %	10 %
På skolen	12 %	11 %	7 %	5 %
Hos en pusher	33 %	30 %	24 %	20 %
Hos venner	37 %	35 %	29 %	26 %
Til private fester	28 %	24 %	25 %	20 %
På diskoteker, caféer og lignende steder	26 %	22 %	24 %	21 %
Andre steder	-	8 %	-	6 %

* Der var mulighed for at angive flere svar, hvorfor procenter ved dreng/pige summerer til mere end 100 %.

De unge er i forbindelse med tilgængeligheden af stoffer i de 14 modelkommuner blevet spurgt til, hvorvidt de mener, at det er "*nemt at skaffe stoffer i modelkommunerne?*" Resultaterne er illustreret i *figur 7* nedenfor. Der ses for begge køns vedkommende en stigning fra første kortlægning til anden kortlægning i andelen, der angiver, at det i *høj grad* er nemt at skaffe stoffer i modelkommunerne. En indikator for, som det ligeledes er blevet påpeget i forbindelse med evalueringerne af de enkelte modelkommuneprojekter, at tilgængeligheden af stoffer ikke umiddelbart er faldet i de 1 ½ år. En opfattelse, der ligeledes understøttes af fokusgruppedeltagernes udsagn.

Figur 7 – Tilgængeligheden af stoffer i de 14 modelkommuner (%).



De unge er ligeledes blevet bedt om at svare på, hvorvidt de har fået tilbudt stoffer uden selv at have opsøgt dem.

Såfremt den unge svarede "ja" til at have fået tilbudt hash eller andre stoffer uopfordret blev vedkommende bedt om at angive, hvor tilbuddet havde fundet sted. Af figur 8 nedenfor fremgår besvarelsene.

8.5.1. Uopfordret tilbud om stoffer

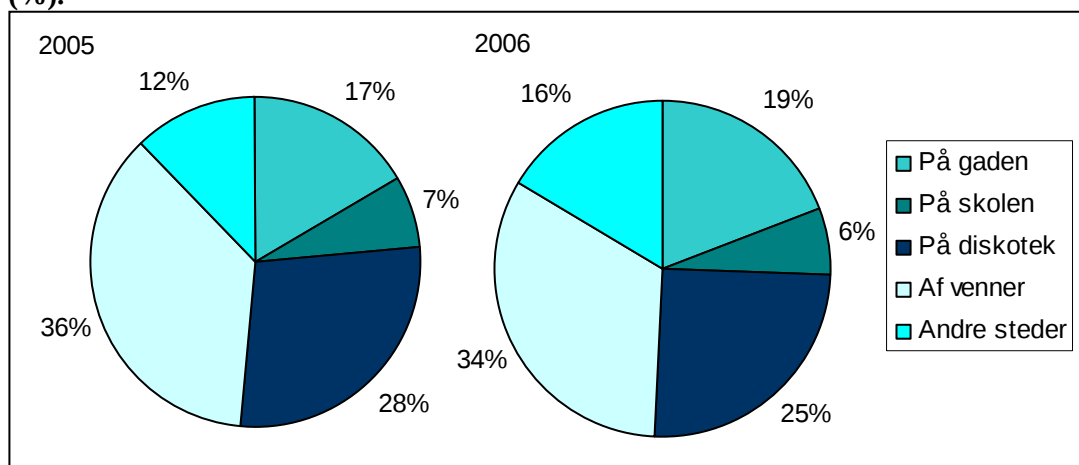
Resultaterne nedenfor viser, at mere end halvdelen af de drenge, der har deltaget i anden kortlægning uopfordret har fået tilbudt stoffer. For pigernes vedkommende er der tale om 40 %. Der ses for begge køns vedkommende ikke umiddelbart en udvikling i de uopfordrede tilbud om stoffer.

Tabel 16 - Uopfordret tilbud om stoffer.

	Drenge (2006)	Drenge (2005)	Piger (2006)	Piger (2005)
Har fået tilbudt stoffer uopfordret	55 %	55 %	40 %	39 %

Kigger man lidt nærmere på, hvor de unge typisk har fået tilbudt stoffer, uden at de selv har opsøgt dem ses det, *jf. figur 8 nedenfor*, at den mest benyttede svarkategori i både første og anden kortlægning er "af venner". Således er der i anden kortlægning stadig mere end en tredjedel af de unge, der benytter denne svarkategori. Der ses dog et mindre fald fra 36 % til 34 % i andelen af unge, der har benyttet denne svarkategori fra første til anden kortlægning.

Figur 9 – Steder, hvor de unge har fået tilbudt stoffer uopfordret i de 14 modelkommuner (%).



8.6 De unges alkoholvaner

De unge blev i undersøgelsen bedt om at tænke 30 dage tilbage og svare på følgende spørgsmål "Ved hvor mange lejligheder (fester, sammenkomster eller lignende) har du drukket mere end 5 genstande?", idet det antages, at indtagelse af mere end 5 genstan-

de ved én lejlighed er at betegne som at være fuld/påvirket. Resultatet fremgår af tabel 17 nedenfor.

Tabel 17 – Antal gange de sidste 30 dage hvor henholdsvis piger og drenge har drukket mere end 5 genstande i de 14 modelkommuner (%).

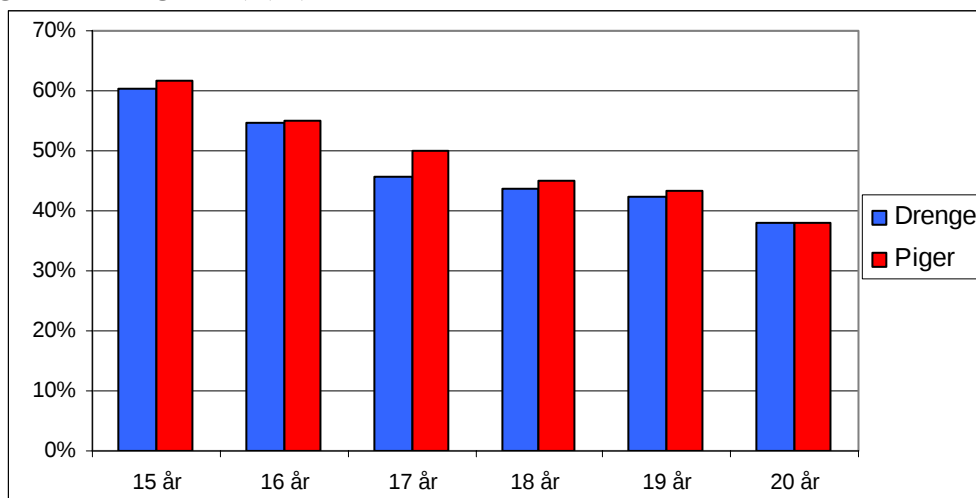
	Drenge						Piger					
	0 gange		1-5 gange		6+		0 gange		1-5 gange		6+	
	2005	2006	2005	2006	2005	2006	2005	2006	2005	2006	2005	2006
15 år	40	42	47	47	13	10	42	42	49	50	9	8
16 år	23	19	57	63	20	18	30	23	61	65	10	12
17 år	17	13	58	61	25	26	25	20	65	68	11	12
18 år	15	13	56	62	30	26	20	20	68	70	12	10
19 år	13	14	59	63	28	23	21	21	68	71	11	9
20 år	10	19	64	58	27	23	25	28	63	59	11	14
Total	21	21	56	58	23	20	27	25	62	64	11	11

Ovenstående tabel viser, at der er sket en delvis stigning i de 16-19-årige piger og drenge alkoholforbrug fra første til anden kortlægning. Således er der for begge køns vedkommende sket en mindre stigning i andelen af 16-19-årige, der angiver, at de 1-5 gange har drukket mere end fem genstande inden for de seneste 30 dage. Omvendt ses der ligeledes et mindre fald inden for nogle aldersgrupper blandt pigerne men primært blandt drengene, der angiver, at de har drukket mere end 5 genstande mere end 6 gange inden for de seneste 30 dage.

8.7 Fokus på stoffer i de 14 modelkommuner

I anden kortlægning er der i spørgeskemaundersøgelsen indsat et supplerende spørgsmål, der vedrører fokus på stoffer i kommunen i løbet af de seneste 1 ½ år. Resultaterne af dette spørgsmål kan derfor ikke sammenlignes med den første kortlægningsundersøgelse, jf. figur 10.

Figur 10 - Øget fokus på brugen af stoffer inden for de sidste 1 ½ år i kommunerne? (de unges vurdering heraf) (%)



Ovenstående figur viser, at der både blandt de 15-årige piger og drenge er lidt under to tredjedele, der mener, at der er kommet mere fokus på brugen af stoffer inden for de seneste 1 ½ år i de 14 modelkommuner. Figuren viser ligeledes, at opfattelsen af, at der er kommet mere fokus på stoffer falder med alderen. De der synes, at der er et øget fokus, synes blandt andet, at der er kommet mere fokus på stoffer i forbindelse med undervisningen i skolen, ligesom at de unge angiver, at de oftere snakker med deres venner herom.

Referencer

Aczel, AD. 1999. *Complete Business Statistics - fourth edition*. Irwin/McGraw-Hill. (Anvendt i forbindelse med beskrivelsen af de anvendte tests i sammenligningen af resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen).

Bech, M., M. Birk-Olsen, J. Gundgaard. 2006. *Introduktion til statistik med SPSS Version 13*. Syddansk Universitet - Institut for Sundhedstjenesteforskning. (Anvendt i forbindelse med beskrivelsen af de anvendte tests i sammenligningen af resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen).

Sundhedsstyrelsen: *Vejledning for modelkommunerne i Narkoen ud af byen*, maj 2005.

Sundhedsstyrelsen: *Projektbeskrivelse for "Narkoen ud af byen"*, september 2004.